

Dikenli Bahçe

(1920 - 1966)

(Bir kasabanın uyanışı)

Küçük bir Anadolu kasabasının, Tavşanlı'nın uyanışını, sorunlarını, memleket ve dünya olaylarının bu kasabaya etkisini yansıtır.

Yazan : A. Kâmil Güvencü

Dikenli Bahçe

Bu yazı serisi uzunca devam edecek, 1918 tarihinden bu güne kadar geçen zaman içerisindeki durum incelenecektir. Yazı eleştirme tarzındadır, mübalâğa ve yalana asla yer verilmeyecektir. Olaylar, şahıslar, ekonomik, sosyal, kültürel alandaki gelişmeler net bir şekilde aydınlığa çıkarılacaktır.

Yazı serisinin eksiklikleri, tarihi olayların ileri geri alınışı gibi aksaklıklar, gözden kaçan hatalar bulunabilir. Şunu da belirtmek isteriz ki bu gün elli üç yaşında bulunan bir dimağın 47 senedenberi muhafaza edebildiği olaylar dile getirilecektir. Kusur, noksan veya çelişmeler olursa hemşehrilerimizin bizi uyarmalarını rica ederiz.

Tavşanlı Postası

5/9/1968
Ahmed

Yazar Diyor ki :

1913 yılında, Hüdavendigâr (Bursa) vilâyetinin Kütahya Sancağı Tavşanlı nahiyesi Hamitabat köyünde dünyaya gelmişim. Bu tarih Balkan harbi sıralarına rastlar.

Babamı yer odamızın bir köşesine beni dikerek, karşıdan:

— Gel oğlum gel, diye çağırır olarak gördüm. Baba sevgisi olarak bunu hatırlıyorum.

Balkan harbinden dönen babamla amcam (yuvamızın iki erkeği) ikinci dünya harbine gitmişler, amcam Çanakkale'de babam da Musul cephesinde şehit olmuş.

Babaannem bizi bir sene kadar barındırdıktan sonra İnegöl ve Bursa'daki kızlarının yanına gitmiş. Amcamın karısı kızıyla Tavşanlı'ya babasının yanına, annemde beni alarak Tavşanlı'ya babasının yanına gelmişler.

İşte hikâye bu tarihten bir kaç sene sonraya ait olarak başlamakta, görgüye müstenit olarak kaleme alınmaktadır.

Yazı edebî bir kıymet taşımayabilir. Hislerden de çok uzaktır. Fakat bir tüm olarak incelendiğinde, Türkiye'deki gelişmelerin Tavşanlı çapında, çok küçük bir yazı kopisi mahiyetini taşıyacağını ve bu yönle ilgi çekeceğini ummaktayım.

Başlangıçta da belirttiğimiz gibi eksik ve hatalarımız olursa bizi uyarmanızı tekrar dileriz. 20/10/1965

A. Kâmil Güvenç

NÜFUS

O zaman Tavşanlı Bursa Vilâyeti Kütahya Sancağına bağlı küçük bir nahiye (Bucak) merkezi idi. Merkez nüfusu kesin olmamakla beraber 1500 civarında olup bunun 400 - 500 kadarı Ermeni ve Rum azınlığıydı.

Azınlıklar askere alınmadıkları vergi de vermedikleri için erkekli kadınlı müsterih ve müreffeh birer koloni halinde idiler.

Türkler devam edegelen Balkan ve Birinci Dünya Harplerinin etkisile erkeklerinin pek çoğunu cephelere göndermişlerdi. Tavşanlı'da kalan ve parmakla sayılacak kadar az olan erkekler ise ya eşraf, ya bedelli, ya da gazi, mâlûl, sakatlarıdı. İmam, hatipler ve bir de sığır çobanı askere alınmıyordu. Tavşanlı bu erkekler dışında asker ailelerinin, dul kadınların, öksüz ve yetim çocukların beldesi idi.

Cami Kebir [Ulucami], Hacı Hüseyin [Yeni], Hacı Abbas [Durak], Kavaklı adlı dört mahallesi vardı.

Yeni Mahallenin, Paketlerin evinden şubeye kadar olan kısmı ile, Çavdarların evinden yukarı parkın arkasına kadar giden kısmı Ermenilerin, kasap halinin arkasına gelen kısım da Rumların meskûn oldukları yerlerdi. Ermeniler kilisesi (itfaiyenin olduğu yer), Rumların kilisesi de kasap halinin arkasında idi.

Millî zaferle gelen kurtuluştta azınlıklar Tavşanlı'dan çıkarıldıkları için, Tavşanlı o günden beri tamamen Türk İslâm halkile meskûndur.

Nüfus günden güne artmış, Moymul Mahallesinin de eklenmesile geçen sayımda 11.538 iken 1965 sayımında 13.660 olmuştur. Genel nüfusu "59.590,, dir.

Sanat ve Ticaret

Uzunçarşı, Kütahya Caddesi gibi memleketin en gözde yerleri Ermeni ve Rum dükkânlarıyla bezeli idi. Her türlü ticaret ve gelir getiren sanatlar azınlıkların elinde idi. Bunda o zamanın din adamlarının da tesiri vardır. Onlar kendilerine akıl danışan çocuk velilerine:

— Terzilik, kuyumculuk, saraflık, manifaturacılık, kırtasiyecilik, zahire ve dericilik (gâvur sanatıdır) çocuklarını zı bu sanatlara vermeyin derlerdi.

Nalbantlık, keçecilik, yemenicilik, debbağlık (deri işi) leblebicilik, mescilik, berberlik, demircilik, rençberlik gibi sanatları da (Peygamber sanatı) diye sâlık verirlerdi.

Millî kurtuluştan sonra Türkler her sahaya ve sanata el attılar, başardılar.

Tavaşanlı'da yeni yeni çarşılar kuruldu, teknik sanatlar gelişti. Yalnız üçyüze yakın leblebici dükkânı ile yirmiye yakın oto tamir atelyesi vardır. Dükkân ve ticarethane mevcudu 1500'e yakındır.

Ticaretle ilgili bir olay

(Sucu Alinin babası) Halil ağa küçük bir esnaftı. Bir gün ucuz diye bir gümüş çeyreğe (beş kuruşa) bir merkep yükü (40-50 kilo) sakız baklası alır.

Günlerce satamaz, bakla sıcaktan kızar, kararımaya başlar, Halil ağa da kara kara düşünmektedir. Sermayesini bağladığı bakladan ötürü. Bu sırada Ermeni papazı Halil ağanın dükkânı önünden geçer, eskidenberi tanıdığı bakkalı hal hatır sorar. Halil ağa durumunun acılığını papaza anlatır. Papaz bir şey söylemeden ayrılır.

Ögle namazından sonra, Halil ağanın dükkânına gelen Ermeniler birer okka (1280 gram) ve daha fazla bakla alırlar, akşama kadar baklayı tüketirler.

Sonra da, papazın kilisede bakla yemeğinin faziletinden söz ettiği İsa Peygamberin de bu günlerde bakla yemeği yedigini söylediği öğrenilir.

Cumhuriyete kadar belli başlı Türk iş adamları

Ticaret ve sanat azınlıkların elinde olduğu için Türkler bu sahada iş yapamıyorlardı. Kıyıda bucakta olanlarda kendi yağlarıyla kavrulurlardı.

İftadelerin Ali efendi manifaturacılık yapmakla beraber malını az bir kâr vererek (Tavşanlı'daki Ermeni'lerden alırdı.) Süleyman Boyacı, Ahmet İğilli, Mehmet Boyacı, Topal Hüseyin (Ayaşlı) Karahafız, Hekim İbrahim Efendi şimdiki ne kıyasla çok küçük birer esnaftı. Fakat o günün belli başlı iş adamları da bunlardı.

Dazar Yerleri

Şimdiki Halkevi binasının altı Sebze Pazarı idi (Buraya Belediye tarafından dükkânlar 1950 den sonra yapılmıştır.)

Şimdiki Belediyenin altında da zahire pazarı kurulurdu (Burada da 1950'den sonra çayhane ve lokanta yapıldı. 1965 de de çayhane ve lokanta yıkılarak dükkânlar yapıldı.)

Kasaplar dağınık dükkânlarda çalışırlardı ve çoğu zaman kendi dükkânlarında hayvan kesimi yapar ve satarlardı. (Kasap halide 1950'den sonra Belediyece yapıldı.) Kasaplar haline bitişik Sebze Pazarı, Domanıç yolu kıyısında zahire pazarı ve Esnaf çarşısı Cumhuriyet devri eserleridir.

Hayvan kesimi ada yolundaki mezbahada yapılmakta

olup günlük kesim (35-40 baş hayvandır.)

Mevsime göre Bandırma ve İstanbul'dan getirilen balık satışı et satışına eklenirse hane başına günlük et istihkakı bir kilonun üstündedir.

D a r a

Cumhuriyet kurulduğu ilk senelerde (Osmanlı Devleti- nin) parası kullanılıyordu. Bunlar Nikel 5-10-20 paralarla kâğıt 1-2,5 5-10-20-50-100 kuruşluklar vardı. Sonradan Cumhuriyet nikel, gümüş ve kâğıt paraları piyasaya çıkarıldı.

Altın ve gümüş paralar

Osmanlılar devrinden intikal eden gümüş paralar vardı. Kuruş, çeyrek (beş kuruş), iki çeyrek (on kuruş), mecdiye (yirmi kuruş). Bir mecdiye (24) gramdır. İtibari yüksek olan bu paralar tarihe karışmıştır. Bu gün gümüş mecdiye adedi 12 liraya satılıyor.

Yine Osmanlılar devrinden devam edegelen altın paralar vardır. Çeyrek (27 kuruş): yarım (54 kuruş), lira (108 kuruş) ayrıca ikibuçukluk ve beşibirlik de vardı. Bir sarı lira (iki dirhem dört çekirdek) gelirdi. Bu günkü tartı ile bir dirhem (3,2 gramdır. 16 çekirdekte bir dirhemdir.)

Bu altın paralar hâlâ revaçtadır. Ancak o zaman itibari değeri 5 lira olan bir sarı lira şimdi 140 kâğıt liradır.

Şık ve düzgün giyinenler için kullanılan iki dirhem dört çekirdek tabiri o günlerin esprisidir.

[Altın liraları gümüş mecdiyeleri takayım, o beyaz gerdanına] türküsü de o günlere aittir.

Bazı yiyecek maddelerinde 1918-1920 deki taban fiyatlar

Buğday kilesi [28-30 kilo] 7-8 kuruş, arpa kilesi 4-5 kuruş, kelle şeker okkası [1280 gram] 10, çay okkası 12 kuruştı. Bunlar ithal malı oldukları için her zaman bulunmazdı. Ve herkes alamadığı için de zor satılan matalardı. Et okkası 1-2 kuruş arasında satılırdı. Günde iki üç kuruş para giren ev günlük masrafını sıkıntısız karşılardı.

Giyecek eşyaları

İç çamaşırları evlerde çıkıklarda eğirilen pamuk veya keten iplerinden yine evlerde dokunurdu.

Dış giyecekler arşın [68 santim] ile satılırdı. Bir arşın pamuklu basma 1-2 kuruş arasında idi, yemeni [üstü meşin altı gön] ayakkabı ile mes [meşinden konçlu ve yandan kopçalı ayak içi giyeceği] ikisi 2-3 kuruşa alınırdı. Çarık giyenler çoktu.

Erkekler (Pırpıt) denilen ve yerli yünlerden örülüp boyanan ve evlerde dikilen donlar (pantolon) güdükler (yelek) giyerlerdi.

Ve sonra

Cumhuriyet devrinde iş sahaları açılmış kazançlar artmış ve tedavüldeki para miktarı çoğalmıştı. Buna rağmen Tavşanlı'da iş sahası hudutlu olduğundan buranın işçileri Aydın ve İzmir'e pamuk, tütün tarlalarında veya zeytin, incir, üzüm bahçelerinde çalışmaya giderlerdi.

Nereye gidiyon?

Hasat mevsimi başında ırgat yol hazırlığı yapar: Gurbete çıkmaktadır. Sorarlar:

— Nereye gidiyon?

Gözler ışık ışık umut dolu, göğüs gergin, kafa dik, cevap verir:

— AYDINA!

İş bulamamıştır, hasta düşmüştür, yorgun bezgin çıkar gelir mevsim sonunda, tekrar sorarlar:

— Nereden geliyon?

Boynu bükük, ses hüzünlü, kısık ve titrek cevap verir:

— Aydından.

O günler birer hazin serüvendir ki çekenlerle gurbet yolcularını bekleyenler bilir.

Birde iktisadi kriz devri

Dünyadaki 1934 iktisadî krizin Tavşanlı'ya da tesirleri çok oldu. Bazı esnaf ve tüccarlar bu devrede iflas ettiler. Kilesi 70-80 kuruş olan hububat fiyatları 25-30 kuruşa kilosu 4-5 lira olan Afyon iki liraya kadar düştü. İşçi ücretleri de 70-75 kuruştan 40 kuruşa kadar indi.

1965 Fiyatları

Buğday kilesi 30-32 lira arpa 22 liradır. Şeker ve çay Türkiye'de istihsal edilmektedir ve şekerin kilosu 275 kuruş çayın 100 gramlık paketi 400 kuruştur. Tereyağı kilosu 14 lira, margarinler kilosu 650 kuruştur. Et kilosu 6-8 lira

arasındadır. İşçi ve usta yevmiveleri 10 liradan 30 liraya kadar yükselir.

Giyecek eşyaları hemen hepsi Türkiye'de imâl edilen basma, ipekli ve kumaşlardır.

Kadınlar için basmalar 3-10 lira arasında (metresi) ipekli 20-50 lira arasındadır.

Erkek kumaşları da 30 liradan 80 liraya kadar metresi satılmaktadır.

Lâstik ayakkabılar 8-15 liraya kadar satılır. Erkek ve kadın potin ve iskarpinleri 50-80 liradır.

Z i r a a t

Kurtuluştan sonra, askerdeki erkekler evlerine döndüler. Yeni baştan yuva kuracaklar veya yuvalarını tamir edeceklerdi. Kadınlı erkekli işe sarıldılar. Uçları körelmiş toprağa batamaz olan kara sabanlar demirci ocaklarında uçlanıyordu. Gıdasızlıktan ve hasretten sararan benizlere canlılık ve umut geliyordu. Gıdasızlıktan adım atamaz haldeki çift hayvanları kendilerini toplamışlardı. Ve o sene cephede Türkü muzaffer kılan Ulu Tanrı çok büyük bir bereket vermişti. Hasılat geçen senelere kıyaslanmayacak kadar iyi idi.

Çiftler sürüldü, ekinler ekildi ve her mahsul senesi daha sıkı çalışmanın verimini gösterdi. Kara saban pullukla değişiyordu. Fenni gübre kullanılmaya başladı. Pancar ekimi ile yeni bir ürün sahası açıldı. Gelişen leblebicilik nohut alanını genişletti.

Bugün 240.000 dekar araziye ekim yapılmaktadır. Senelik ürün 13.912 ton buğday, 7.665 ton arpa, 600 ton nohut ve 21.700 ton pancar istihsal edilmektedir. Çiftçilik yapan-

lardan mühim bir kısmı da diğer iş kollarına ve istihsal sahalarına geçtikleri için reberlik yapanlar durumlarını düzeltmişlerdir.

Traktör kullanılmakta ise de tarlalar taksim edile edile küçüldüğü için tam verimli olmamaktadır.

Ekmeğimi küle batırır, katık yaparım sözü anlamını yetirmiştir.

Ziraat Odası ve Çiftçi Mallarını Koruma Derneği vardır.

Hayvancılık

Küçük baş ve büyük baş diye adlandırılmaktadır. Küçük baş koyun, keçi, büyük baş sığır, mandadır. Hayvancılık bir kaç senedenberi bazı hastalıklar yüzünden [Şap, Şarbon ve Verem gibi] telefata vermektedir.

Büyük baş hayvanlarda, inekler Montofon aşısıyla geliştirilmektedir. Bu suretle süt ve et verimi artmaktadır.

Bir montofon ineği 160-200 kilo gelmekte ve süt verimi günde 12-15 kilo arasında bulunmaktadır.

Ufak ve büyük baş hayvanlarda 47 senedenberi çoğalma ve gelişme vardır. Ancak yukarıdaki hastalıklar sebebiyle de inkiraz değilse de bir gerileme de vardır.

Kümes Hayvanları

Tavuk, horoz, hindi, kaz, ördek gibi kümes hayvanları da evlerde kümeslerde yetiştirilmektedir. Kümes hayvanlarını geniş ölçüde yetiştiren bir çiftlik yoktur. Bu Tavşanlı için bir ihtiyaçtır. Kümes hayvanlarında da çıkan hastalıklar zaman zaman zarar vermektedir.

At, Eşek, Deve

At, arabalarda ve çift işlerinde kullanılmaktadır. Fakat eski itibarını kaybetmiştir.

Eşek, ta eskisi kadar kullanılmamaktadır. At ve eşeğin yerini, bisiklet, motosiklet, jeep ve otolar almıştır.

Deve, adı belki tarihe karışacaktır. Yeni nesil içinde deveyi görmeyenlere rastlamak mümkündür.

At, eşek, katır, deve eskiden binek ve eşya taşıyıcı olarak çok aranılırdı.

Kervanlar bunlarla yola çıkar, bunların götürdükleri para getirir, getirdikleri ihtiyaç karşılardı. Fakat zaman ve motör bunları eritmektedir.

Dayımın kaynanası eski bir katırcı (kervancı) karısı idi. Onun ağzından pek çok kere:

Rahmetli yoldan geldimi hayvanların yüklerini indirir, terlerini soğutur, kaşındırır, saman ve yemlerini kendi elile verir ondan sonra odaya girerdi. Yola çıkacağı zaman da her hayvanın sırtına evvelâ yedi kat keçe koyar semerleri güzel yerleştirir, yükü hakkı ile yüklerdi, hayvan hakkı bir türlü ödenmez diye de konuşurdu, sözünü işittim.

Dağ ardı krom madeni develerle Tavşanlı'ya getirilir, Kütahya'ya gönderilirdi. Sonraları Taşvanlı istasyonuna getirilmeye başlandı. Zamanla develi nakliyat sona erdi.

Çekirge

Çekirge felâketi Birinci Cihan Harbi sonlarına doğru olmuştur. Gök simsiyah kesilmiş, çekirgeler dalgalar halinde tarlalara çökmüşler, bir kaç gün içinde o senenin mahsulünü çitır çitır yemişlerdi. Şehrin ileri gelenleri her evden

nüfusa göre çekirge istemişler, kendisi toplayamayanlar yiyecek veya yakacak karşılığında başkalarına toplattırmışlardı.

Çekirge toplamanında bir usulü vardı. Üç dört kişi el ele yapışır, kara denizlilerin hora teptiği gibi tepinir, sahayı gittikçe daraltırdı ve çekirgeler bir araya gelince üzerlerine tencere, tabak, sini ne varsa kapatılırdı. Sonrada altta kalan çekirgeler öldürülerek torbalara konulur. ve ilgililere teslim edilirdi.

Sürfeler toprak altından el çapaları veya el kürekleryile toplanırdı.

Bu gün hiç bir anlam duymadan radyolarda dinlediğimiz veya ağzımızda gevelediğimiz [Çekirge türküsü] o çok acı günlerin anılışdır. Bu türküde olmasaydı, pek çok şey gibi bu felâkette unutulurdu.

ÇEKİRGE

Çekirgenin kanadı
Kanı yere damladı
Dibek götlü çekirge
Arpa buğday komadı

Her işte bir ünlü kişi arayan halk, çekirgenin kayboluşunu bir ünlü hocanın yedi günlük yoldan getirdiği su ardından gelen kuşların tükettiğini söylerler, bir efsanedir.

Tavşanlı'nın altın devri

Tavşanlı şimdi altın devrini yaşamaktadır. Bu devir Cumhuriyet çağile açıldı. Kütahya Balıkesir demiryolu Tavşanlı'ya ilk nurlu yolu açtı. Orman işletmesi, Tunçbilek'te linyitin bulunması, işletmeye açılışı, evvelâ özel teşebbüs eliyle sonradan Etibank tarafından GLİ müessesesinin kuru-

luşu, pancar ekimi ve bölgenin kurulması, Tunçbilek Termik Santrali ve ilâvesi, Mağnazit madeninin işletilmesi Tavşanlı'yı yeni tabirle para enflasyon bölgesi yapmıştır.

Küçük sanayi - Sanatkârlar - Kara demircilik

Kara demirciler; saban demiri, nal, su değirmeni boğaz demiri gibi ağır demir işleri yapan sanatkârlardı! Harmancıklı Ali, Şerif Mehmet, Sakallı Ahmet belli başlılarındandı. Sabah ezanından akşama kadar ateş karşısında çalışırlardı. Sanat mevsimlik olduğu için çalıştıkları dört beş aylık zaman içinde kazandıkları bir sene ailelerini geçindirmek zorunda idiler. Harman veresiye iş yaptıkları için mahsulün iyi olduğu senelerde onların da yüzleri güler, kötü olduğu senelerde kararırđı. Harmanda haklarını köylere giderek toplarlardı.

Şimdi bu sanat bir kaç dükkân olarak devam etmektedir. Ancak saban demiri yanında pulluk bıçağı, kaldırımci kazması, keser, kazma, nacak gibi yardımcı işlerde yapmaktadırlar. Elektrikli kaynak makineleri, zımpara taşları işlerini oldukça kolaylaştırdı.

Kazan kulpu

Demirci Şerif Mehmetin oğulları Eyüp ile Ahmet işsiz bir gündedirler. Karşı sırada bakırcılık yapan Abilli Süleyman ağa Ahmedî çağırır, der ki:

— Ahmet, boş duruyorsunuz. Bana bakır kazanlar için demirden kulp yapın; Bir kazan için iki kulp ile kulpu tutmak üzere kazanın ağzından başlayıp altına kadar incek iki taraflı iki menteşe olacak. Çiftine ne istersin? Ahmet iş bulduğı için sevinir:

— Süleyman ağa, bir çift kulp için yirmi kuruş ver, der.

Süleyman ağa kabul eder. Ahmet dükkânına gelir, ağası Eyüb'e:

— Ağa ben iş buldum, arkalıda olacak. Kazan kulpu yapacağız, bir çifti yirmi kuruştan, der.

Ertesi günü sabahleyin iki kardeş yeni bir hızla işe sarılırlar. Kan ter içerisinde akşama kadar çalışırlar. Akşam üzeri bir çift kulp hazır. Demir, kömür, içilen çay parasını hesap ederler, yevmiyeleri beş kuruşa gelmemiş. Ahmet bir çift kulpu alır Süleyman ağaya gider:

— Ağa biz kulpu yaptık ama, bir çiftten fazlasını yapamıyacağız. Kusura kalma, istersen parasını da verme, der.

Çilingirlik

Kara demircinin biraz incelmış bölümüdür. Kapı sırkı (kol) mandal, kullap, kara çivi (şimdiki tel çivi) hayvan kırpmak makası yolma orağı, gem, semer ve eğer demirleri yapar. Bunlarda bir kaç dükkandan ibarettir, Çilingirin yaptıklarının pek çoğu şimdi pireslerde ve fabrika işi olarak yapılmaktadır. Bu sanatkârlar zaman ihtiyaçlarına işlerini çevirmişlerdir, ekseriya kilit yaparlar.

Sobacılık

O zamanlar maden kömürü bilinmemekte idi. Sobalarda odun yakılırdı. Onun için odun sobası ve ateşli kömürü çıkarmak için mangal ve soba borularını, tava ve maşayı bu esnaf yapardı. Bunlarda beş altı dükkânda toplanmışlardı. Şimdi odun sobaları yerine kömür sobaları ve boruları yapmaktadırlar. O zamanlar evlerde birer soba (bazı evlerde bu da kurulamazdı) kurulurken şimdi her odaya birer soba kurulmak-

tadır. İhtiyaç nüfusa ve kazanca göre artmıştır. Hattâ civarlara dahi satış yapılmaktadır.

Sarımsak Ali

Sarımsak Ali ağa sobacıların en ustası idi. Sobacılık yanında sert ağaçlardan ve kemikten sigara ağızlığı, kahve değirmeni yapardı. Sergilere katılmış ve takdirnameler almıştı. 27' sene evvel ona yaptırmış olduğum soba her sene kurup linyit kömürü yakmama rağmen hiç bozulmamıştır.

Demirci Dönme Yusuf

Aslen Rus dönmesi idi. İslâmiyetin şartlarını en ince teferruatına kadar yerine getiren kavi bir Müslümandı. Demir kilidi, gem yapmasını ilk defa o getirmiştir. Çok emekli olarak yaptığı kilitleri zamanında 3-4 sarı liraya kadar satmıştır.

Hamam Osman Efendi, su burda

Türk tütünleri Reji denilen yabancı bir şirketin elinde idi. Şirket tütün ektirir veya ektirmez, alır işletir, harice sevk eder dahilde satardı. Reji bandrolü olmayan tütünler kaçak sayılırdı. Kolcuları [bekçileri] vardı. Bu kolculardan birisi demirci Yusuf ustanın dükkânına gelir.

Usta kaçak tütün kıymak (ince ince kesmek) için kollu bıçak yapmaktadır. Kolcu sorar:

— Usta bu ne?

Yusuf usta şaşırmıştır!:

— Hamam Osman efendi, su burda, diye cevap verir.

Anlamı (bu hamam âletidir, su şu oluktan akacaktır.)

Konuşma ihtiyacı

Yusuf usta yaşlı idi. Dükkânıma gelirdi. Kendisine hürmet eder çay söyledim. Oturunca Rusca:

— Dobru voytur [günaydın] der, bende:

— İsbasibe [teşekkür ederim] diye cevap verirdim.

Bunun üzerine Yusuf usta Rusca konuşmaya başlar bende aralarda [da - da] [evet - evet] diye tasdik ederdim Sözü-nü bitirdikten sonra konuşmasını tekrar Türkçeye tercüme ederdi.

Baston Şiş

Yusuf ustanın yaptığı aletler arasında [Baston şiş] te vardı. Bu bastonu sapından tutarak ileriye doğru hızla ittiğinizde ucundan bir şiş dışarıya fırlardı, aynı şekilde de şiş kaybolurdu. Zamanına göre müdafaa veya hücum silâhı olarak kullanılıyordu. Böyle bir şiş bana hediye etmişti.

Emin Ustanın Ahmet [Çelikel]

Emin ustanın Ahmet, döme Yusuf ustanın çırağı idi. Ancak askerlikte silâh fabrikalarında çalışmış sanatı daha da ilerletmişti. Oksijenli kaynak makinesini, kolla çevrilir tezgâh matkabını Tavşanlı'ya ilk getiren odur. Kaynak işleri, kilit, gem yapar, tüfek tamir ederdi. Kendisinin çok emek çekerek yaptığı kilidi bana göstermişti. Bu kilit bir yandan açılırken bir yandan kilitleniyordu. Usulünü bilmeyen kimse tarafından açılması imkânsızdı.

Kilit - Gem

Tamamen el emeğile yapılmaktadır. Kilit Tavşanlı'da ol-

duğu kadar memleket çevrelerinde de aranmaktadır. İyi organize edilirse turistik eşya olarak da değerlendirilebilir.

Gem, atlar için yapılan ağza takılır, hayvanın idaresine yarar bir âlettir. Şimdi pek aranmamakta ve yapılmamaktadır. Ancak bu da bir çeşni olarak turistik eşya arasına katılabilir.

Dönme Yusuf Usta ile ilgili bir olay daha

Serdar oğlu Mehmet efendi (Serdaroğlu) Dağardı krom madeninin mes'ul müdürü idi. Maden sahibi Alman uyruklu Palako'nunda yardımı ile beton olarak bir dükkân yaptırdı. Fakat dükkândan dışarıya potrel demirleri çıkmıştı. Bunların kesilip temizlenmesi gerekiyordu. Demirci Yusufu çağırıp söylediler. Yusuf Usta:

— Evvelâ benim yazdıracağım demir testeresini İstanbul'dan getireceksin. Sonra da bana elimin beğendiği bir top basmayı vereceksin, bu işin görülür, der.

İstanbul'dan [şimdiki bildiğimiz ve her zaman kullandığımız] demir testeresi gelir. Yusuf usta bir günde dört portreli keser.

Bu gün çok basit olan bu olay günün konusu olmuştu.

Yeni Sanat ve Sanatkârlâr

Kaynakçılık, Tornacılık, Frezecilik, motorculuk, oto tamirciliği, karyola, somya işleri, kuzinecilik günden güne gelişmektedir. Zahir pazarının yanları bu sanatkârların ve atelyelerin toplandığı yerdir. Ancak saha ve dükkânlar dar ve elverişsiz olduğu için daha çok gelişmeye engel olmaktadır. Belediyenin çok geniş yeni bir sanayi bölgesi ayırması zaruri ihtiyaç halindedir.

İbrahim Gültekin

Müteşebbis bir sanatkârdır. Leblebi makineleri, harman makineleri, su tulumbaları üzerinde çalışır. Kaynak makinesi tornası, frezesi vardır. Her türlü yeniliğe uymasını bilir.

Ayhanlar

Tornacılık, kaynakçılık, oto tamirciliği yaparlar.

Bahri Ulusoy

Kaynakçılık, oto tamirciliği yapar.

Bunlara benzer yirmiye yakın sanatkâr iş yapmaktadır.

Berberlik

Berberlik, küçük sanatlardandır. Bu sanat sahipleri aynı zamanda sünnetçi, dişçi hacamatçı, kırık ve çıkıkçı, kaşıkçı gibi bir çok meslekleri de kendilerinde topladıkları için toplumumuzda önemli yer alırlar. Berberler peşin para ile senelik abonman şeklinde, köylü müşterilerini de yıllık mahsul karşılığında traş ederlerdi.

İnce berber

Kendisine göre özellikleri vardı. Tahta peyke de traş eder, peykenin bir ucunda alet sandığı dururdu. Müşterinin başını sabunlar (o zaman baş ustura ile kazınır, çene de orta yaşlılar hafif sakal bırakırlardı). Müşterinin başı sabunlu iken veya traş ortasında dükkândan dışarıya çıkar, yükte getirilmiş olan saman veya odun pazarlığı yapardı. Pazarlıktan sonra gelir yeniden traşa başlar, başı ustura ile kazıldıktan sonra sakalı düzeltir, bir şişe içerisinde duran

yağlı kokudan tavuk kanadı ile alır başa ve yüze sürerdi. Kenarda duran aynayı ele verirken (sıhhatler olsun) derdi. Aynaya baktıktan sonra traş ücretini aynanın üstüne koymak adetti.

Delikanlılarda saç uzatmak çok ayıp sayılırdı. Başını ustura ile traş ettirmeyenler 0 veya 1 numara makine ile aldırırlardı.

İlk berber salonu

Berber Kaptan Ahmet (Sezgin) ilk berber salonunu kendisinin açtığını söylerdi. Koltuk, ayna, kolonyayı o getirmiş ilk kez Tavşanlı'ya. Nahiye Müdürü Hüsnü bey (Yeğiner) Öğretmen Rıza bey (Kaynak) Belediye reisi Mehmet bey (Boyacı) dan başka aylarca traş olmaya kimse gelmemiş sonra alışmışlar, Şimdi berber salonları ve kadınlar için kuvafor salonları kâfi miktarda vardır.

Dülgerlik - Marangozluk

Duvar işleriyle uğraşanlara dülger, tahta işleriyle uğraşanlara marangoz denilmektedir. Bu sanatta son zamanlarda pek çok gelişme olmuştur. Beton arma binalar yapan dülgerlerle, atölyede doğrama işi yapan usta marangozlar yetiştii. Tam teşkilâtli ona yakın marangoz atelyesi faaliyettedir.

Eskiden ince iş yapan marangozlarda varmış. Yeni Mahalle Dere sokağında Gümüş İbrahim'in evinde, Yeni Mahalle Kütahya Caddesinde Kaytancılara ait derebeyi evinde Dere Sokağında Ethem Sakarlıya ait evde, Yeni Mahalle bıçakçı çeşine karşısında Ömer oğlu Hacı Mustafa'nın evinde, Kavaklı camiinde çok değerli elle oyma tavan ve pencere işlemleri vardır.

Dernekler

Demirciler, Berberler, Marangozlar birer dernek halinde birleşmişlerdir.

Leblebicilik

Leblebicilik, Tavşanlı'nın millî sanatıdır. Üçyüze yakın leblebi imalâthanesi çalışır haldedir. Haftada 8-10 ton leblebi yurdun her tarafına gönderilir. Ayrıca dış memleketlere de ihracat yapılmaktadır.

Leblebicilik evvelce çok iptidai halde idi. Bu meslek sahipleri sabahın ayazında işe başlarlar, nohut hazırlarlar, sonra ateş karşısında akşamlara kadar gürede çalışırlardı. Son senelerde nohut çalkarı, sulama makinesi, kavurma makinesi yapıldı. Elektrikle işleyen bu makineler sayesinde imalât arttığı gibi insan gücünden de tasarruf sağlandı.

Evvelce leblebi yüklerle İnegöl, Bursa, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir gibi yerlere götürülür, han kapılarında açılan sergilerde günlerce, haftalarca beklenilerek satılırdı. Leblebiyi götüren malı satamazsa esnaf para bulup nohut alamadığı için iş yapamaz, sıkıntı çekirdi:

Leblebi fiyatları zamanla yükseldi. Kalite ayarları düzenlendi, satış sahaları genişledi. Bu esnafta emeklerinin karşılığını almağa başladı. Şimdi Tavşanlı'da perakende leblebi fiyatları, kavrulmuş veya şekerli kilosu 350 kuruştur. Kutu veya kese kâğıdı anbalajı ile verilir. Sandıklarla yurt içine sevk edilir. Harice ihracatta iç içe geçme teneke kutular kullanılmaktadır.

Köyden indim şehire
Şaşırdım birden bire
Gökteki melekler
Hepsi inmişler yere

Leblebiyi kavuram
Dumanını savuram
Bici bici leblebici
Ah ne cici leblebici.

Bu kanto leblebicileri dile getirdiği için manâlıdır.

Dernek

Leblebiciler kendi mensuplarını kapsayan bir dernek kurmuşlardır. Fakat bu günkü şartlarla bu kâfi değildir. Leblebiciler kooperatifinin kurulması, standart imalât ve ambalajlama yapılması, nohut alışımının ve leblebi satışının kooperatif kanalıyla yürütülmesi bu esnafa pek çok faydalar sağlayacak ve işlerini kolaylaştıracaktır.

Kaşıkçılık

Bu da berberliğin bir kolu gibi idi. Berberler aynı zamanda tahta kaşık üzerine boya ile işleme yaparlar ve cilâlarlardı. (Bostancıoğlu) en ünlü kaşıkçı idi. Şimdi bile Bostancıoğlu kaşıkları bulunursa destesi (10 adet) 100 lira yapmaktadır.

Tavşanlı'da halen Takkasız Berber Hasan Hüseyin (Gören) kaşık yapmaktadır. Ancak bu sanatkâr Konya'dan sandıklarla gönderilen kaşık ve çatalları işlemekte ve yine sandıklarla Konya'ya göndermektedir. Orada turistik eşya olarak satılmaktadır.

Saatçılık

Daha doğrusu saat tamirciliği, zamanın en teknik sanatı idi. Çarkların devirleri, zemberek direncinin etkisi, maşa balans ayarı, ihtisas isteyen işti. Saatçılığa 1923 senesinde

okulu bitirdikten sonra başladım. Saatçi Ahmet Altay'ın yanına çırak olarak girdim, dört sene sonra ayrıldım, bir müddet demiryolu inşaatında, Dursunbeyde çalıştım ve sonra kendi başıma dükkân açarak 1952'ye kadar devam ettim. Bu müddet içerisinde acı tatlı pek çok mesleğimle ilgili olaylara şahit oldum. Bunlardan yalnız ikisini yazmakla yetineceğim.

Saatçinin azizliği

Bu olay benden oldukça eskidir. Ustam Ahmet Altay anlatırdı. Uzun çarşının başında (Şükrü Uysal'ın dükkânının karşısında) çınar ağacına bitişik bir kulübe varmış, burası hem kütüphane hem de saatçi dükkânı imiş. Saatçi [Pri yol] saatlerini tamir edermiş ve saatçi Saraçoğlu'nun babası imiş!

Ulucami imam ve hatibi de buraya gelir, saatçi ile oturur, çay kaynatır, nargile tokurdattırır.

Bir gün saatçi Saraçoğlu karşından bir müşterisinin geldiğini görür, bu müşteri çoktan beri saatini yapmadığı adamdır ve kızgındır. Bir taraftan saati eline alıp kapağını açarken bir yandan da hocaya:

— Aman hoca şimdi bu saatin sahibi geliyor, benimle hır çıkaracak, sen, iki saattenberi bu saatle uğraşıyor deyiver, diye tenbih eder.

Saat sahibi hisşimla içeriye girer ve saatçiye bağırmağa başlar. Hoca araya girer ve:

— Ben iki saattenberi buradayım, senin saatle uğraşıyor, der. Saatçi bu sefer saati yere bırakır ve hocaya:

— Hoca efendi sen Ulucamiin hem imamı hem de hatibisin, ben bu saati hemen şimdi elime aldım. Yalan söylemeğe utanmıyor musun? der.

Hoca tabii hemen dükkândan fırlar ve bir hafta saatçisinin yanına uğramaz.

Altı ay

Bir gün dükkânıma bir müşteri geldi. Elindeki saati göstererek, bu saati ne kadar zamanda yaparsın diye sordu Münasip cevabı verdim. O:

— Aşağıdaki saatçiye gittim. Levhasında Altıay (Altay) yazıyordu, onun için sana geldim, herhalde altıay bekletmezsin, dedi.

Diğer işler

Gramafonda saat gibi zemberek ve çark devirlerinden ibaret olduğu için saatçi gramafon tamiri de yapardı.

Bu arada gramafon ve plâk satışı da yapıyorduk.

En iyi sahibinin sesi gramafon 28 lira ve plâklar elli kurustu.

Şimdi saatçilikle çalışan on kadar usta kendi başlarına iş yapmaktadırlar.

Pikap ve teyp, gramafon yerini aldı. 400-1500 lira arasında satılmaktadır. Plâk adedi 15 liradır. En iyi saatlar 6-10 lira idi. Şimdi aynı saatlar 200-400 liradır.

Sanat uluları

Her sanatın kendisine göre bir piri vardı. Saatçilerin Yusuf Peygamber, Demircilerin Davut Peygamber, Terzilerin Eyüp Peygamber, Berberlerin Süleyman Pak pirleri sayılırdı. Her dükkânda bu pirleri yad eden levhalar vardı.

Bu levhalarda.

«Her seherde besmele ile açılır dükkânımız,
Hazreti pirimiz üstadımız»
yazılırdı.

Saat ayarı

Saatler ezani [Alaturka] ya göre ayarlı idi, Güneşin batması ile gün sona erer, gece ve gündüz 12'şer saat olarak hesaplanırdı. Ezan vakitleri her gün aynı saatte olmasına rağmen gün ve gecenin uzayıp kısılmasıyla zaman değişimi yapardı.

Vasati (Alafranga) saatin kabulü ile bugünkü sisteme girildi. Vasati saate göre gece yarısı günün sonu olarak kabul edilmektedir. Gündüz onikiden sonra devam eden saat gece yarısı 24 ile son bulur.

Vasati saatin kabulünden sonra bir çokları gene ezani saat kullanmakta devam ettiler. Sonra kadranlarında hem ezani hem de vasati saat bölümlerini gösteren dört ibreli saatler çıktı. Bu saatlerde Vasati ve Ezani saatler ayrı ayrı görülebiliyordu.

Fotoğrafçılık

Fotoğrafçılık, Şefik Mustafa (Ünlüer) ile Tavşanlı'da başladı. Kurtuluş savaşından sonra tek fotoğrafçı o idi. Foto Şen (İsmail Erkmen), Foto Işık (Fazıl Güven), Foto Gönül (İlhan Birlik) fotoğrafhaneleri çalışır durumdadır.

Tavşanlı tip ve kıyafetleri, şehir durumu ile ilgili manzaralar bu fotoğrafçıların arşivlerinde bulunmaktadır. Ayrıca Foto Gönül'de Tavşanlı'ya ait renkli fotoğraflar vardır.

Debbağlık (Tabaklık)

Şubenin bulunduğu binanın karşısındaki dere başından

aşağıya Namazgâh camii karşısına kadar olan kısmın bir yanı tamamen debağ dükkânlarıyla dolu idi. Bualar ham derileri, mazı denilen bir ağaç kobağını dibeklerde döğerek ufalayıp kattıkları su içerisine atarlar, günlerce bekletirlerdi. Sonra bu derilerin kılları temizlenir, koyun keçi derileri meşin, sahtiyan, sığır, manda derileri de gön-kösele yapılırdı. Meşin ve sahtiyanlar kara veya kırmızı boya ile boyanırdı.

Mes - Yemeni

Tabakhaneden dükkânlara getirilen sahtiyan, meşin ve gönler ölçüler üzerine kesilerek mes veya yemeni olarak dikilirdi.

Mes, topuk kemiğine kadar koncu olan, yandan kopçalı altı tabanlı iç ayakkabısı idi. Altı gönlü olanlarına düz mes, aynı sahtiyardan tabanlı olanlarına çerkez mesi denir.

Yemeni - Kundura

Yüzü meşin, altı-gön, köseleden yapılan dikişli dış ayakkabısı idi. Yüzü ve altı daha sert gön-köseleden yapılan altlarına kabara çakılanlarına kundura denirdi.

Bu sanatların icracısı 25-30 dükkân kadar vardı. Zamanla lâstik, kauçuk veya sun'i kösele ayakkabılar çıktı. Kavafalarda dışarıdan hazır ayakkabı getirmeye başladılar. Şimdi bu sanat ölü haldedir.

Kadın ayakkabılarına da Kaydırma derlerdi. Yüksek ökçeli bir giyecekti.

Şimdi kundura ve kavdırma yerini fotin, iskarpin almıştır. Lâstik ayakkabılarda giyilmektedir.

Ayakkabıcılara takılmalar

Ayakkabıcılara takılanlar onları kızdıranlar olurdu.

Ayakkabıcı müşteri ile pazarlık ederken bir elini sırtına kor, bir eline de ayakkabıyı alarak tabanını gösterir:

— Vallahi, billahi sırt diye yemin eder. (Sırt gön veya köselenin en sağlam yeri olduğundan bir hiyle ile müşteriye aldatır.)

Yine ayakkabıcıların müşteriye (bir harmandan bir harmana gider) diye verdikleri mal iki üç ay içinde delinip gelince, ayakkabıcı:

— Ah a yavrum, ben iki harman arasında bir harmandan obir harmana kadar gider dedim, sen yanlış anlamışsın. Diye cevap verirsiniz diyerek ayakkabıcıları takazaya alırlardı.

Kavaflık

Ayakkabı dikim işinden fazla şimdi hazır ayakkabı getirip satmak daha uygun gelmektedir. Bu işle uğraşanlara da [Kavaf] denilmektedir.

Kuyumculuk

Millî kurtuluştan sonra Türklere geçen sanatlardandır. Tavşanlı'ya bir kaç kuyumcu gelmişse de uzun müddet kalan Atiyetullah ustadır.

Benliler hanı karşısındaki dükkânda bir müddet onunla çalıştım. Pek usta sanatkâr olmamakla beraber kendisine göre bir sanatı ve düşünceleri vardı.

Şimdi Tavşanlı'da on onbeş senedenberi Salih Kut kuyumculuk yapmaktadır. Ayrıca sarraf bulunmadığı için altın

gümüş ziynet eşyaları manifaturacılar da satılır.

Kibleye bakan yüzük taşı

Atiyetullah ustaya birisi altın ve kıymetlice bir taş getirdi. Kendisine yüzük yapılmasını istedi. Usta yüzüğü yaptı. Müşteri almağa gelince parmağına taktı, taş yatağının eğri olduğunu ve taşın eğri oturtulduğunu gördü. Ustaya:

— Usta bu taş eğri oturtulmuş, dedi.

Atiyet usta şöyle bir durakladıktan sonra, müşterinin parmağına baktı ve hemen:

— Mahsus öyle yaptım. Müslümanlıkta muteber olan, taşın kibleye bakmasıdır, dedi. Müşteri memnun çıkıp gitti.

Kahvehane - Çayhane

Kahve - Çayhanelere o zamanlar, (Kıraathane) (Okuma evi) derlerdi. Ama yine çay - kahve, nargile içilir, Domino, Tavla oynanırdı. Sonraları kâğıt oyunları da çıktı. Kulüp Kahve, Merkez Kahve, Safa Kıraathanesi, Yukarı Park Kahvesi, Hasan oğlu Hafızın Kahve, Şadırvanlı kahve meşhurları idi.

Çay, kahve bir kuruşa içilirdi. Zamanla buralara gramafonlar yerleştirildi. Hafız Burhan'ın plâkları çalınmaya başlandı. Hafız Burhan'ın, Hafız Yaşar'ın gazelleri, Yeşil Kurbağa şarkısı hemen her kahvede çalınırdı, sonra Safiye ve Hamiyetin şarkıları çıktı. Ve yine buralara kadın garsonlar getirildi.

Eskişehir'li Vesile, Kütahya'lı Hacer adındaki bu kadınların çalıştığı kahvehanelerde çay, kahve on kuruşa verilmeye başlandı. Kahvede yer kapmak, kadın elinden çay kahve içmek için genç, ihtiyar herkes buralara koşardı.

[Ezan] okunurken [Sallu] diye garsonlar bağıırır, oyunlar durur, ses seda kesilirdi.

Yazın, ada, namazgâh, mülâyim semtlerinde bahçelerde kır kahveleri açılırdı.

Aşağı Park Gazinosu, Tepecik Kahvehanesi, Ali Osmanın Kahve, Bakırlı Hüseyin'in Kahve ve adedi ellinin üstünde olan diğer kahvehaneler sonradan açıldılar. Aşçı Halit Çayhanesi 1965'de açıldı.

Kırgıllı Hüseyin, Bakırlı Ali, Kahveci Şerifali, Abeş Mustafa, Bada Ahmet, Bakırlı Hüseyin, Kahveci Ali Osman meshurları idi.

Gramafon yerini radyo, pikap, teyp aldı. Kahvehanelerde, gazinolarda, evlerde radyo vardır.

Odalar

Çarşı içerisinde dükkânlar üstlerinde odalar vardı, gruplar halinde arkadaşlar bu odalarda akşamdan sonra toplanırlar, çay, kahve, nargile içerler, yarenlik ederler [konuşurlar] ve yatsı namazından sonra dağılırlardı. Oda amiri [yaren başı] oda hizmetlerine bakan da (odabaşı) idi.

Zamanla adedi azalmış ve niteliğini kaybetmiş olan bu odalar Kaymakam Ali Akseven tarafından tamamen kaldırıldı.

Eskilerin anlattıklarına göre odalar birer meslek teşekkülleri, birer lonca imişler. Meslek grupları birer odada toplanır. Kendi mesleklerine ait konuşmalar yapar, kararlar alırlarmış. Sonraları arkadaşların toplandıkları yer haline gelmişler:

Han - Oteller

Evvelce hanlar vardı. Bu hanlarda yük ve binek hayvanları için ahırlar, arabalar için kuruluk yerler bulunurdu. Han odalarında yer yataklarda müşteriler yatardı. Parası az olanlarda han kahvesindeki peykeler üstünde sabahlardı.

Şair Faruk Nafiz Çamlıbel (Han duvarları) şiirini böyle hanlar için yazmıştır.

Pirenin hanı (Kasap hali), Emniyet hanı (Yeni İş Hanı), Yukarı Han (Benliler hanı) bunlar arasındadır. Şimdi hanlar (Benliler hanı) Çerkez Kemâl'in hanı (Balı Osman hanı) gibi kenarlarda kalmışlardır.

Otel ve otel işletmeciliği Cumhuriyet devrinde başlamıştır. Oteller gelişmiş ve gelişmektedir. Diler Oteli, Tepecik Oteli, Akın Oteli, Boyacı Oteli, Çağlar Oteli, Özen Oteli, Yeşil Bursa Oteli şehrimizin belli başlı otelleridir.

Oteller lüks değildir. Bazılarında banyo tertibatı vardır. Gecelik yatak ücretleri 250-500 kuruş arasındadır.

Terzilik

Terzilikte millî kurtuluştan sonra Tavşanlı'ya gelen sanatlılardır. İlk defa Terzi Kâmil Gediz gelerek Uzunçarşıda terzi dükkânı açmıştır. Mevcut 80-90 terzinin pek çoğu Terzi Kâmil'in kalfaları ve kalfalarının çıraklarıdır.

İlk zamanlar terziler müşterinin getirdiği elbiselikleri dikerlerken sonradan kendileri de kumaş bulundurmaya başlamışlar ve Tüccar-Terzilik bir iş kolu olarak gelişmiştir.

Aydın abası, kısa kes

Aydın tarafına çalışmaya gidenler buradan elbiselik (aba)

kıllı dokuma getirirlermiş. Bu dokumalar terziye götürülmeden evvel yıkanır, yıkanınca da kısalırmış. Aydın'da bir takım elbiselik diye alınan aba kısalınca da hesapsız kesilirse bir elbise çıkmazmış. Bunun için aba terziye verilirken (Aydın abası kısa kes) diye tenbih edilirmiş.

Zahirecilik

Tavşanlı'da toprak ürünleri, Buğday, Arpa, Mısır, Nohut Mercimek, Fasulye, Haşhaş, Susam ve Pancardır. İklim şartları müsait olmadığı için sebze ve meyvacılık gelişmemektedir. İlk zamanlar bu ürünler ihtiyaca yetmekte iken nüfusun artmasıyla yetişemez hale gelmiştir.

Artan ihtiyaç karşısında buğday (un olarak) Eskişehir veya Kütahya'dan getirilmektedir. Nohut, arpa gibi ihtiyaçlarda yine civar vilâyetlerden zahireciler veya leblebiciler tarafından getirilmekte satış veya imalât yapılmaktadır. Pancar ilk zamanlar Eskişehir Şeker Fabrikasına sevk edilirken şimdi Kütahya Şeker Fabrikasına gönderilmektedir.

Zahire pazarı Cuma ve Cumartesi günleri kurulmakla beraber hemen her gün buralarda alış veriş yapılır. Zahire pazarı Domaniç yolu kenarında kapalı pazar yeri ve zahireci dükkânlarıyla ayrı bir çarşı halindedir.

Zahireciler, av derileri, yumurta gibi mallar üzerinde de çalışırlar. 1965 yılında yumurtanın tanesi 30-40 kuruşa kadar yükselmiştir. Tavuk, horoz adedi 6-10, hindi, kaz adedi 15-30 lira arasında satılmaktadır.

Pancar ekimi

Pancar ekimi yeni başladığı vakit çeşitli menfi tepkilerle karşılaşıldı. Pancar ekilen tarladan başka mahsül alı-

namayacağı, pancarın tarlayı çürüttüğü ileri sürüldü. Verilen sun'î gübreler tarlaya serpilmede kenar bucaklara atıldı. Hatta bu gübreler yok bahasına İnegölden gelen çiftçilere verildi. Fakat zamanla hem pancar ekiminin hem gübrelemenin faydaları anlaşıldı. Şimdi pancar ekimi için çaba gösterenler, gübre peşinde koşanlar pek çoktur. Pancarın kilosu 15 kuruş, rampa teslim fiyatıdır.

Selâhattin Özsoyeri
Pancar Bölge Şefi

Dancar küsbesi

Pancar küsbesi değersiz bir meta idi. Şimdi bu küsbe hayvan besiciliğinde yardımcı yem olarak çok aranmakta ve kullanılmaktadır.

Dancar ekimi ile ilgili bir olay

Pancar ekimi yeni başladığı sıralarda, Tavşanlı pancar memuru civardaki (Ovacık) köyüne gider, köylüleri toplar, gübreleme, tarlayı sürme, pancar ekimi, sulama, çapalama hakkında geniş izahat verir. Köylüler bir ellerinde çakı, bir ellerinde ağaç parçası kendilerine doğru ağacı yontarak hem dinlerler hem de [Pek doğru, öyle yapalım, tam sizin istediğiniz şekilde ekeriz] gibi lâflarla memuru onaylarlar, memur gördüğü ilgiden memnun köyden ayrılır. Memur gidince köylüler ellerindeki ağaç parçasını dışarı doğru çevirerek yontmağa hem de söylenmeğe başlarlar. Bu adam bizi kan-

dırmağa çalışıyor. Hiç çuval içinde toprak halinde gübre mi olur? Hem biz atamızdan gördüğümüzden ayrılmayız, diye atmağa başlarlar.

O sırada köyde olan ve memur karşısında köylülerin durumunu gören hususi muhasebe [Özel idare] tahsildarı Halim Dönmez duramaz, köylülere bağırır:

— Be kara dinliler, adam size güzel güzel anlattı, sizde doğru buldunuz. Şimdi buradan gidince de aleyhte atmağa başladınız, diye çıkışır.

Ekmekçilik

Ekmek, evlerdeki fırınlarda yapılırdı. Mevcut una ve ihtiyaca göre, günlük, haftalık ekmek pişirilirdi. Çarşı ekmeği yapmak üzere ilk fırını Ekmekçi Yörük İbrahim açmıştır. Bu fırında pişirilen ekmekler günlerce satılmadan fırında kalırdı.

Demiryolu inşaatının Tavşanlı'ya yaklaşmasile çarşı ekmeği satışı da arttı. Ekmekçi Hacı İbrahim [Özden], Balılar yeni ekmek fırınlarını açtılar. Şimdi ondan fazla çarşı fırını vardır, evlerde ekmek pişirme adeti unutulmaktadır.

Fodala - Hamırsız

Ekmek bahsine gelince, fodala ve hamırsızdan söz açmak lâzım geldi. Senelik buğday ürünü tarladan ambara girince ilk undan bir fırın [fodala] [küçük ekmek] yapıp konu komşuya dağıtmak adet idi. Bu fodala sıcak iken üst kabuğunu oyup içerisine sade yağı doldurdun mu yemesine doyum olmazdı.

Hamırsız, belki ters anlam vermektedir; Çünkü bu hamırsız değil, mayasız hamırdan yapılırdı. Tava içerisinde

fırında veya sıcak kül içerisine gömerek pişirilir, üzerine yağ sürerek çayla öylece yenirdi. Kendisine mahsus bir çeşni ve tadı vardır.

Gözleme

Dini kandil gününde yapılır. İnce yufkalar halinde hazırlanan hamur içerisine [peynir, haşhaş, susam, şeker, kaymak gibi] bir madde konularak katlanır ve toprak saç üzerinde pişirilir.

Gözleme, ev ihtiyacına ve isteğe göre bir günlük veya bir kaç günlük yiyeceğe yeter miktarda yapılır.

Çetele

Demir yolu inşaatının Tavşanlı'ya gelmesiyle fırınlarda ekmek satışı arttı. Fakat ekmek müteahhitlere aybaşı vereşiye verilirdi. Defter tutma usulü olmadığı için, orta karede yuvarlak bir dal çubuk ortadan ikiye bölünür, birisi ekmekçi de birisi ekmek alıcıda kalırdı. Ekmek almağa gelen taraf çubuğu da yanında getirir, ekmekçideki ile birleştirerek alınan ekmeğe göre bıçakla çubuk üzerinde oyuklar açılır, ay sonunda hesap bu çeteleye göre yapılırdı.

Çetele mi yapıyorsun?

Dini yönden boy abdesti, yıkanma, banyo yapma ihtiyacı olduğu zamanlar bunu ihmal edenler için kullanılan [Çetelemi yapıyorsun?] deyimi bu sözden alınmıştır.

Yağ - Tahin, Tahin helvası imalâtı

Haşhaş, susam gibi yağlı ürünler kavrulduktan sonra sıkışık iki merdane arasından geçirilerek ezilir. Kazanda

kaynatılır ve mengene denilen cenderelerde sıkılarak yağı çıkarılır. Yağ imalâtı halen 8-10 dükkânda yapılmaktadır. Haşhaş ve Susam yağı litresi 6-8 liradır. Susam ve Haşhaş posası da küsbe olarak hayvan yemi yapılmaktadır.

Tahin, susamın kavrulup ezilmiştir. Helva imalâtında ve pek az olarak da evlerde gözleme çörek gibi yiyeceklerin içerisine atılarak kullanılır.

Tahin, şeker pekmezi ile karıştırılıp ocakta koyulaştırılarak helva yapılır. Tavşanlı'da 6-8 dükkânda helva imalâtı yapılmaktadır. Bu dükkânlarda ayrıca, gelen müşteriler masalarda oturarak ekmekle tahin helvası veya tahin - ravak (şeker pekmezi) karması yerler.

Bakkal dükkânlarında da tahin helvası satışı yapılır. Bunlar ekseriya dışardan getirdikleri helvayı satarlar.

Tavşanlı'da haşhaş ve susam ekimi yapılmaktadır. Haşhaştan alınan afyon, Ziraat Bankası tarafından müstahsilden [Toprak Mahsulleri Ofisi adına] alınmaktadır. 1965 yılı afyon fiatı kilosu 80 liradır.

Çeşitli eşya satan dükkân, ticarethane, mağazalar

Bakkaliye, tuhafiye, züccaciye, kırtasiye, manifatura, nalburiye, mobilya, kavafiye, elektrik malzemesi, elektrikli eşya, radyo, pikap satan dükkân, ticarethane ve mağazalar zamana uyar şekilde gelişmektedir. Manavlar sebze ve meyveyi kabzımallardan alarak satarlar.

Kasaplar keçi, erkek, koyun, sığır, manda eti satarlar, bazı kasaplarda sucuk imal ederler.

Kasaplar Çarşısı, Sebze ve Meyva hali şehrin merkezi yerindedir.

Mahalli yemekler

Tarhana çorbası, yiyeceklerin başında gelirdi. Sabah kahvaltısı tarhana çorbası ile yapılır veya öğle yemeği tarhana çorbası - turşu ile karşılanırdı. Çay, süt, peynir, zeytin, sadeyağı gibi yiyecekler sabah kahvaltısı yerini aldılar. Öğleleri de daha besleyici yemekler yapılmaya başlandı. Tarhana çorbası eski değerini yetirdi. Şimdi bir çeşni olarak arada yenilmektedir.

Bulgur, çorba veya pilav olarak yenir. Mercimekli, fasulyalı olarakta pişirilir. Pilav yanında ayran bulunur.

Hamur işleri :

Belgat, yumurtalı hamurdan yapılma içerisi dolu makarnadır. Piştikten sonra üzerine haşhaş ezmesi, ceviz ezmesi, sarımsaklı yoğurt ekilir veya peynir rendelenir.

Kaçamak, yumurtalı ince yayılmış hamur üçgen şeklinde kesilir, bu da sarımsaklı yoğurt ile yenilir.

Cimcik, şimdi makarnası yapılmaktadır. Piştikten sonra süzülür, sarımsaklı yoğurt katılır.

Mantı, açılmış hamur içerisine ince kıyılmış yağlı et konur, piştikten sonra suyu süzülür, sarımsaklı yoğurt ekilir, kızartılmış sade yağı üzerine dökülür.

Tirit, siniye yerleştirilmiş yufka veya ekmek üzerine et suyu dökülür, etlerde parçalar halinde üstüne serpilir, kızartılmış sade yağı üzerine ekilir.

Deygamber böreği

Kuru ekmek kızartıldıktan sonra suya batırılır, üzerine döğülmüş sarımsak ve tuz ekilerek yenir. Dar günlerin yiyeceği idi.

İpekli veya yünüden şalvar, entari, başta çitili yazma, ipekli çorap ve yüksek ökçeli iskarpin, kadınlar da düğün ve bayram giyimidir. Elmaslı küpe ve altın gerdanlık veya dizi a tını bu giyimi tamamlar.

Tavşanlı'da mahalli kıyafet

İncir tatlısı

İncir pişirilir, içerisi açılarak kaymak yerleştirilir, şeker ekilir, soğuyunca yenir.

Göveç eti

Et, göveç [topraktan yapılmış] içerisinde fırına verilir. Sade olduğu gibi domates, biberli de yapılır.

Un veya İrmik helvası

Yağla un veya irmik kavrulur, meyanesi gelince üstüne kaynar suda eritilmiş şeker katılır tekrar pişirilir. Kır yemeklerinde göveç eti ve helva yapmak adettir.

Ziyafet yemekleri

Sünnet ve düğünler Tavşanlı'da yemekli olur. Davetlerde evvelâ düğün çorbası ortaya konur, sini içerisinde haşlama et, baklava ve pirinç pilâvı ile hoşaf verilir. Eskiden etten sonra banya verilirdi, şimdi bu adet kalkmıştır.

Yemek onbeş - yirmi kişilik sofralarda yerde oturularak yenir. Ortadaki tabak veya sünden kaşık veya elle alınır.

Şimdi bazı sofralarda pilâvı öne alarak baklavayı sona bırakmak adet haline gelmektedir.

Lokantalar

Cumhuriyet Lokantası, Sizin Lokanta, İmren Lokantası, Esnaf Lokantası, Merkez Lokantası belli başlılarıdır. Cumhuriyet içkilidir. Et yemekleri 100-150 kuruş arasında por-

siyondur. Daha küçük lokanta ve köfteci dükkânları da vardır. Tekel içkilerini satan iki bayi vardır. Sadeyağı kilosu 15, yağlı beyaz peynir 7 liradır.

Kitap - Gazete

Gazete, mecmua, kitap satışları çoğalmaktadır. 1933 te günlük 5 ve haftalık on gazete satılırken şimdi günlük ortalama üç binin üstünde gazete satılmaktadır. Haftalık mecmua ve dergi satışları da o nisbette artmıştır. Mehmet Gülsüren ve Turhan Altay adında iki bayi, günü gününe gazete getirtip dağıtmaktadır.

Okul kitapları satışı da okul ve öğrenci artışına göre gündün güne artmaktadır.

Roman yayınları yerini gerçekçi yayınlar, sosyal bilim yayınları almaktadır.

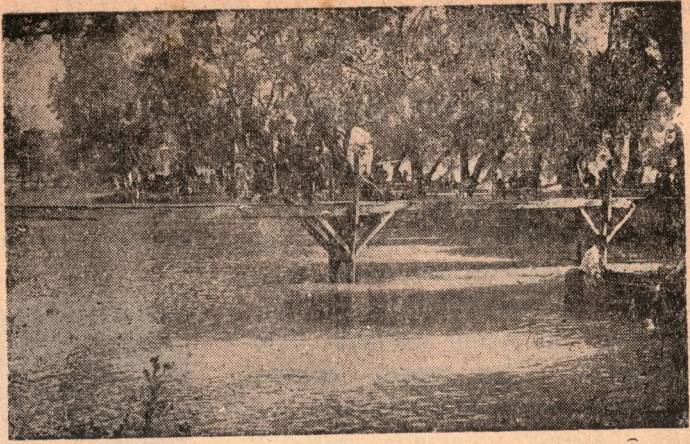
Gazete satışı (1930. 1932)

1930 - 1932 seneleri arasında gazete bayiliği yaptım. Bu devrede tren yeni gelmişti. Haftada üç gün posta gelirdi. Günlük gelen 5 gazeteden birisi Kaymakam Osman Nuri (Yılmaz), birisi Dereçarşamba kereste fabrikası müdürü, birisi de Belediye Reisi Halil Benli tarafından alınır, iki gazete de serbest satılırdı.

Üç günlük olan postadan çıkan günlük gazetelerin satılmadığı da olurdu.

Karagöz Gazetesi, Köroğlu Gazetesi haftalık idiler. Bunlardan beşer tane gelirdi. Günlük ve haftalık gazetelerin fiyatları beşer kuruştu.

Tavşanlı iktisaden geliştikçe fikrende kalkınma olmuş ve yayınlar satışı artmıştır.

Ada Tavşanlı'nın mesire yeridir. Adanın eskiden çekilmiş bir fotoğrafı.

Nalbantlık, Keçecilik, Semercilik

Yük ve koşum hayvanları yerine motörlü vasıtalar kullanılmaya başladıktan sonra bu sanatlarda değerini kaybetti. Esnaf olarak ancak onbeş yirmi dükkân kadar kaldılar.

Milli Piyango - Spor Toto

Milli Piyango biletleri ilk zamanlar Tayyare (Hava Kurumu) bileti olarak çıkarıldı. Biletlerde Türkçe, Arapça ve Fransızca olarak yazılırdı. Zamanla Milli Piyango İdaresi kuruldu ve biletlerde Milli Piyango bileti olarak satışa çıkarıldı. Paranın kıymetli zamanında bir kaç kişi büyük ikramiye kazandılar:

Spor - Toto her yerde olduğu gibi Tavşanlı'da da yaygın halindedir. Spor totodan en çok kazananlar bayilerdir. Sonra da isabet ettirilip on üç, on iki bilenler epeyce para

aldılar. Fakat binlerce kişi totoya yatırım yaptığı halde kazananlar devede kulak kadardır.

Mahalli gazete - Matbaa

İlk mahalli gazete 17 Haziran 1949'da A. Kâmil Güvenç tarafından İstanbul'da Kenan Kutay matbaasında basılmak suretiyle çıkarılmıştır. Haftalık olan gazete sonra Eskişehir Yıldız Matbaasında basılmıştır. Tavşanlı'da Güvenç Matbaasının kurulması ile tamamen mahalli hale gelen gazete elan yayına devam etmektedir. Güvenç Matbaasında (Filiz), (Adım) adlarında haftalık dergilerde çıkarıldı.

Tavşanlı Rehberi adlı bir yayında 1956'da bu matbaada yayınlandı.

Müstakil Tavşanlı adında haftalık bir gazete yayınlanmakta ise de Eskişehir'de yayınlanan bir gazetenin başlığı değiştirilmek suretiyle Tavşanlı'ya dağıtıldığı için tamamen mahalli sayılmamaktadır.

Cilt işleri Hasan Palabıyık ciltevinde yapılmaktadır.

Tartı aletleri

Okka - Kilo, Metre - Arşın

Ağırlık için tartı aleti olarak okka ve dirhem kullanılıyordu, Bir okka 400 dirhemdi (okka 1280 gramdır). Uzunluk ölçüsü olarak arşın kullanılıyordu. (Bir arşın 68 santimdir.)

Güvenç Matbaası ve
Tavşanlı Postası Gazetesi
Sahibi A. Kâmil Güvenç

Okka ve arşın bir kanunla kaldırılmış yerine kilo ve bölümleri ile metre ve bölümleri kabul edilmiştir.

Okka ile alıp kilo ile satmak

Okkadan kiloya dönüştü pek çok esnaf müstahsilden okka ile aldığı malı dükkânında kilo ile satarak fazla kazanç sağladı.

Bunların içerisinde sonradan hacıya gidenlerde vardır. Fakat esnaf ve tüccar hiç bir zaman arşın ile aldıklarını metre ile satmadılar. Aleyhlerine 32 santimlik bir metre farkı zararı olacaktı.

Bankalar

Ziraat Bankası

(Şimdi Cumhuriyet Lokantası olan binada) açıldı. Bir müdür ile iki memurdan ibaret kadro ile işe başladı. Tavşanlı'nın kalkınması ve gelişmesi ile banka faaliyetleri arttı ve banka kadrosu genişledi. Şimdi Banka Recep Peker caddesindeki kendisine ait binada Tavşanlı için faydalı çalışmasına devam etmektedir.

Banka Müdürü H. Tahsin Ünal'dır.

H. Tahsin Ünal
Ziraat Bankası Müdürü

Eskişehir Bankası :

Tavşanlı esnaf ve tüccarı için faydalı çalışmasına Ada Caddesindeki kendi binasında devam etmektedir. İş hacmine göre bina kifayetsizdir.

Banka Müdürü İbrahim Baydar'dır.

Eskişehir Bankası Müdürü
İbrahim Baydar

İş Bankası :

Kavuncular Sokağında Kaytan'lara ait iş hanı içerisindedir. İhtiyaç üzerine 1965 de bina genişletilmiştir. Esnaf ve tüccar için faydalı çalışmalarda bulunmaktadır.

Banka Müdürü İlyas Bağcılarıdır.

İş Bankası Müdürü
İlyas Bağcıları

Her üç bankada mevduat kabul etmekte ve belirli zamanlarda kur'a ile ikramiyeler dağıtmaktadır.

Muhabank Şubesi açılmış ise de bankanın tasfiyesi ile şube kapanmıştır.

Kooperatifler

Ziraat Bankasına bağı Tarım Kredi Kooperatifi Kütahya Caddesinde Askerlik Şubesi yanındadır.

Esnaf Kefalet Kooperatifi Halk Bankasına bağı olarak iş yapmaktadır. Sanayi Çarşısında kira ile durmaktadır. İş sahipleri kooperatifle muamelelerini yaptırdıktan sonra Halk Bankası Kütahya Şubesinden para çekmekte ve vadesi gelince ödemektedirler.

Ziraat Odası, Domaniç yolu kenarında kiraladığı binada çalışmaktadır.

Esnaf Kefalet Kredi Kooperatifi
Başkanı Ahmet Çavga

Esnaf Dernekleri Ajansı
Kâmil Pişiren

Esnaf Dernekleri Ajansı, Esnaf Kefalet Kooperatifi bünyesinde faaliyet göstermektedir.

Faiz haramdır

Bankaların açılış devresinde (Faiz almakta, vermekte haramdır) sözleri ile banka işlerinin aksatılmasına çalışan-

lar bulundu. Zamanla bu sözler etkisiz kaldı, bankalara da itimat arttı. Buna rağmen hâlâ altın toplamak, boyunlara asmak veya sandıklarda saklamak oldukça yaygın haldedir.

Banka faizleri bazı masraflarile birlikte senelik yüzde 16 civarındadır.

Faiz haramdır diyenlerin çoğu tefecilik suretile esnafa ve ihtiyaç sahiplerine üç aylık vadelerle ve 3 ay için yüzde 20 - 25 fazlasile para dağıtırlardı. Yalnız bunlar için şer'i hile tarafını şöyle bulmuşlardı. Borç para vermezler, nohut, arpa, buğday gibi ürünleri fazla fiyatla satarlar, tekrar kendilerine düşük fiyatla alırlar ve karşılığında para öderlerdi. Esnaf geliştikçe, sermaye biriktikçe bu gibi dala-vereli işler değerini kaybetmektedir.

Sağlık İşleri

Tavşanlı'da başlıca hastalıklar:

Kel, verem, sıtma, frengi, belsoğukluğu, romatizma, diş çürümesi, bağırsak kurtları, tifo, belli başlı hastalıklardı.

Kel hastalık olarak kalmamıştır. Sıtma da bataklıklara kanal açmak ve kurutulmak suretiyle önlenmiş, kinin tedavisi ile hemen hemen sona ermiştir.

Frengi taraması

Doktor Fahri Pelit (Sağlık Bakanlığı Müsteşarı olmuştur) idaresindeki bir tarama ekibi Tavşanlı'ya gelerek frengilileri tesbit ve tedavi etmiştir. Eski devirden gelme hastalık bu suretle ortadan kalktı.

Belsoğukluğu

Delikanlılarda ve hovarda erkeklerde raslanan yaygın

bir hastalıktı. Kontrol ve tedavi edilmeyen genel kadınlarla yapılan cinsi birleşme hastalığının geçmesine sebep olurdu. Tedavisi o zaman berberler tarafından yapılır, aylarca, senelerce sürer, ekseriya sakatlıklar bırakırdı. Belsoğukluğu hastalığına yakalanan birkaç arkadaşımın çocukları olmamıştır. Hastalığa yakalanmamak için koruyucu olarak limon kullanılırdı. Birde cinsi birleşmeden sonra işemek ve temiz bol su ile temas yerini yıkamak bir dereceye kadar faydalı idi.

Penisilin en tesirli tedavi ilâcdır. Genel kadınlarda azalmıştır. Olanlarda korunma usullerini bilmektedirler.

Romatizma

Giyim azlığından ileri gelir, ekseriya soğuk almış olan ayaklarda olurdu. Bu hastalık el'an varsa da tedavisi mümkündür.

Diş çürümesi

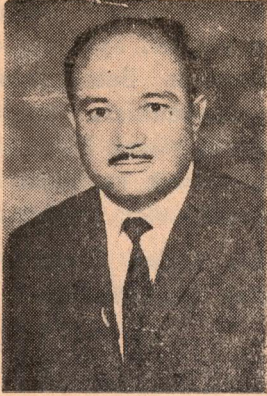
Tavşanlı'da 30 - 35 yaşlar arasında dişler çürümeğe başlamaktadır. Çürüyen dişler kaplama yapılmakta veya takma diş kullanılmaktadır. Diş çekmelevi berberler tarafından veya diş hekimi tarafından yapılır. Doldurma ve takma dişlerde öyle. Pratisyen olarak Dişçi Şükrü, Dişçi Necati, Dişçi Yusuf uzun müddet Tavşanlı'da bulundular.

Halen diş tabibi olarak Rahmi Çağatay bulunmaktadır.

Bağırsak kurtları, Tifo

Sebzelerin kirlî ve lâğım suları ile sulamasının ve şehir suyunun volili oluşunun bu hastalıklarda rolü vardı.

Şimdi sağlık bilgileri arttığı gibi pis sularda bahçelere verilmemektedir. Şehir suyu da sıhhi tesisler haline getirildi. Hastalıklarda eskisi kadar çok değildir.

Sosyal Sigortalar Tunçbilek Dispanseri
Baştabibi Op. Dr. Turgut Altay

Sağlık Merkezi Baştabibi
Op. Dr. Seyfettin Çınar

İlk doktorlar

Doktor Hasan Ferit Cansever, Doktor Reşit Galip millî mücadele başlarında Tavşanlı'ya gelen ilk doktorlardır. Kurtuluşun sonra Doktor Hüsnü bey (Seymen) uzun müddet hem doktorluk yaparak hem de ilâç bulundurarak çok faydalı olmuştur.

Eczahaneler

Saat ve gazete bayii Turhan Altay'ın bulunduğu binada ilk eczahane açılmıştı. Eczacı Fuat beydi. Sonra Tepecik oteli altında Şifa Eczahanesi (İhsan bey) Tekke Camii altında Tavşanlı Eczahanesi (Halime Aykaç) açıldı. Benli Eczahanesi (Haşim Benli) Şifa Eczahanesi (Ömer Boyacı sahibi) Uzunçarşılı da halen faal iki, Benli ve Şifa Eczahaneleri vardır.

Sağlık Merkezinin açılması

Tavşanlı Kavaklı Camii yanında (eski İbrahim hoca mektebi, halen ev olan binada) ilk sağlık merkezi binası açıldı. Doktor Mümin bey yönetimindeki merkezin binası Garp Linyitleri İşletmesi yolu üzerinde sol taraftaki (Ali Yamrak'a ait binaya) nakledildi.

Sağlık Merkezi binası

Sağlık Merkezi binası 1950'den sonra yapıldı. 1956'dan sonrada doğumevi ilâve edildi. Sağlık Merkezi 25 yataklı ve Doğumevi 10 yataklıdır.

Doktorlar

Tavşanlı'ya kurtuluştan bu yana pek çok hükümet tabipleri, sağlık merkezi yöneticileri geldiler ve gittiler. Bunlar arasında isim yapmış olanları da vardır.

Halen görevli ve serbest doktorlar

Sağlık Merkezi Baştabibi Operatör Seyfettin Çınar, Hükümet Tabibi ve Sağlık Merkezi Dahiliye Mütahassısı Cavit İmer, Sosyal Sigortalar Tunçbilek Hastahanesinde Baştabib Doktor Operatör Turgut Altay, Dahiliye Mütahassısı Doktor Turhan Keskin bulunmaktadır. Bunların Tavşanlı'da muayenehaneleri vardır.

Garp Linyitleri İşletmesi Doktoru Dahiliyecisi Muzaffer Akyel, Termik Bölge Santrali Dahiliyecisi Doktoru Hasan Sözer, Sosyal Sigortalar Doktoru Sami Nizamoglu, Diş Tabibi Rahmi Çağatay Tavşanlı'da muayenehaneleri olan doktorlardır!

G.L.İ. Diş Tabibi Rengenur, Sosyal Sigortalar Diş Tabibi Gülseren Gökten'dir.

1960 senesinde BCG Verem aşısı ve taraması yapıldı.

Hamamlar

Kaynatma su ile çalışan dört hamam vardır. Çavuş hamamı ile Safa hamamı şahıslara aittir. Yeni hamam ile Moymul hamamı Belediyeye aittir. Yeni hamam 1965 senesinde esaslı surette tamir edilmiştir. Şoförler Derneğinin binasının olduğu yerde Çatal hamam var idiyse de burası yıkılmıştır.

Yeni yapılan evlerde banyo daireleri yapılmaktadır, eski evlerin hepsinde yıkanma yerleri vardır. Dört hamam Tavşanlı için kâfi değildir.

Kaplıca ve Dilâjlar

Göbel Kaplıcası Tavşanlı'ya beş kilometre mesafededir. Burada eski odalar ve belediyenin yaptırdığı lojmanlar vardır. Suyu ılık olup bazı açık yaralar için şifalıdır. Tavşanlı'da yaz geç kış erken geldiği için kaplıca mevsimi Haziran başından Ağustos sonuna kadar devam eder.

Mevsim hakkında eskilerin söyledikleri şu tekerleme dilerdedir.

«Ulu Tanrı akıl sır ermez işine

Üç aylık yazın var onu da kativer kışına»

Yazın sıcak günlerinde koca suya gençler girerler. Kendilerine göre plâjları ve isimleri vardır.

Yamık söğüt plâjı) (Hacıağaza plâjı) (Kırkmetre plâjı) gibi.

Mesire yerleri

Tavşanlı'nın belli başlı gezi yerleri Kocasu kenarlarındadır. Şehir içerisinde Yukarı Park, Aşağı Park da gezi yerleridir. Su kenarı gezi yerleri: Ada, Hacıkadıların söğütleri, Akçakavak yanları, Mutazakavağı, Şeytan Yusufaların söğütleridir. Yalnız değişen şartlar ve çoğalan nüfus karşısında artık bu gezi yerleri kâfi gelmemektedir. Bunlara yenilerinin katılması lâzımdır. Şabandede, Yaylacık gibi ağaçlık ve sulak yerlerde açılacak piknikler hem yenilik getirecek hem de halkın daha rahat eğlenebileceği, hava değişimi yapabileceği yerler haline gelecektir:

Cami Mescitler

Ulu, Kurşunlu, Tahalpazarı, Moymul çarşısı, Moymul aşağı, Kavaklı, Şekerlik, Çavuş, Ağalar, Abdullah Efendiler, Aşağı tekke, Keşkekçi adlarında 12 cami ile iki çarşı mes-cidi vardır.

Arif ağa çeşmesi yanında namazgâh camii yapılmaktadır. Bu cami yer itibarile Ulu camiden büyük olmaktadır.

Kavaklı camii Rumi 505 (1089) senesinde yapılmış olup Tavşanlı'nın ilk camiidir. Tavan ve pencereleri birer sanat eseri iken yapılan onarımlarda bunlar sökülmüş, bozulmuştur. Şimdi herhangi bir sanat değeri yoktur.

Ali Rıza Eren
Tavşanlı Müffüsü

Camilerin mali ve idari durumları

Ulucami Evkaf idaresine bağlıdır. Diğer camiler dernekler tarafından idare edilmektedir. Hemen hemen her ibadet yerinin gelir getiren mülkleri vardır.

Ulucami Evkaf idaresinin ilgisizliği yüzünden oldukça bakımsızdır. Diğer camiler ya yeniden yapılmış veya esaslı şekilde tamir edilmiş olduğundan mamurdur.

Hoparlörler

Son günlerin modası hemen hemen her camide hoparlör tertibatı konulmasıdır. Minarelerin eski estetik güzelliği iri iri hoparlörler yüzünden bozulmaktadır. Bir çok müezzinler minareye çıkmadan ezan okuduğu gibi bir kısımda mikrofonu sonuna kadar açtığı için madeni boğuk sesler ulvi ve ilâhi Tanrı sevgisini yüreklere sindirmekten uzak kalmaktadır.

Müslümanlık nedir?

İslâmiyet beş ana temel üzerine kurulmuştur. Oruç tutmak, Namaz kılmak, Hacca gitmek, Zekât vermek, Kelime-i şahadet getirmek

Oruç tutmak

Her senenin Ramazan ayında bir ay müddetle Müslümanlar oruç tutarlar. Oruç, sabah imsâk vaktinden akşam güneş batıncaya kadar yememek, içmemek ve orucu bozan şeylerden kaçınmak suretile yapılan ibadettir.

Namaz kılmak

Sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı vakitlerinde belli öl-

çülerdeki namaz görevini yerine getirmek İslâmiyetin esas şartlarından. Vakit namazları dışında haftanın Cuma günleri öğle namazile birlikte iki rekât Cuma namazı kılmak ve hutbe dinlemek Müslümanlara sevap kazandırır.

Yine senede iki defa ikişer rekât Ramazan (Şeker), Kurban bayramlarında Bayram Namazı kılmak gereklidir.

Temizlik, imanın şartlarından. Her Müslüman beden ve ruhen temiz olmak zorundadır. Belirli zamanlarda boy abdesti (Gusül) almak ve her namaz vaktinde abdest almak lâzımdır.

Ramazan ayı müddetince Terâvih Namazı kılınır.

Hacca gitmek

Hac, Müslümanlığın beş şartından biridir. Ancak hacca gidebilmek için helâl para kazanmak, beden ve ruhen temiz olmak, ailesinin ve yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamak, hayırsever olmak, sonradan kendisinin ve yakınlarının fakirliğe düşmemeleri için tedbirli olmak şarttır.

Zekât vermek

Para ve mal sahibi olanlar, bunların 40 da birini Ramazan ayı içerisinde fakir ve ihtiyacı olanlara dağıtmakla sorumludurlar. Bugün sosyal adalet diye propagandası yapılan iş ise İslâmiyetteki zengininin servetinin bir kısmını fakirlere vermek suretile yaptığı dengeden başka bir şey değildir. Ancak bu gün zekâti şahsi olarak dağıtmak yerine inanılır hayır dernekleri yolu ile dağıtmak daha hayırlıdır.

Kelime-i şahadet getirmek

Allahın birliğine Hazreti Muhammedin hak peygamberi

olduğuna kâlb^{en} inanmak ve lisanen bunu ikrar etmektir.

Kur'anı Kerim Müslümanlara Tanrı tarafından gönderilmiş birlik kitaptır. Türkçeye çevrilmiş yeni yazılı Kur'anı Kerim yeni nesil tarafından okunmaktadır.

Müftülük ve buraya bağlı olanlar

Tavşanlı Müftüsü Ali Rıza Eren'dir. Medresenin üst derecesi olan Ulum-Kuzad mezunudur. Tavşanlı'daki ve köylerdeki imam, hatip, vaiz, müezzin ve kayyumlar müftülüğe bağlıdır. Müftü Diyanet İşleri Başkanlığı adına din işlerini yürütür.

İlçe merkezinde 14 imam, 10 müezzin vardır. Köylerde her köyde imam bulunmaktadır.

Bir ihtiyaç ve bir gerekçe

Bundan uzunca bir müddet evvel okumuş olduğum bir askeri dergide, tabur imamlarının dini görev dışı boş vakitlerinin çok olduğu bu yüzden şurada burada yerli yersiz konuştukları ileri sürölmekte, askerlikle ilgili konuların tabur imamları yanında hiç bir zaman konuşulmaması istenilmekte idi.

Bu gün dahi imam, vaiz ve müezzinlerin bazıları dini görevleri dışında yardımcı mesleklerde, sanatlarda çalışmakta iseler de bir çoklarının vakit geçirici bir işleri yoktur. Bunları bir dernek bir birlik halinde bir binada toplamak belirli günlerde dini bahislerde karşılıklı ve aydınlatıcı konuşmalar yapmak, kütüphane tesis ederek bilgilerinin artmasına çalışmak bir zarurettir. Böyle bir derneğe köy imam ve müezzinlerinin de katılması elbetteki çok faydalı olur.

Kur'anı Kerim öğretimini Koruma Derneği

Kur'anı Kerim Öğretimini Koruma Derneği 1955 senesindenberi faaliyettedir. Halen Kavaklı camiindeki okulda 45 öğrenci vardır. Son günlerde buradaki öğrenim araçları ve öğretim şekli günün ihtiyaç ve şartlarına göre düzenlenmektedir.

İmam ve Vaizlerin durumu

İmam ve Vaizlerin içinde radyonun günah, sinemanın haram olduğunu ileri sürenler, günün siyasi cereyanına göre ve halkın ruhunu okşamak düşüncesiyle tefsirlerde bulunanlar, kadınların cami toplantılarında açık saçık ve şehvet uyandırıcı beyanlarda bulunanlar görülmüştür. Bunlar oldukça da taraftar kazanmışlardır.

Şimdi bu gibiler Trvşanlı'da yoktur. Yeni yetişen vaiz ve imamlar oldukça aydın kişilerdir.

Mezarlıklar

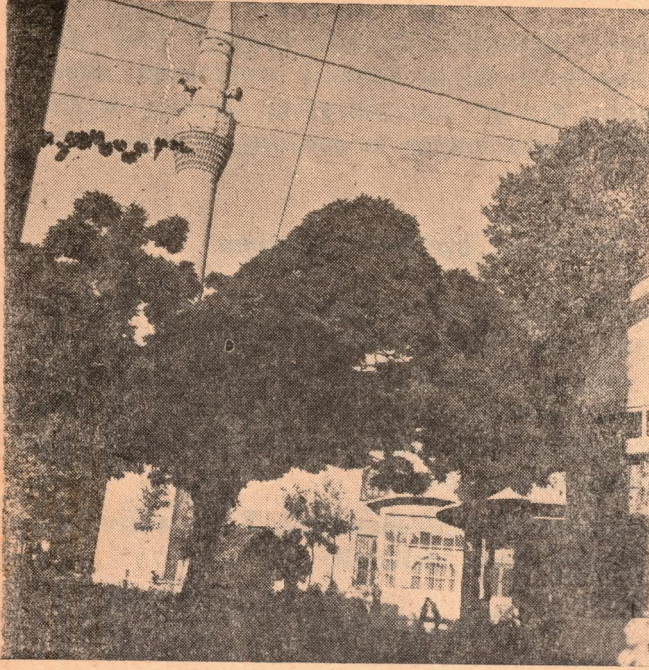
Şehir içinde kalan mezarlıklar temizlenmiş ve beş sene müddet geçtikten sonra buralarda bazı inşaat yapılmıştır.

Ortaokul, Lise, Namazgâh Camii eski mezarlıkların olduğu yerlerdedir. Sanayi Çarşısındaki muvakkat oto garajının olduğu yerde mezarlıktır.

Kütahya yolu üzerindeki Asri Mezarlık şimdi Tavşanlı'nın ihtiyacını karşılamaktadır. Burada isteyenler için aile mezarlıkları da ayrılmaktadır.

Bir şehir insanların olgunluğu mezarlıklarının bakımı ile orantılı gider.

Tavşanlı mezarlığı bakımlı olduğuna göre halkı da ol-

U L U C A M I
Çarşı Kapısı ve Minaresi

gun ve ecdadlarına bağlıdır.

Ölüler evlerde yıkanır. Ulucami önündeki musalla taşında namazı eda edilerek vasıtalarla Asri Mezarlığa götürülür ve toprağa verilir.

Umumi helâlar

Şehir içinde sekiz adet umumi helâ vardır. Bunların bir kısmı eski yapılar olduğu için temizlik ve bakımları oldukça güçtür. En işlek yer olan Cumburiyet Meydanı yanındaki helânın fenni şekilde yeniden yapılması gerekmektedir.

dir. Diğer helâlarında temizlik ve bakım işleri için beledi-
yenin tedbir alması lâzımdır.

Tekke, Zaviye, Türbelerin kapatılması

Bir kanunla Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması
yoluna gidildi. Bundan evvel Tavşanlı'da Mevlevi, Bektaşî,
Rûfai tekkeleri bunların şeyh ve müritleri vardı. Mevlevî
şeyhi Ali efendiain, şapka ve giyim inkilâbına kadar Mev-
levî kıyafeti ve külâhı ile dolaştığını bilirim. Mevlevî tek-
kesi Cezayerliler sokakında, Rûfai tekkesi de aşağı tekke
camiinin olduğu yerde idi.

Türbeler de o zaman kapatıldı. Türbelerde belirli gün-
lerdâ ayinler yapılırdı dualar okunurdu.

Adedi oldukça fazla olan bu türbelerin pek çoğu şimdi
unutulmuştur. Arslan bey, Mülâyim dede türbeleri Tavşan-
lı'nın banileri olan ulu kişilerin isimleriyle anılmaktadır.

Arslan bey Ulucami avlusunda, Mülâyim dede şehre
hakim bir tepededir.

Takvim değişikliği

Evvelce Hicri ve Rumi takvim kullanılmakta idi: 1926
da bu günkü takvim sistemi kabul edilmiştir.

Hani bir deyiş vardır: Adam mezar taşına:

(Bende vaktile bir Süleyman idim,
Ateşe, yola hükümran idim,
Sanmayın Sultan Süleyman idim,
Eyüp'te körükçü Süleyman idim.)

Diye yazdırmış. Şimdi bir aklı evvel çıkıpta, mezar taşına:
(Ey yolcu buradaki fani, 1312 senesinde dünyaya geldi,
1966 senesinde bu fani dünyadan göç edip gitti) diye yaz-

dırrsa, gelecek nesiller bu kişinin 640 seneden fazla hayatta kaldığını sanıp şaşarlar.

Bektaşının birisi köye gidiyormuş, bakmış mezar taşlarına: [Bu fani 12 sene yaşadı, öldü], [Bu fani üç sene yaşadı, öldü], [Bu fani şu kadar ay yaşadı, öldü] diye donatmışlar.

Bektaşi köydekilere sormuş, mezar taşlarındaki bu yazılar nedir? diye. Cevap vermişler:

— Biz insanların ömürlerine göre değil, geçirdikleri gamsız, kedersiz yaşantılarına göre mezar taşlarını tertipleriz. Bektaşi sakalını sıvazlamış ve:

— Ey erenler, burada bana bir emri hak vaki olurda ölürsem mezar taşıma [bu fani hiç yaşamadan öldü] deyiniz demiş.

Çokta yaşasa, azda yaşasa insan kendisini andıracak bir eser bırakmadıkça unutulmağa mahkûmdur.

Doğru yollarda ve düzenli olarak çalışmak, insanlığa ve millete faydalı olmak, hayırlı evlât yetiştirmek, hayırlı eser bırakmak kişinin varlığını korur, unutulmasını önler.

Büyük şair Abdülhak Hamit:

[Ölümden korkmuyorum, tiksiniyorum] demiş. Düşünülmeğe değer bir söz bu.

Posta, Telgraf, Telefon

Posta Telgraf Telefon (PTT) idaresi Tavşanlı'da eski müesseselerdendir. Tavşanlı nahiye iken dahi PTT idaresi vardı. Benim bildiğim ilk postahane Kurşunlu camii karşısında çıkmalı evde idi. Bir posta memuru, bir de posta dağıtıcısı vardı. Posta memuruna Baba, posta dağıtıcısına da Babanın Gülü derlerdi.

Sonra Postahane Kütahya caddesinde Ziya Hacıarifoglu'nun evine taşındı. Buradan eski postahane caddesine ve nihayet posta idaresince Halk eviaden satın alınan şimdiki binaya nakledildi.

Mektup 50, Taahhütlü 100 İadeli taahhütlü 150 kuruştur. Telgraf, Telefon konuşmaları ve paket, koli nakliyatı yapılır. Telgraf kelimesi 8 kuruştur.

PTT Müdürü Cevdet Ekin-eken'dir.

PTT'ye kayıtlı 5450 radyo vardır. Telefon santrali 150 abonelik olup tamamen doludur.

PTT Müdürü
Cevdet Ekin-eken

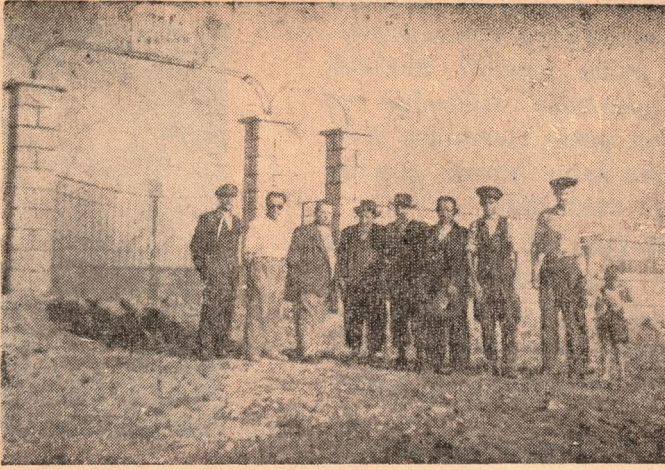
El arabası

Tuhaftır insanlar, bir zamanlar tren istasyonundan postahaneye posta taşınmasını o zamanın müdürü el arabası ile yaptırmak istemiş ve ilân etmişti. Bizde Tavşanlı Postası Gazetesinde bunu günlük fıkra haline getirmiştik. Şimdi bu taşıma at arabası ile yapılmaktadır.

Posta günlük olarak trenle gelir ve gönderilir. Tunçbilek ve Domaniç'e posta her gün otobüsle gönderilir ve gelir.

Postahane binasında bir olay

Postahane binası, Halkevi olarak yapılmıştır. Binanın üst kısmı bittiği sıralarda Kütahya Milletvekili ve Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker diğer Milletvekilleri

Asri Mezarlıktan görünüş

ile Tavşanlı'ya geldiler. Kendileri Halkevinde misafir edildi ve yatırıldılar. Ancak helâ kısmının boruları daha döşenmediği için helâ taşının altına bir su kovası yerleştirilmiş ve idare edilmişti.

Tepecik Kiremit Fabrikası

Tepecik Kiremit Fabrikası Tavşanlı - Emet şosesi kenarında Tepecik köyü yanındadır. Burada mevsimlik çalışma yapılmakta ve 150 kadar işçi çalıştırılmaktadır. Sahipleri Ahmet ve Ali Yumurtaçı'dır.

Askerlik

Asker olarak ilk tanıdıklarım, Romanya esirleri idi. Bunlar Keşkekçi camiinde barınırlardı. Ceketlerinin kol-

ları dirseklerine kadar yırtık, ceket etekleri döküktü. Pantolonları da diz kapaklarından aşağısı yoktu. Ayaklarında kütükten oyulmuş iri yuvarlak nalınlar vardı. Uzun boylu zayıf kimselerdi. Sanki canlı birer iskelet halinde idiler. Günde bir kaç tanesi ölür, bağlık kırına yine kendileri tarafından götürülüp gömülürlerdi. Başlarında Esmerlerin Mustafa efendi [Hacı Mustafa Diler] muhafız subayı idi.

Kendi halkına arpa, mısır, yulaf, darı, hatta süpürge tohumu verebilen Osmanlı Devletinin bunların işelerine ne kadar yetişebileceğini düşünmek bile güçtür.

Tavşanlı kadınlarından bazıları para karşılığında veya hayır için [salyangoz] toplayıp bunlara verirlerdi.

Yunan askerleri

Ondört aya yakın Yunan askerlerini ve Yunan efzun askerlerini gördük. Bunların Tavşanlı'da bir alayları toplu halde bulunuyordu. Toplu halde iken zalim, gaddar, teker teker kaldıklarında çok korkak idiler.

Türkçe bilenleri çoktu, bunlar Türkiye'deki Rumları ve Yunan ordusunun gönüllü askerleri idi.

Türk askerleri

Tavşanlı'nın Yunan işgalinden kurtuluşu 3 Eylül 1922 dir. Kurtuluştan bir hafta on gün kadar sonra Kütahya'dan 200'e yakın Türk askeri Tavşanlı'ya geldiler. Başlarında kışlık boz elbiseli bir süvari çavuşu on kadar da yine boz elbiseli muhafız eri vardı.

Çavuşun giyimi biraz düzgün olmasına karşılık muhafızların elbiseleri yamalı ayaklarında yemeni veya çarık vardı:

Diğer askerler hastahaneden çıkmış gaziler veya geri hizmetlerde bulunmuş erlerdi. Üzerlerinde sivil elbiseler vardı. Bunlar şimdiki Sağlık Merkezinin olduğu yerde mola verdiler. Tavşanlı halkı kendilerine yiyecek ve içecek çıkarırdı. Bir çok asker anaları bunlardan oğullarını, kardeşlerini sordular.

Bir gece misafir olup kırdan yattıktan sonra ertesi gün İnegöl'e doğru yola çıktılar. Tavşanlı'da bunlara üç öğün yiyecek verildikten başka yolluk için komanyalarda verildi.

Esirlerin gelişi

Yunanlılar tarafından gerek asker, gerek sivil olarak esir sayılıp Yunanistan'a götürülen Tavşanlı'ların dönüşleri bir ana baba günü oldu. Çukurköy altına kadar giden kadınlı, erkekli, çoluklu, çocuklu Tavşanlı'lar esirleri karşıladılar. Bunlar arasında öğretmen Mehmet Ali Oral, öğretmen Hilmi Altay ve daha pek çokları vardı.

Askerlik işleri

Kurtuluşun sonra Tavşanlı Askerlik Şubesi yeniden kuruldu. Binbaşı Nuri bey [Deli Nuri] Şube reisi olarak bulundu.

Nuri beyin şube reisliği askerlik işlerinin en karışık olduğu zamana rastlar. Ordudan şehit künyeleri, malûl gazi dosyaları gelirdi. Terhislerde başlamıştı. Yeni asker celpleri yapılacaktı. Yeni baştan bir askerlik sistemi kurulacaktı. Nuri bey bunları o günün şartları içerisinde en iyi şekilde başarmıştır. Buna rağmen Nuri beyin bazı erlerin yerlerini sınavlarını değiştirdiği söylenirdi. Bu kadarlık kusurda o gün şartlarına göre hiçten ibaretti.

Heyet muayenesi

Tavşanlı'da yapılan askerlik muayeneleri dışında her hangi bir er heyet muayenesine gönderilecekse, bileğine ip bağlanır, düğüm üstüne mektup mumu eritilerek yapıştırılır ve Şube mühürü ile mühürlenir öylece gönderilirdi.

Sevkiyat

Şubeye çağırılan erler günlerce han köşelerinde, camilerde tutulur, sınıflar tamamlanır sevkiyata hazırlanırdı. Hali vakti yerinde olanlar yaylı veya açık at arabaları ile ve başlarında muhafız ile yola çıkarılırdı.

Mali durumu müsait olmayanlarda yaya olarak ve yine muhafızlarla Kütahyaya sevk edilirdi. Kütahya üç konaklık yoldu. Bu sevkiyatlarda davullu zurnalı törenler yapılırdı.

Kütahya - Balıkesir tren yolu açıldıktan sonra sevkiyat trenle yapılmağa başlanıldı. Yine acemi erler asker veya jandarma muhafazası altında açık veya kapalı yük vagonlarıyla gönderilirdi.

Şimdi erler kıtalarına muhafızsız serbestçe gönderilmek-te ve yolcu vagonlarında seyahat etmektedirler.

Şeyh Sait İsyanı

1926 Senesinde doğu illerimizde çıkan Şeyh Sait isyanı üzerine 1314'den 1318'e kadar her sınıf yedek erat ve subay 45 günlük hazırlık kıtasına alındılar.

Demiryolu askeri

1929 - 1930 senelerinde Kütahya - Balıkesir hattının Tavşanlı kısmı yapılırken bir bölük Demiryolu askeri Tav-

şanlı'ya geldi. Bunlar şimdiki itfaiye binasında karargâh kurdular.

Ray döşeme işlerinde çok titizlik ve intizam içinde çalıştılar. Bu askerler terhis oldukları zaman Devlet Demir Yollarında makasçı, gardivagon, gardifren, ateşçi gibi görevlere alındıklarından işlerinde canla başla çalışırlardı.

Orman askerleri

Orman emvalini korumak için kurulmuş bir birlikti. Bunlardan bir takım Tavşanlı'ya geldiler. Orman askerleri daha çok şehir içersinde bulunur, görev yaparlardı. Kesilmiş ağaç, kereste, odun, meşe kömürü gibi kaçak orman emvalini ve bu emvali taşıyan eşek, at araba gibi nakil vasıtalarını yakalarlardı.

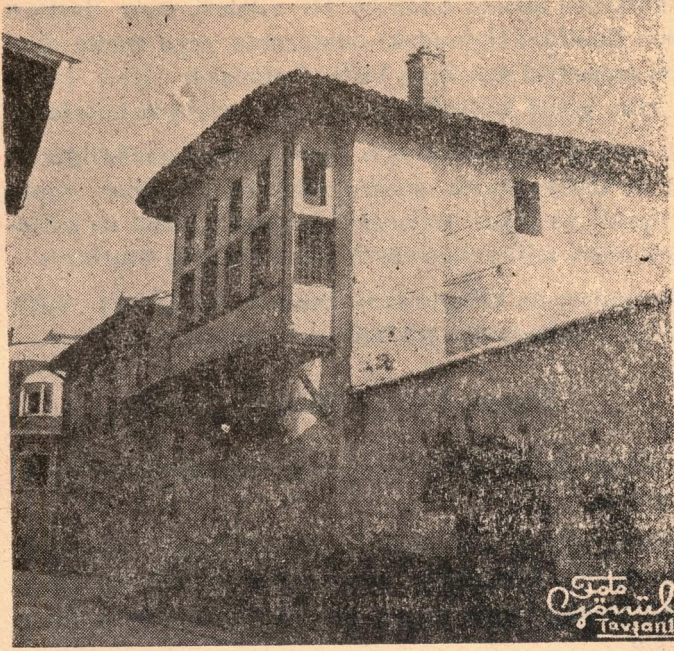
Arada bir şehir dışına voli için çıktıkları da olurdu. Faydasızlığı anlaşıldığı için bu teşkilât kaldırılmıştır.

Muvazzaf askerlik

1936 senesi 27 Ekim günü Tavşanlı'dan yedi kişi, Yusuf Kıyıcı, Ali Ekiz, Şükrü Uysal, Kâmil Güvenç, Kuruçay köyünden Halil, Ahmet, Ayvalı köyünden Osman, Eskişehir Hava Alayı emrine gönderildik. Yusuf, Ali, Halil, Ahmet alayda kaldılar. Şükrü, Osman ve ben Tayyare Fabrikasına verildik. Acemilik devresinden sonra, Yusuf kantinci, Ali şehir postası, Halil emireri, Ahmet inzibat eri, Şükrü levazımda yazıcı, ben onbaşı ve bölükemini, Osman dekovilde hareket eri olarak vatani görevimizi yerine getirdik ve 29 Ekim 1938 de terhis edildik.

Gayri Müslim erat

1941 yılı yazında İstanbul kur'asına mensup 200 kadar

Yeni Mah. Kütahya Caddesinde Derebeyi evi

gayri müslüm asker Tavşanlı'ya geldi. İkinci Dünya Harbi sırasında olduğumuz için bunların geri hizmetlerde bulundurulması uygun görülerek Tavşanlı'ya gönderilmişlerdi. Bu arada sözde Tavşanlı - Harmancık yolu inşaatında çalıştırıldılar. Fakat yüksek tahsilli, zengin ve sanatkâr olduklarından Devletin verdiği karavana yemeğini yemezler, çalışma zamanlarında bile kendilerinin yaptıkları özel askeri elbiseyi giyerlerdi. Başlarındaki kumandanın gevşekliği yüzünden çalışma saatleri dışında da serbestçe şehir içerisinde gezerlerdi.

Her Cumartesi sabahı İstanbul'dan aileleri veya dostları gelir onlarla Emniyet Hanındaki odalarında veya başka hın ve otellerde pazartesi sabahına kadar kalırlardı. Evli olmayanları da yine genel kadınlar getirir günlerini gün ederlerdi.

Varlık vergisi vermemek için Aşkale'ye gönderildiklerini ileri süren ve Dünya kamu oyununda Türk'ün itibarını kıran bunlar, Tavşanlı ve diğer yerlerdeki kepezeliklerini de söylemiş olsalardı daha milliyetperverce hareket etmiş olurlardı.

Yol çalışmaları da kifayetsizdi. Burada kaldıkları müddetçe belki bir kilometrelik yol hafriyatı yapmadılar.

İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşının patlak vermesini bir temsil arasında öğrendik.

Bir ilkbahar günü, arkadaşlarla Gençlik Spor salonunda [İtfaiye binasında] müsamere veriyorduk. İkinci perdenin açılmasından hemen sonra salona giren jandarmalar kapıları kapattılar ve:

— 1318 (1902) den 1326 (1910) ya kadar doğumlu ihtiyat erler hemen şimdi şubeye gidip teslim olacak, diye bağırıyorlar.

Bizde hoşafın yağı kesilmişti. Yalnız bizde mi? Salonda bulunan herkes donup kalmıştı. Ortada müsamere, temsil diye bir şey kalmamıştı.

Aranılan doğumda olanlar o gece şubede toplandılar. Ertesi sabahta her saat başı bir tellâl bağıriyor süvari, topçu, piyade, her sınıf erati şubeye çağırıyordu.

Şubenin içerisi, önu, yanları ana baba günü idi. Şube reisi de pek acele ediyordu. Hemen o gün toplanan beş vagon askeri Bandırma'ya trenle sevk etti. Sevk edilenlerin ana babaları yetiştirebildiyse ceplerine beş on kuruş harçlık gir-

di, yetiştiremedi ise beş parasız yolcu oldular. Bandırma'ya ilk inen Tavşanlı askeri oldu. Ama oradan Tekirdağı'na geçmek için üç gün vapur beklenildi.

Ben o sırada bir haftalık evli idim. Borçtanmışım. Bir dayanagım bir tutanağım yoktu. Bereket ki ilk sevkiyatta piyango bize vurmadı.

İlk sevkiyat 45 günlük görevden sonra terhis edildi. İkinci sevkiyat da Haziran ayı içerisinde bende askere alındım, diğer arkadaşlarla birlikte ve 1941 senesi Şubat ayının 8. ci günü terhis olduk.

Asker ailelerine yardım

Belediye tarafından asker ailelerine yardım yapılıyordu. Ailemi annesinin yanına göndermişim. Tavşanlı'da annem yalnız kalmıştı. Üç ayda bir verilen 850 kuruş şehit maaşından başka bir geliri yoktu.

Belediyeye müracaat etmiş, asker ailesi yardımı yapılsın diye, fakat senin kardeşin DDY da çalışıyor sana yardım yapamayız diye cevap verilmiş. Oysaki mali durumu bizden daha çok üstün olanlara o zaman asker ailesi yardımı yapılmakta idi.

Defaten askerlik

1938 senesi Ekim ayında terhis olarak evlerimize dönmüştük. 1940 ilkbaharında başlayan İkinci Dünya Savaşı icabı ihtiyat erat toplanılmıştı. Bu ilk kafiye Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinden olan emsallerimiz alınmışlar kırk beş günlük devreden sonra terhis edilmişler, fakat ikinci devreye alınan bizlerle beraber tekrar askere alınarak gönderilmişler, iki defa ihtiyat askerliğine alınmalarından yakınmakta

ve haklı olarak şikâyetçi idiler. Şubelerine yaptıkları müracaatta verilen cevap çok ilginçti. Cevapta: Askerlik dairesince şubelerinden hava eri istenildiğinden ve başkacada hava eri bulunmadığından tekrar sevkleri mahzurlu görülmemiştir.

İşte bu gerekçe ile defaten ihtiyatlık askerliklerini yapmış moralman çökmüşlerdi bu arkadaşlarımız.

Terhis ve Tavşanlı'ya dönüş

8 Şubat 1941 tarihinde Çorlu'da askerlikten terhis edildik. Trenle Kütahya'ya kadar geldim. Fakat Kütahya'dan Tavşanlı'ya ancak üç gün sonra tren olduğunu öğrenince, para durumumunda sıkıntısı ile akşam üzeri yaya olarak yola çıktım. Sabah ezanı okunurken Ören köye geldim. Burada bir çorba içtikten sonra yine yaya olarak ve kar altında Pazar günü öğleyin Tavşanlı'ya döndüm.

Kore savaşı

Güney ve Kuzey Kore arasında çıkan savaşa gönüllü olarak katılan şehit ve gazi olanlar vardır. Kore gazileri ve şehitleri saygı ile anılmaktadır.

Tavşanlı hakkında rapor

Binbaşı Abdullah Alpat adında bir şube reisi Tavşanlı hakkındaki bir rapordan bahsetti. Bu rapor bir daktilo sayfası tutarında imiş.

Halkın devlete, askerliğe karşı saygı ve sevgisi, askerlik devresinde amirlerine karşı saygılı oluşu bu raporda yazılı imiş. Ama, Binbaşı:

— Bu kâfi değil, Tavşanlı'nın stratejik durumu, yolları

çıme ve akar suları, müdafaa veya taarruzda alınacak tedbirler, işe durumu, bir ihtiyaç halinde iskâna uygun yerler, binalar, raporda açıkca belirtilmeli diyordu.

27 Mayıs 1960 inkilâbı

27 Mayıs 1960 inkilâb hareketi radyodan öğrenilir öğrenilmez Askerlik Şubesi Reisi Albay Macit Gürel askeri ve idari görevi eline aldı.

5 - 6 aylık intibak devresinde Tavşanlı'da kayda değer herhangi bir olay meydana gelmedi. Bundan sonra Kaymakamlar Belediye Reislîği görevini de üzerlerine alarak idare sivil teşkilâta verildi.

Askerlik Şubesi binası ve Askerlik Şubesi Başkanı

Askerlik Şubesi binası Kütahya yolu üzerindedir. Ve subenin kendi binasıdır. 1956 da yapılmıştır. Askerlik Şubesi Başkanı Piyade Kd. Binbaşı Muzaffer Yüceer'dir.

Hangisi doğru

1939 senesi ilkbahar ayında trenle Afyon'dan Sandıklı'ya gidiyordum. Gençtim, umutlu idim, sevinçli idim. Ziya Gökalp, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Mehmet Emin, Mehmet Akif gibi vatan ve millet şairlerimizin eserlerini okuyup yetişmiş bir neslin çocuğu idim.

Hava berrak ilkbahar güneşi ile ılınıyor, yemyeşil ova da bahar kokan meltem esiyordu. Sevinçli idim, senelerden beri sevdiğim kızla nişanlanmaya gidiyordum.

Vagonun koridor penceresinden bu güzel tabloyu seyrederken yandaki kompartımandan sağ kolu dirseğinin üstünden kopuk iyi giyimli orta yaşlı birisi çıktı yanımdak

pencereden bakmaya başladı.

Bu sırada başka bir kompartımandan yine orta yaşlı düzgün giyimli bir adam çıkarak kolsuzun bulunduğu pencereye geldi, açtı, etrafa bakmaya başladı. Kolsuz adam pencereye abanarak ve sol kolu ile işaretler yaparak karşiki tepeleri gösteriyor, buralarda Yunanlılarla yaptıkları savaştan ve Yunanlıları nasıl mağlûp ettiklerinden söz ediyordu.

Nefesimi kesmiş bu millî kahramanı içime sindire sindire dinliyordum.

Kolsuzun sözü bittikten sonra ikinci adam:

— Arkadaş ya sen buralardaki savaşlara katılmadın ve ya yalan söylüyorsun. Çünkü gösterdiğin tepeler ve adını ettiğin savaşların hepsi yanlış, dedi ve kompartımanına girdi.

İşte o andanberi görüntüye aldanmamayı, her edilen söze kanmamayı neden ve niçin'ini araştırmadan her hangi bir konuda sonucu benimsememeyi öğrendim.

Manâsız bir çatışma

Yüzbaşılardan Tevfik (halen Zeytinoğlu) kitaplığı memuru) Milli Mücadeleye süvari takım komutanı olarak katılmış, o anlattı:

— Yunanlılar Afyon cephesinde bozulduklar, kaçıyorlar, kaçarkende Türk köylerini, kasabalarını yakıyorlardı. Bölüğümüzle Ödemiş'in önüne gelmiştik, Ödemiş'te yanıyor. Çeşmeden atlarımızı suladık, bu sırada ikinci bir süvari bölüğü de geldi.

Bizim yüzbaşı ile gelen bölüğün yüzbaşısı arasında Ödemiş'e evvelâ senin, yok benim büyük girecek tartışması

başladı. Her iki tarafta tüfek doldurdu, neredeyse birbirimize girecektik. Bu sırada arkadan Derviş paşa yetişti. Durumu öğrendikten sonra:

— At bin, tüfek boşalt, nam'lar aşağıya, silâhlar omuzla kumandasını verdi ve yüzbaşılara, senin bölük şu yoldan, senin bölük şu yoldan kasabada durmadan dört nala marş komutunu vererek bizi düşman üzerine yönetti.

Okullar, Eğitim - Öğretim

Bu bölüme başlarken 1929 senesinde Demiryolu zamanında geçmiş bir olayla Tavşanlı'nın durumunu belirtmek ve pekleştirmek istiyorum.

Kütahya - Bahkesir demiryolu Tavşanlı'ya yaklaşıp, istasyon binası da yapılmaya başlanılmıştı. İstasyon binasını yapan Macar usta yanında çalıştırdığı Demirci Hasan Erdemir'le birlikte Tavşanlı'yı görmek için kasabaya gelirler. Gelirler diyorum, çünkü istasyon ile kasaba arasında tarlalar, bahçeler vardır, ancak dolambaçlı patika yolu ile Tavşanlı'ya gelinir.

İlk karşılaştıkları topluca bina Aşağı Tekke medresedir.

Macar sorar:

— Burası ne?

Hasan Erdemir cevap verir:

— Mektep, medrese.

— Mektep, medrese ne?

— Okuma yazma öğrenme yeri.

— Burada ne öğrenilir, buradan çıkan ne olur?

— Din dersleri öğrenilir, buradan çıkanlar hoca olur.

— Yani?

— Din adamı, sizin rahip, papaz gibi din adamı olurlar.

— Başka?

— Başka bir şey olmazlar.

Buradan Zekeriya Medresesine (Hüsnü Yeğiner caddesinde şimdiki ekmekçi ve arabacı dükkânının bulunduğu yer) gelirler.

— Burası ne?

— Burası da din okulu.

Zeytinolu medresesine [Ulucami karşısında] gelirler.

— Burası ne?

— Din okulu.

Abdullah efendiler medresesine gelirler [Abdullah efendiler camii karşısındaki dükkânların ve eskicilerin bulunduğu blok].

— Burası?

— Burası da din okulu.

Fevzi Paşa okulunun bulunduğu yere gelince Macar:

— Burası da din okulu der ve sizin dünya ile hiç bir ilişiginiz kalmamış, sanat öğreten, müsbet ilimler öğreten okulunuz yokmuş, hep obir dünyalık olmuştunuz.

Tavşanlı'da 1914'e kadar tam altı adet medrese varmış. Medreselerin her birinde 10 - 20 şer oda olduğuna göre buralara yatılı okullarda demek yerinde olur.

Bu duruma göre Tavşanlı bucak merkezi ve ufak bir kasaba olduğu günlerde bile okuma, yazmaya değer vermiş bir yurt köşesidir. Ne var ki o günlerin icabı olarak bu bilim yolu yalnız ahiret için kullanılmış. Hâlâ dillerde söylenen:

[Benim oğlum bina okur, döner döner gene okur]

sözü medreselerde aynı konuların tekrar tekrar okutulup öğretilmesinden ileri gidilemediğini göstermesi yönünden önehlidir.

Mektepler (Okullar)

Okula ilk defa (Kasım hoca mahalle mektebinde) başladım. Bu okul Çavuş camii yanında şimdi ev olan binadır. 4 - 5 yaşlarında bulunduğum için kış günlerinde teyzem beni sırtında okula götürüp getirirdi.

Burada (elifbayı) alfabeyi öğrendikten ve biraz da büyüdükten sonra Tare hocaya (şimdiki Türk musikisi derneği binasına) devam etmeye başladım. Burada hasırlar üzerinde diz çökerek oturur, önümüzdeki sıralara koyduğumuz alfabeyi ye Kur'anı Kerim'in küçük surelerini bağıra bağıra okurduk. Hep beraber bağırduğumuz için kinin derse çalıştığı kimin çalışmadığı belli olmazdı. Burada falaka vardı. Şimdiki görüşümle şunu anlıyorum ki, falaka bir terbiye vasıtası olmaktan çok uzaktı. Falakaya yatıp dayak yiyenler aynı çoenklardı. Bunların da etleri piştiği için belkide dayak yemiye kaşınıyorlardı.

Mehmet Hoca Mektebi (Okulu)

Mehmet Hoca Okulu (Kavaklı mahallesinde Yeni Hamamın arkasında şimdi ev olan binadır) burası bu günkü anlamla iki sınıflı okuldu. Mehmet Hoca, İbrahim Hoca adın da iki öğretmeni ile Sarı Yakup (halen Kavaklı camii imamı) adında bir yardımcı vardı.

Burada Tarih, Coğrafya, Hesap (Matematik), Hendes (Geometri), Tabiat Bilgisi, Yurt Bilgisi, Din Dersi, Kur'an Kerim okuması, Tecvit, Yazı, Kıraat [okuma] dersleri vardı.

Rüştiye (Ortaokul)

Rüştiye, şimdiki Belediye binasının olduğu yerdi. Burada dört sınıf vardı. İki senelik Mehmet Hoca okulunda

Tavşanlı ilköğretim ve
İstiklâl İlkokul Müdürü
Hüseyin Tarhan

Atatürk Ortaokul Müdürü
Arslan Ergüç

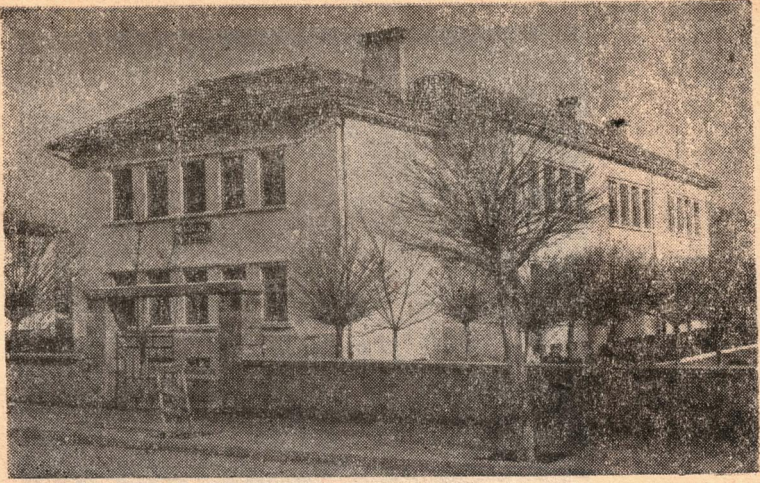
sonra burada dört senelik tahsil yapılırdı. Ben Rüştüyenin son senelerine rastladım. Altıncı ve beşinci sınıflar okulu bir arada bitirdik!

İşgal ve Okullar

Yunan işgalinde Rüştüyeyi Yunanlılar karargâh, Mehmet Hoca okulunu da yasak ettikleri için bir sene kadar okullar kapalı kaldı. Bu arada Rıza hoca [Öğretmen Rıza Kaynak] Boyacıların odada (Yeni mahalle Kütahya caddesindeki köşede özel okul açtı.

Okul ve kızlar

Mahalle okullarına kızlar da devam edebilirlerdi, kızlar için yine evlerde Kur'an ve Din Dersi öğreten kadınlar da

Tavşanlı İstiklâl İlkokulu

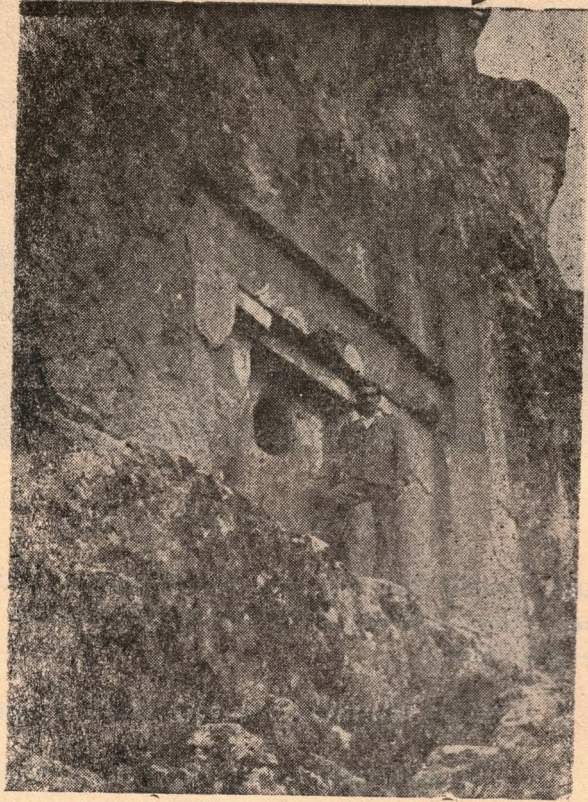
vardı. Ancak Mehmet Hoca ve Rüştüye kızlar gelmezdi. Kızlar Cumhuriyetin ilânından sonra okullara devam etmeye başladılar.

Tahsil dereceleri ve bu günle kıyaslama

Rüştüye mezunları, daire amirlikleri, müdürlükleri, emniyet başkomiserlikleri derecelerine yükselmişlerdir. Hattâ ikinci ve üçüncü sınıfta okulu bırakanlar dahi bu mevkilere kadar görev almışlardır. Okuyup yazanın az olması Cumhuriyet devri kadrolarının boş bulunması buna sebeptir. Bu gün bu derecelere ancak Üniversite mezunları tayin edilmektedir.

(Öğretmen) Hocaların ücretleri

Kasımhoca, Tarehoca okullarında her perşembe günü

Delikli Taş

Tavşanlı Harmancık yolu kenarındadır. Uzunçarşılı İsmail Hakkı beyin (Kütahya şehri) adlı eserinde adı geçer. Burası hakkında başkaca bir bilgi mevcut değildir.

Akşam Kız Sanat Okulu Md.
Aliye Işık

Tunçbilek Ortaokulu Md.
Haldun Dengiz

birer kuruş hocaya ücret götürülürdü. Bunun adı Perşembelikti.

Mehmet Hoca ve Rüştüye okullarında Perşembelik yoktu. Buradaki öğretmenler ücretlerini ya Evkaf gelirlerinden veya Hususi Muhasebe (Özel İdare) gelirlerinden alırlardı. Aylık ücret iki üç lira arasında idi. Bazan aylıklar iki üç ayda bir ancak verilir, öğretmenlerde çok sıkıntı çekerlerdi. Öğretmenler Maliyeden maaş almaya başladıktan sonradır ki gelirleri bir düzene girmiştir.

Mehmet Hoca ve Rüştüye okullarında öğrenciler veya velileri tarafından öğretmenlere ücret verilmemekle beraber yine de kış günlerinde öğrenciler okula yakacak odun getirirlerdi.

Millî Mücadeleden sonra okullar

Kurtuluş savaşından sonra okullar yeniden açıldı. Meh-

met Hoca okuluna: Mehmet Hoca (İnanlı), Rıza Hoca (Kaynak), Rüştiyede Mühlis Bey, İbrahim Hoca (Zeyrek), Esmer Hafız Ahmet (Özdoğan) vardı. Sonra Millî Mücadeleden dönen Başöğretmen Hüsnü Bey, Öğretmen Mehmet Ali Oral, Öğretmen Hilmi Altay, Öğretmen Osman Akay Rüştiyeye yeni bir sistem ve ruh getirdiler. Mehmet Hoca okulu, Fevzipaşa okulu adile Ulucami Mh. (Karaveliler sokağında) beş sınıflı olarak açıldı.

İstiklâl İlkokulu

Rüştiye beş sınıfa indirilerek İstiklâl okulu adile (belediye binasında) devam etti. Halen Fevzipaşa okulunun olduğu yere ahşap bina yapıldı. İstiklâl okulu bu binaya taşındı. Bu Tavşanlı'da Cumhuriyet devrinde yapılan ilk resmi binadır. Cüsseli olan bina ahşap olduğu için 1963'de yıkılarak yeniden yapıldı.

İstiklâl Okulunun yeni binası

Şimdiki bina yapılarak İstiklâl Okulu oraya alındı. Fevzipaşa okulu da şimdiki yere taşındı.

Tavşanlı merkezinde mevcut ilkokullar

İstiklâl, Fevzipaşa, Moymul, Üçeylül, Atatürk, 27 Mayıs adile altı adet ilk okul vardır. Bu okullarda 1001 erkek, 825 kız olmak üzere 1965 - 1966 ders yılında 1826 öğrenci bulunmaktadır.

İstiklâl İlkokulu Müdürü ve İlköğretim Müdürü Hüseyin Tarhan,

İlköğretim Müfettişleri : Ali Doğansoy, Halil Karaman,
Fevzipaşa İlkokulu Müdürü : Ahmet Gürsoy,
Moymul İlkokulu Müdürü : M. Ali Alışkan,

İlköğretim Müfettişi
Ali Doğansoy

İlköğretim Müfettişi
Halil Karaman

Üçeylül İlkokulu Müdürü : Abdullah Avcı,
27 Mayıs İlkokulu Müdürü : Hasan Özkan,
Atatürk İlkokulu Müdürü : Veli Korkmaz'dır.

Merkezde 36 Öğretmen bulunmaktadır.

Rüştiye ve Mehmet Hoca okulunda tatil günleri

Rüştiye ve Mehmet Hoca okulunda Perşembe günü öğleden sonra hafta tatili yapılırdı. Öğle namazından sonra bütün öğrenciler ve öğretmenler Rüştiyenin salonunda toplanırdık. İstiklâl Marşı ile bayrak çekilir, Türk Yılmaz marşı söylenir, hafta içerisinde başarı gösterenlere (Aferin kâğıtları) dağıtılırdı.

Bu toplantılarda Başöğretmen Hüsnü Bey kemanla marşlara katılırdı. Sonra öğrencilere öğütler verilir, millî şiirler

okunur, hattâ küçük çapta diyaloglar yapılırdı. Cuma günü de hafta tatili idi. Yeni takvimin kabulünden sonra Çarşamba öğleden sonra, Cumartesi öğleden sonra ve Pazar tatil günleri oldu.

Okulda diyalog

Bir Perşembe günü öğleden sonraki toplantıda Yörük Ali'nin Bekir ile ben Kâmil Güvenç, kör ve kötürüm adlı küçük bir diyalog yapmıştık. Konu kör ile kötürümün ayrı ayrı işe yaramadıkları halde birleştiklerinde bir bütün insan oldukları idi.

Okulda müsamere

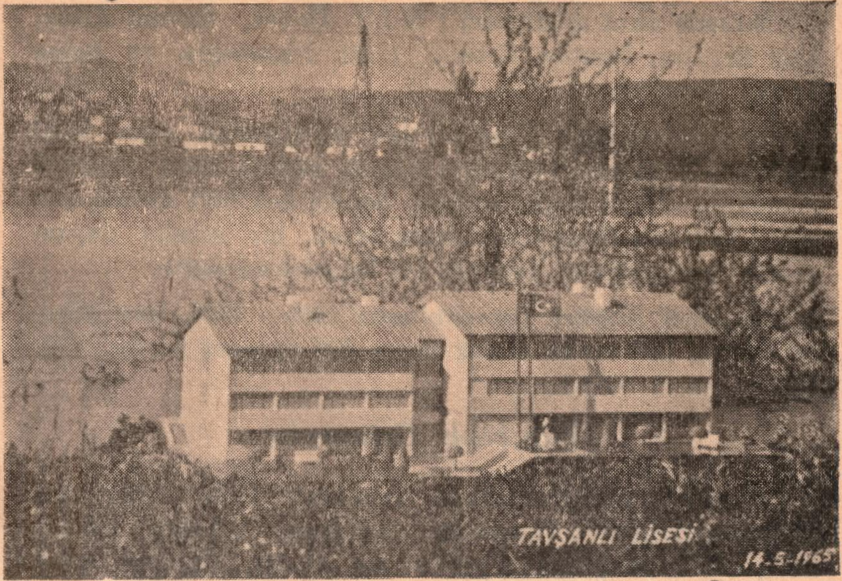
Millî kurtuluştan sonra Rüştiyede müsamereler de veriyorduk. Kılıçarslan ve Kral adlı temsil bunlardan biridir. Şimdiki Belediye Reisinin oturduğu odaya sahne yapardık. Kılıçarslan rolünü H. Hüseyin Korkor (Kor), Kılıçarslan'ın kumandanı rolünü ben, Kral rolünü Naci almıştık. Oaa yakın arkadaşlar da diğer rollerde idiler.

Okulda Kur'anı Kerim, Din Dersleri, Abdest, Namaz

Eski okulların en büyük amaçları Din konusunu dimağlara yerleştirmek, Kur'anı Kerim okumasını öğretmektir.

Kasımhoca mahalle okulundan Rüştiyeyi bitirinceye kadar aynı konu ile yuğuruldum. Tarehoca mahalle okulunda ilk Hatimi indirdim. [Kur'anı Kerimi baştan sona kadar okuyup bitirmeye Hatim indirme denir.] Bundan sonra da Mehmet hoca okulunda ve Rüştiyede her ders yılında bir kere hatim indirmek mecburiyeti vardı.

Din dersleri de dersler arasında en önemlisi idi. Öğle

Tavşanlı Lise binası

abdestini Aşağı Tekke Camii çeşmelerinde alır, Rüştüyenin büyük salonunda İbrahim Hoca, Mehmet Hoca, Esmer Hafız gibi din dersleri öğretmenlerinin imametinde namaz kılardık. Sesi güzel olanlar Ezan okur, Salâvat getirir, ara ve tesbih tekbirleri alırlardı. Müezzinlik görevi öğrenciler arasında sıraya bağlı idi.

Tavşanlı Ortaokulu

Tavşanlı Ortaokulu Kaymakam Ali Akseven zamanında 63 gün gibi kısa bir zamanda tamamen Tavşanlı halkının yardımı ile yapılmıştır. 1944-1945 ders yılında açılan o sene 1. 2. 3. sınıflarda 93 erkek, 31 kız olmak üzere 124 öğrenci ile derslere başlanılmıştır.

Sırasile okul müdürleri : Nahit Önder, Cevdet Altay, Aziz Eryalaz, İbrahim Ertem, Bilâl Nizamoğlu ve halen Arslan Ergüç'tür.

Bilâl Nizamoğlu Tavşanlı'dan ayrılmadan önce Millî Eğitim Bakanlığına müracaat ederek okulun adını Atatürk Ortaokulu olarak değiştirmiştir. Senelerden beri devam edegelen Tavşanlı Ortaokulu adının esaslı bir sebebe dayanmadan değiştirilmesi çevrede iyi karşılanmamıştır.

Tavşanlı Atatürk Ortaokulunda 1965 - 1966 ders yılında 86 kız, 437 erkek olmak üzere 523 öğrenci vardır. Öğretmen adedi 10'dur.

Tunçbilek Ortaokulu

Tunçbilek'te bir ortaokul yapılarak 1963 - 1964 ders yılında açılmıştır. Tunçbilek Ortaokulu Müdürü Haldun Dengiz olup 6 öğretmen görev almaktadır. Öğrenci adedi 71 kız ve 226 erkek olmak üzere 297'dir.

Akşam Kız Sanat Okulu

Akşam Kız Sanat Okulu 1963 - 1964 ders yılında açılmış olup Müdür bayan Aliye Işık ve Öğretmen bayan Aynur Tunçil görev yopmaktadır. Okul iki sınıflı olup 150 kız öğrenci öğrenime devam etmektedir.

Okul binası Yardım Sevenler Derneği Tavşanlı Şubesine aittir. Okulun kendi ihtiyacını karşılayacak bir binaya ihtiyacı vardır.

Okulun enstitü haline getirilmesi zaruri ihtiyaç halindedir.

Lise binası

Lise binasının inşaatına 1965 senesi içerisinde başlanıl-

Domaniç Çarşamba Köyünde
Osman Gazinin Anası
Haymana Hatun Türbesi

miştir. Bu okulda Ortaokul gibi yine Tavşanlı'yı sevenler ve hemşehrilerin yardımı ile yapılmaktadır. Tavşanlı gençliğinin eğitimini sağlayacak olan bu ilim yuvasının 800 bin liraya mal olacağı umulmaktadır. Lise Yaptırma Derneği Başkanı Fahri Ergun'dur.

Okulun 1966 - 1967 ders yılında açılacağı öğrenilmiştir. Lise Yaptırma Derneği Başkanı : Fahri Ergun, İdare Heyeti Üyeleri : Sadık Pembe, Sabri Tevfik Okyayuz, Kâmil Bertan, Ahmet Yavuz, Cavit Erdemir, Celâl Özerdem, Halit Zengin, Ahmet Tüzün'dür. Şükrü Özdal idare heyeti kararıyle muhasipliğini yapmaktadır.

Dünden bu güne

Millî Kurtuluştan önce ve sonra resmi okul iki tâne iken (Mehmet Hoca ve Rüştîye) bu gün 6 ilk, 2 orta (Tunçbilek, Tavşanlı), bir lise, bir akşam kız sanat okulu vardır.

Yine o senelerde öğrenci adedi 100 - 150 civarında iken 1965 - 1966 ders yılında yalnız Tavşanlı Atatürk Ortaokulunda 523 öğrenci vardır.

İmam - Hatip okullarına, Sanat okullarına, Liseye ve Üniversitelere devam eden yüzlerce Tavşanlı'lı genç bulunduğu gibi tahsillerini bitiren yüzlerce genç te memleket hizmetindedir.

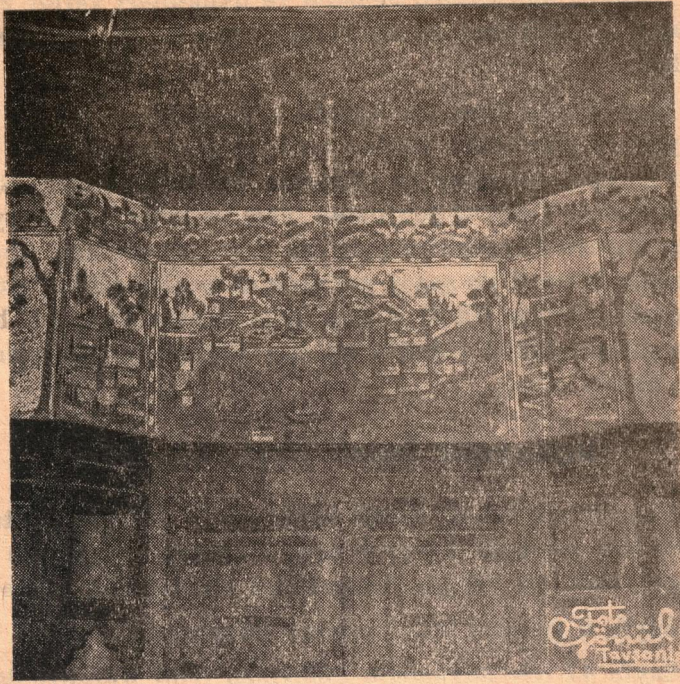
Öğrenci Yurdu ihtiyacı

Tavşanlı Ortaokulu yapılırken ileri bir düşünce ile öğrenci yurdu yapılmak üzere ayrı bir bina yapılmıştı. Türli sebepler yüzünden burada yurt açılmadı. Nihayet 1964-1965 ders yılında Kütahya İlinden Yetişenler Derneğinin çalışmalarıyla yurt açıldı. Fakat 1965 - 1966 ders yılında ilgisizlik yüzünden kapatıldı. Tavşanlı'nın gelişen şartlarına göre bir öğrenci yurduna ihtiyaç vardır.

Tavşanlı şehri

Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cilt 9 Sayfa 15 de yazıldığına göre ve bu günkü dille Tavşanlı [Harguş] şehri şöyle anlatılmaktadır:

[Harguş] yani Tavşanlı şehri 783 (1367) yılında, bundan 599 sene evvel, Kütahya ve havalisi sahibi ve beyi Germiyanoğlu kızını nikâhli olarak Osmanlı padişahı Mehmet hanın oğlu Şehzade Bayezit'e verdiği zaman kızının çeyizi ola-

Derebeyi evinde duvar resimleri

rak Tavşanlı'yı da vermiştir.

Tavşanlı, Kütahya hududunda 150 akçalık kazadır. Yetmiş parça köyü vardır. Hakimi Osmanlı padişahı tarafından tayin edilir. Şehir kale içerisinde olduğu için ayrıca askeri birlik yoktur. Rumlara ait binalar gayet sağlam ve kârgirdir. Kale dışında bağ ve bahçeler olup havadar yerdedir. Sahralarında ve köylerinde Tavşanı çok olmakla Tavşanlı adı verilmiş mamur bir kasabadır. Altı mahallesi, sekiz camii vardır. Bunlardan çarşı içindeki cami mamurdur.

Hanları, hamamları, mahalle ve ilkokulları vardır amma Pazar yeri, fakirlere yemek veren imarâtı ve medreseleri yoktur.

İmalâtından Tavşanlı Ağda'sı çam kutular içinde bazı vilâyetlere gönderilir. Baldan tatlı taş gibi pekmezdır. Tavşanlı halkının kârı hep bu ağdadan sağlanır. Hattâ Simav şehrinden ve Demirci şehrinden binlerce katır ve deve yükü üzüm kurusu Tavşanlı'ya getirilip burada pekmez yapılır. Hüdânın hikmeti ile gayri yerlerde de bağlar çoktur amma, Tavşanlı şehrinin [Dibi] si gibi ağda yapamazlar. Ya havasının güzelliğinden yahutta bir ulu sultanın duası tesiri ile leziz ağdası olur.

Uzunçarşılı İsmail Hakkı beye göre

Uzunçarşılı İsmail Hakkı beyin 1932 tarihli (Kütahya Şehri) adlı eserinde Tavşanlı'dan muhtelif vesilelerle söz edilmektedir. Bu kitapta Tavşanlı'ya ait kısımlar şöyledir:

Sayfa 6 (Delikli taş) Tavşanlı civarındadır.

Sayfa 47 (Germiyanoğlu Süleyman Şah) Kütahya'da hükümetini 783 Hicri (1367) Milâdi tarihe kadar tamamen elinde tutmuş, Süleyman Şah, Kütahya, Tavşanlı, Emet ve Simavı kızına ceyiz olarak Osmanlılara vermiştir.

Sayfa 48 - 68 (bu sayfalarda da Tavşanlı'nın ceyiz olarak Sultan Beyazıt'a verildiği) yazılmaktadır.

Sayfa 96 Anadolu Beylerbeyliğinin sınırları içerisinde Tavşanlı'nın bulunduğu.

Sayfa 147 Arslan bey Çelebi Mehmet oğlu İkinci Sultan Murat zamanı ricalindendir: Büyük babaları Anadolu Selçuk Devleti ümerasındandı. Arslan beyin Tavşanlı'da da eserleri vardır. Kendisi Tavşanlı'da Ulucami yanında gömü-

lüdür.

Sayfa 197 Milli alay depo taburuna subay olarak Kütahya askerlik şubesinden iki ve Tavşanlı askerlik şubesinden bir yüzbaşı ile bir hesap memuru adayı tayin edilmiştir.

Sayfa 202 Gezici Milis kuvvetleri erasında (Kaplan Naci) adında bir kürt kumandasında 110 kişilik bir müfreze 21 Aralık 1920 Cuma günü saat 18 sıralarında Tavşanlı bucağın merkezine gelerek hanlara inmişlerdir. Ertesi günü keşifte bulunmak üzere o taraflara gitmiş olan Kütahya jandarma tabur kumandanı binbaşı Fahri beyi yakalayarak silâh ve cephanesini almışlar, bir müddet nezaret altında bulundurmışlardır.

Yine o sırada Doktor Fazıl idaresinde ve Emet'te bulunan seygar kuvvetleri adına Doktor Fazıl bey Kaplan Naci'ye emir vererek Fahri beyi Emet'e göndermesini istemişse de, Kaplan Naci Keskin kürtlerinden olan mahiyeti ile seygar kuvvetlerinden ayrılarak memleketine savuşmuştur. Kütahya jandarma kumandanı Fahri bey Emet'e gidiyor um diye Tavşanlı'dan yola çıkarak sapa yolların Kütahya'ya can atmış ve bu suretle çetelerin ellerine düşmekten kurtulmuştur.

Mustafa Yeşil'e göre Tavşanlı

Kütahya öğretmenlerinden Mustafa Yeşil 1938 senesinde yayınladığı Kütahya Tarihi adlı kitabının 79 - 80'inci sayfalarında Tavşanlı'ya ait şunları yazmaktadır:

Kütahya'nın kuzey batısına düşen Tavşanlı, Kütahya - Balıkesir demir yolu üzerinde ve Kütahya'ya 52 kilometre mesafededir. Yüz ölçümünü 1.325 kilometre kare olan ilçede 19.630 erkek, 22.258 kadın olmak üzere 41.858 kişilik nü-

fusu bulunmaktadır.

1911 tarihine kadar Kütahya'ya bağlı Bucak merkezi olarak idare edilen Tavşanlı bu tarihte ilçe olmuştur. Köprüören bucağı Tavşanlı'ya bağlanmıştır. Sonradan İnegöl'den ayrılan Domaniç bucağı Tavşanlı'ya verildiğinden Köprüören'de tekrar Kütahya'ya verilmiştir.

Tavşanlı, kuruluş itibarile en yeni kasabalardandır. Diğer bazı ilçelerle birlikte Osmanlılara cihaz olarak verildiğinden başka tarihte durumunu aydınlatacak esaslı bir bilgi yoktur. Kütahya meydan mahallesinde bir camii olan ve o devirde kumandan bulunan Arslan beyin yararlık yaptığı söylenir.

17. Asırda buradan geçen Evliya Çelebi buranın Hicri 783. Milâdi 1381 de Germiyanoglu tarafından Bizanslılardan alındığını ve sonrada ceyiz olarak Osmanlılara verildiğini bir kalesi varsa da olduğundan muhafızı olmadığını, amma kârgir olarak yapıldığını ve gayet metin olduğunu, bu kale içinde şehrin kurulduğunu, Tavşanlı çok olduğu için Tavşanlı adının verildiğini, altı mahalle ve 8 camii, hanlari, hamamları ve ilkokulları olduğunu, baldan leziz ağdasının çam kutular içinde vilâyetlere gönderildiğini yazıyor, 1832 de Kütahya ve havalisini dolaşan ve İnegöl yolu ile gelerek Tavşanlı'ya uğrayan [Şarlı teksi] Tavşanlı, Tekirdağının yamacında, boyu altı, eni dört kilometre ve kuzey doğudan, güney batıya doğru uzanmış büyük bir ovaya hakim noktada bina edilmiş, yani tarih eskiligi olmayan bir kasabadır, demektedir.

Kasabada son zamanlarda yapılmış, Zeytinzadelere ait kütüphane ile bir iki cami ve Mülâyimdede türbesinden başka isim yapmış yerler yoktur.

Tavşanlı merkezinde iki, Moymul, Domaniç köylerinde

tam teşkilâtli birer ilkokul, Peşemit, Çukurca, Çökköy, Aliköy, Tepecik, Güzelyurt, Çardaklı, Başköy, Kozluca, Ayvalı Büyükkilet [Demirbilek], Sarhanlar, Sarot adlı köylerde de üç sınıflı birer köy okulu vardır.

Tavşanlı ve havalisi bilhassa maden itibarile çok zengindir. İşletilmekte olan Kömür, Krom madenlerinden başka bulunupta henüz el değdirilmeyen Antimuan, Amyant gibi madenler vardır.

Tavşanlı'nın hububatı çok fazla ise de nisbeten az olan meyvalarını civardan temin eder. Nohut diğer şeylerden fazla ekilir. Leblebi yapılarak satılır. İhracattan başlıcaları afyon, yumurta, leblebi, av derileri ve madenlerdir. 1930 yılında inşaatı biten Kütahya - Balıkesir hattı kasabanın gelişmesine yardım etmiş olup, bundan sonra da hızla gelişeceği ve güzelleşeceği umulmaktadır.

Tavşanlı ve civarında buluntular

İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdür yardımcısı hemşehrimiz Lütfi Tuğrul tarafından 1964 yılında hazırlanan ve [İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı] No. 11 - 12 de ayrı baskı olan [Tavşanlı ve civarında buluntular] adlı eserde Tavşanlı'da ve civarında bulunan eski eserlere dair oldukça geniş bilgi verilmektedir.

Yine bu eserde Çardaklı bataklığında gizlenmekte olan ve halk arasında [Palanga] şehri olarak anılan eski şehir harabesinden de söz edilmektedir.

Tavşanlı'dan Tunçbilek - Bursa istikametine giderken görünen iki sivri tepenin varoşlarında ve Kayıköy civarında eski kale duvarlarına rastlanmaktadır.

İlgililer tarafından yapılacak arama ve incelemede ilgi çekici kalıntıların bulunması mümkündür.

Öğretmen Rıza Kaynak'ın notlarına göre Tavşanlı

Çok kıymetli hocamız Rıza Kaynak tarafından eski yazı ile alınan notları bir kaç sene evvel hocamız bize vermiş ve Tavşanlı hakkında yazılacak bir esere ışık tutacağını söylemişti.

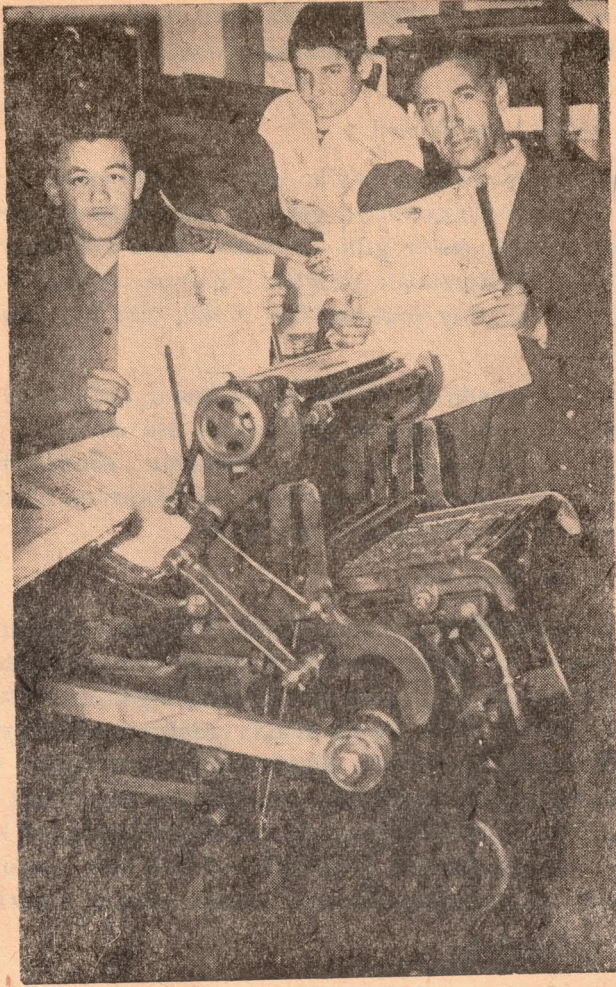
1918 den bu güne seri yazımızı 32 sayfalık okul defterinden aldığımız kısımlarla süslemek ve sayın Rıza Kaynak'a olan saygımızı dile getirmek istedik. Eğer, Tavşanlı hakkındaki seri yazımızı kitap haline getirebilmek imkânını bulabilirsek hocamızın yazısını tüm olarak almak ve şükran borcumuzu eda etmek bizim için bir ödev olacaktır.

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanış tarihi olan 23 Nisan 1923 den itibaren tayin olunan memur ve müstahdemnin geliş ve gidiş tarihleri bir numaralı cetvelde gösterilmiştir.

Kaza evvelce Kütahya merkezine bağlı Tavşanlı ve Gümüş nahiyelerinden teşkil edilmiştir. Ve ilk defa kaymakam olarak Bursa'nı Kâmil bey gelmiştir. Naip İrfan Efendi; kazada şimdiye kadar adliye teşkilâtı ve kadı (hakim) olmadığından Kütahya merkez kadılığına (hakimliğine) bağlı olarak Tavşanlı ve Gümüş nahiyeleri naibidir. (Hakimidir).

Tavşanlı'ya ilk kaymakam 25 Mart 1337 (1921) tarihinde geldiği ve Yunanlıların kazayı işgal ettikleri 16 Temmuz 1337 [1921] tarihine kadar Kütahya'dan nüfus defterleri gönderilmediği gibi kurtuluştan sonrada nüfus defterleri olmadığından kazada doğum ve ölüme daire esaslı bilgi yoktur.

Doğum, ölüm ve diğer vukuatın diğer kazalara göre tahmin edilmesi zaruridir. Yunanlıların işgalinden evvel

1 Ocak 1951 tarihinde Tavşanlı'da kurulan
Güvenç Matbaasının ilk baskı makinesi ve personeli

elli kadar hanede ikiyüz küsur ermeni nüfus varken bir kısmının işgal zamanında kalanlarının da Yunanlıların kaçıış zamanında gitmiş olduklarından kazada gayri müstah nüfus yektur.

25) İthalât ve ihracat :

Kaza ahalişi fazlaca çay'a müptelâ olduğundan şeker ve çay ziyadece Tavşanlı'ya getirilir. Manifatura, işaat işi çivi, çay, kahve, şeker gibi Avrupa malı katircilerle ve İnegöl yolu ile Bursadan getirilir. Kesme şekerin okkası (1280 gram) 70, Çay (okkası) 350 - 400, çivi 40, kahve 200 kuruştur.

Kazadan senede 5 - 6 bin okka kadar afyon dışarıya gönderilir. Afyonun okkası 800 kuruş ise de mal nevine göre fiyatlar değişir. Okkası 25 kuruştan senede 60 bin okka kadar tıbbi ile miktarı tesbit edilemiyen av derileri İstanbul ve diğer vilâyetlere gönderilir.

28) Mahalli servet :

Buğdaydan bire sekiz on hasılat alınabilir. Kazanın havası soğukça ve arazisi dardır. Buğday hasılatı kazanın ekme ve yemeklik ihtiyacını ancak karşılayabilir. Arazi kıymetlidir. Merkez kaza ve civarında dönümük seksen yüz lira kıymetinde tarlalar vardır. Ahalişi her işe uyabilir ve çalışkan olduğundan rençberlik, esnafılık ve kiracılıkla idare ederler. Mahalli servet Tavşanlı'nın ihtiyacına göre kâfidir. Zengin kimseler çok ise de paralarını işletmek istemezler. Paralarını altına çevirerek kadınlarının emrine verirler.

31) Meskenler :

Meskenler ahşap bir ve iki bazende üç katlı ve hemen hepsi kiremitli binalardır. Ev kiraları 50 den 200 kuruşa kadardır. Kiracılar hemen hemen memurlardan ibaret olup

kira haneleri kâfidir, ev buhranı yoktur. Usta yevmiyesi 100 - 200 ameale yevmiyesi 40 - 50 kuruştur. Sönmemiş kirecin okkası beş kuruştur. Evlerin harici kara toprak ile sıvalı olup haricea kireç sıvalı hane azdır.

37) İstiklâl mücadelesine ait fedakârlıklar :

Kuvayı Milliye'nin ilk teşkilâtlanmasından evvel Çerkez Ethem ile Kütahya mevki kumandanı teğmen İsmail Hakkı'nın isteği üzerine Tavşanlı ahali nakit ve aynı eşya olarak 20 bin lira para ve 400 mavzerle kâfi miktarda fişek tedarik ederek teslim etmişlerdir.

38) Kaza 14 ay işgal altında kalmış olduğundan esaret acısını tatmış olan ahali İstiklâl mücadelesinin faydalarını bilmekte ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetine bağlı ve Hakimiyeti Milliye'nin taraftarıdır.

Müdafaai Hukuk teşkilâtı ve diğâr hususlarda vaizler memurlar vesair zevat tarafından halk uyarılmaktadır.

1 Nisan 1339 (1923) Tavşanlı
Öğretmen Ahmet Rıza

Mütareke zamanında Tavşanlı

Birinci Dünya Harbinin sona ermesile 1918 - 1921 seneleri arası mütareke devresidir. Bu devrede Tavşanlı'da nahiye müdürü Hüsnü bey (Yeğiner) bulunmaktadır. Hüsnü bey pantolon ceket giydiği için kendisine tahta bacak lâkabı verilmiştir.

Hüsnü Yeğiner, aynı zamanda Kütahya Mutasarrıfının (Validen küçük Kaymakamdan büyük idari bir rütbe) kızı ile yine Tavşanlı'da evlenmiştir.

Bu itibarla ve hem de yeni fikirli ve çalışkan olması sebebiyle Tavşanlı'da o zamana göre bir çok yenilikler yap-

miştir.

Çıkamaz sokakları açtırmış, dar sokakları genişletmiş, tabakhaneleri şehir dışına kaldırtmış, lâğım ve kaldırım inşaatı yaptırmıştır.

Tavşanlı'da bir caddenin adı (Hüsnü Yeğiner caddesidir). Tavşanlı'nın on ikileri olarak anılan ileri gelenleri : İğilli Ahmet Ağa (Ünlü), Serdar oğlu Mehmet efendi (Serdaroğlu), Yamrak Hacı İsmail (Yamrak), Benli Mehmet efendi (Benli), Zeytinlerin Emin bey (Zeytinoglu), Hasan oğlu Hafız (Kaynar), Kara Hafız Hasan (Girgin), Işık Mehmet (Işık), Hacı kadıların Mustafa bey ve Mehmet efendi (Özer), İftadelerin Hacı İbrahim ağa (Uslu), Kaytancuların Ahmet efendi (Arıkan), Belediye Başkanı Mehmet Boyacı kendisine yardımcı olmuşlardır.

Hüsnü Yeğiner'den sonra nahiye müdürü olarak Kâm-kâr bey, Hayati bey adında nahiye müdürleri de gelip gitmişlerdir.

İşgal öncesi

Tavşanlı Kütahya'ya bağlı nahiye merkezi iken Ankara hükümeti tarafından ilçe haline getirilmiş 25 Mart 1337 (1921) tarihinde kaymakam olarak Bbrsalı Kâmil bey Tavşanlı'ya gelmiştir.

Arif Kaptan idaresindeki millî kuvvetler Tavşanlı'da işgale kadar kalmışlardır. Merkez jandarma birliği ve müzaherat birliği (mahalli yardımcı) Kuvayı Milliye emrine verilmiştir.

Daha önce Tavşanlı'ya gelmiş olan Doktor Reşit Galip Doktor Hasan Ferit [Causever] Tavşanlı'da Anadolu ve Rumeli müdafai Hukuk Cemiyeti şubesini açmışlar, müftü Halil efendi [Zeyrek] bu cemiyetin başkanı seçilmiştir. Bu

devrede Boyacı oğlu Mehmet efendi [Boyacı] Belediye Başkanıdır.

Yunan kuvvetleri Balıkesir'i ve Bursa'yı işgal etmişler, Uşak ve Afyon yönünden de Hisarcık'a kadar gelmişlerdir.

Tavşanlı'da millî mücadeleye yardım için teşkilâtlar kurulmuştur.

Kütahya caddesindeki mescit dikimhane haline getirilmiş, demirci dükkânlarında nal, mih, gem yapılmış, saraç dükkânlarında semer, eğer ve koşum aletleri imal edilmiş bunlar millî kuvvetler emrine verilmiştir.

Yine Tavşanlı'da toplanan 400 den fazla mavzer ve kâfi miktarda cephane millî kuvvetler adına Arif Kaptan'a teslim edilmiştir. Salma suretile toplanan 20 bin lira para Boyacılar'ın Halit ağa [Toker] Vahdi bey [Kurt] tarafından Kütahya'ya götürülerek mevki kumandanı İsmail Hakkı beye teslim edilmiş, silâh ve paranın makbuzu Halit ağanın lafazanlığı sayesinde İsmail Hakkı'dan alınmıştır.

İsmail Hakkı Halit ağa (Toker)

Millî Mücadelenin ilk kuruluş devresinde Kütahya mevki kumandanı İsmail Hakkı, topçu kışlasında [şimdiki belediye binasının bulunduğu yer] ikâmet etmektedir. İsmail Hakkı'nın astığı astık, keştiği kestiktir. O sırada Tavşanlı'dan salma suretile toplanan 20 bin lira parayı Kütahya'ya götürüp teslim etmek üzere Boyacıların Halit ağa (Toker) ile Tavşanlı'da memur bulunan Vahdi bey [Kurt] görevlendirilirler.

Halit ağa ile Vahdi bey kışlaya girdiklerinde, asker kaçağı olarak yakalanan ve o gün idam edilmiş olan dört kişinin cesedi ile karşılaşırılar. Binadan içeri girerken de alt katta

mahpus bulunan Kütahya eşrafı pencereden kendilerine:

— Bu gün İsmail Hakkı beyin kızgınlığı üzerinde, sakın yanına çıkmayın, derler. Halit ağa:

— Biz Tavşanlı'dan geldik der ve yukarı kata çıkarlar. Kapıdaki nöbetçiden izin alarak İsmail Hakkı'nın odasına girerler. Selâm vaziyetinde dikilip beklerler, Nihayet İsmail Hakkı masadan başını kaldırıp:

— Kimsiniz ne istiyorsunuz? der. Halit ağa:

— Paşam postun mübarek olsun. Allah makamını daha da yükseltsin, biz Tavşanlı'dan geliyoruz. Tavşanlı'ların selâm ve hürmetlerini sunmaya geldik. Tavşanlı halkından topladığımız 20 bin lirayı da yanımıza getirdik size takdim edeceğiz, der. İsmail Hakkı:

— Parayı yere boşaltın, der. Boşaltırlar ve beklerler. İsmail Hakkı:

— Haydi defolun, gidin, deyince, Halit ağa:

— Paşam Allah makamını daha da yükseltsin, biz parayı Tavşanlı'lardan topladık, size takdim ettik, saymadınız. Lütfen saydırmanızı ve el içi kadar bir pusula ile bizi hemşehrilerimizin şüphesinden kurtarmanızı dileriz, der. İsmail Hakkı yanındaki yazıcısına:

— Şu adamlara bir makbuz verde gitsinler, der. Halit ağa yine:

— Paşam maruzatımız bu kadar değil, Tavşanlı'da memurunuz bulunan Arif Kaptan'a 400 mavzer, cephane ve askeri teçhizat teslim ettik. Onların da listeleri yanımızda, onu da takdim edeyim, der. İsmail Hakkı:

— Peki peki haydi git, deyince, Halit ağa:

— Paşam bunlar içinde el kadar bir pusula istirahat edi-

yorum, der. Bu söz üzerine İsmail Hakkı tabancasını çıkararak masanın üzerine koyar ve:

— Ulan herif, şimdi senin burada leşini yere sererdim amma konuşmanı ve hareketlerini beğendim, onun için affediyorum, makbuzunu al ve defol git, der.

Bu suretle Kuvayi Milliyeye ilk yatırılan para, silâh ve tehzizatın makbuzu alınmış olur, olur amma bu fırtına arasında Vahdi bey de donuna doldurmuş bulunur.

Çerkez Ethem, Halit ağa (Toker). İsmail Hakkı

Kuvayi Milliye ordu halinde toplanınca Çerkez Ethem, İsmail Hakkı ve avaneleri tutunamayıp kaçarlar. Bu kaçma sırasında İsmail Hakkı yaralanır. O sırada İzmir'e gitmiş olan Halit ağa, eskidenberi tanıştığı Çerkez Ethem'e rast gelir. Ethemin yanında eli sargılı birisi daha vardır. Konuşma sırasında Halit ağa:

— Kütahya'daki cani İsmail Hakkı'nın yaralandığını işittim. Nişan alan iyi alamamış, ben olsaydım deysun kâlbinden mihlardım, diye konuşmaya başlayınca, Çerkez Ethem:

— Halit ağa pek fazla savurma, yanı başımdaki adam İsmail Hakkı'dır.

Halit ağa kolu sargılı adama baktıktan sonra:

— Bu deysun nerede İsmail Hakkı nerede? O cani herifin yanında bu kuzu gibi kalıyor, deyince, Çerkez Ethem yine:

— Halit ağa iyi bak, der. Halit ağa bakar ve:

— Bu adam, o deysun İsmail Hakkı bile olsa ne b... yer. Onun forsu o günlerdeydi, der. Bu sefer İsmail Hakkı:

— Halit ağa, çok doğru konuştun, amma vatan mı mühim, vatandaş mı? Vatandaşın kurtarılması için bazı vatandaşları feda etmek zorunda idik. Askerlikten herkes yılmıştı. Benden korkanlar, İsmail Hakkının kurşunu ile ölüp pisine gideceğime düşman kurşunu ile ölüp şehit olurum diye askere yazıldılar ve ordu teşekkül etti. Mustafa Kemal çok akıllı bir adammış, benim gibi en küçük rütbelilere bile mühim vazifeler vererek, asker, silâh, cephane, para, teçizat toplattı, sonrada orduyu kurunca bizleri tasfiye etti, diye cevap vermiş...

İşgale bir kaç gün kala

Dursunbeyden geriye çekilen çetecilerin orada bıraktıkları 200 kadar mavzer ve cephaneler katırcı (nakliyecisi) Abilli Süleyman (Abilli) tarafından katır ve merkep yüklerle Tavşanlı'ya kaçırılmıştır.

Yunanlıların Tavşanlı'yı işgal etmek üzere Harmancık Orhaneli istikametinden harekete geçtikleri öğrenilince Kaymakam Kâmil bey tarafından İğillerin Mehmet [Ünü] yönetimindeki dokuz kişilik bir süvari müfrezesi 13 Temmuz 1337 [1921] sabahı bu istikamete keşfe gönderilmiştir. Bu müfreze Derbent - Nusretler yolu üzerinde Uzundere mevkiinde, orada üslenmiş bulunan ve ifadelerine göre 200 civarında olan Millî müfreze tarafından durdurulmuş, nereye gittikleri sorulmuş, keşfe çıktıklarını söylemeleri üzerine, müfreze kumandanı Mehmet Çavuş:

— Biz burada iki yüz kişilik bir millî müfrezeyiz. Maksudumuz Yunanlıları mümkün olduğu kadar oyalayarak içirilere çekmektir. Şimdi Yunanlıların buraya iki üç saat mesafede olduklarını biliyoruz. Herhalde iki gün sonra Tavşanlı'yı işgal edebilirler, eğer daha ileriye gitmek isterseniz tehlikelidir, demiştir.

Yine o günlerde Miralay İsmet Bey [Albay İsmet İnönü] de Tavşanlı'ya gelerek Sorkum - Harmancık istikametine keşfe gitmiş, dönüşünde hükümet konağında toplanmış bulunan Tavşanlı ileri gelenlerine:

— Yunanlılar bir kaç güne kadar Tavşanlı'yı işgal edeceklerdir. Biz cepheyi Kütahya'dan ileride kuracağız. Düşman çizmesi altında kalmak çok acıdır. Siz birliğinizi ve maneviyatınızı bozmayınız, mümkün olduğu kadar ırz, namus, mal ve can emniyetinizi koruyunuz, Ermenilere dikkat ediniz, Allah yardımcınız olsun diyerek buradan ayrılmıştır.

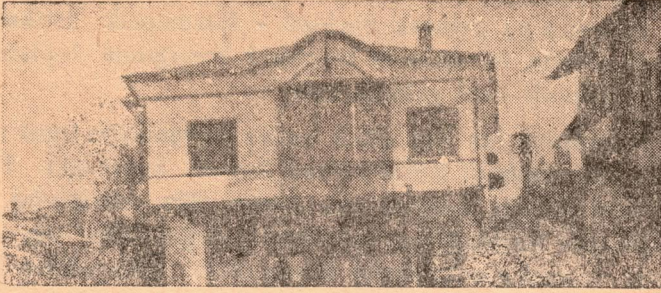
16 Temmuz 1337 (1921) sabahı Keles - Derbet köyü üzerinden Sorkum boğazından gelen Yunanlılar kasabayı işgal etmişlerdir. Yunan işgalinden bir gece evvel Kaymakam Kâmil bey, Millî kuvvetler kumandanı Arif Kaptan ve müfrezesi, Tavşanlı ileri gelenlerine veda ederek Kütahya istikametinde çekilmişlerdir.

Arif Kaptan sonra Ordu emrinde çalışmış Kurtuluş savaşından sonra hükümet tarafından bir çiftlik verilerek mükâfatlandırılmıştır.

Yunanlıların ilk bozgunu

Tavşanlı'nın işgalinin ertesi günü Kütahya'ya doğru ilerleyen Yunanlılara, Köprüören üzerindeki kel tepelerde üslenen millî kuvvetlerimiz hücum ederek pek çok zayıat vermelerini sağlamışlardır.

Yunanlılar ağır yaralılarını Tavşanlı'ya getirerek Kırzların Yeni mahalledeki evlerinde, Carsanların Kavaklı mahallesindeki evlerinde ve boşalttıkları diğer evlerde tedavi etmişlerdir. Ölülerini de gece karanlığında gömmüşler, bu bozgunu saklamaya çalışmışlardır.

Tavşanlı Belediye binasının eski bir resmi

İşgal altında geçen karanlık günler

Tavşanlı coğrafi durum itibarile düzlük bir ovada ve açık bir sahada bulunduğu için askerlik bakımın an müdafaya, muhafazaya veya taarruza müsait değildir. Bu itibarla millî mücadelede Tavşanlı'ların durumu pasif kalma gibi görünebilir. Fakat, etraftaki yaylacık ve boduğan gibi sıra dağlarında üslenmiş olan ve birisi yüzbaşı, birisi üstegmen kumandasındaki askeri birliklerle Tavşanlı idarecileri her zaman irtibatını muhafaza etmiş, bu birliklerin iâşe, teçizat ve malzeme ihtiyaçlarını sağlamış, asker vermiş, şehir içerisindeki Yunanlıların ve Ermenilerin durumunu bunlara duyurmuş, cephelerden aldıkları talimat ve haberleri de bunlara ulaştırmıştır.

Tavşanlı'da düşman işgalinin acısı ve sıkıntısı devam etmektedir. Yunanlılar Tavşanlı'yı nahiye haline getirerek Ethem Ruhi adında bir Nahiye Müdürü tayin etmişler, azınlıkları da tatmin etmek üzere Bitli Markar adındaki Ermeni de yine nahiye müdürlüğüne getirilmiş ve iki nahiye müdürü bulundurulmuştur.

Asayişî temin için Zamanis adındaki jandarma yüzbaşısı emrindeki jandarma birliği Tavşanlı'ya yerleştirilmiş, bu birliğin iâsesi Tavşanlı'ların sırtına yükletilmiştir.

Bu minval üzere ve ufak tefek olaylarla 1922 kışı geçmiştir:

Ankara Hükümetinin orduyu kurması istikrar sağlama-sıyla cephelerdeki kuvvetlenme Tavşanlı'da da tesirini göstermeye başlamış, şehir dışına devriye veya görevli çıkan Yunan jandarması ve bunlara katılan Ermeni çapulcuları zaman zaman pusuya düşürülerek yok edilmeye başlanılmıştır.

Ethem Ruhi kimdir?

1921 senesinin Ağustos ayında, Yunanlıların nahiye müdürü olarak Tavşanlı'ya gönderdikleri Ethem Ruhi'nin, Tavşanlı'da hemşehriler arasında çıkan ihtilâflar ve şikâyetler karşısında bunları odasına alarak barışmalarını kardeşçe geçinmelerini, bir sızıltıya meydan verip Yunan idarecilerinin eline düşmemelerini söylemesi şüphe ile karşılanmıştır.

Ancak Ethem Ruhi tarafından gönderilen bir müzaharat jandarması [müzaharat jandarması, Tavşanlı'nın yerli halkından kurulup Yunanlıların emrinde çalıştırılan kimse-lerdir] tarafından Kayı köyden eli bağlı olarak getirtilen Mehmet Ünlü (yıkılan) hükümet konağının bir odasına alınmış gece yarılarında kadar burada tutulmuştur. Burada Mehmet Ünlü'ye bir şeyler söylemek isteyen nahiye müdürü Ethem Ruhi nihayet açılabilmiş ilk defa:

— Söyliyeceklerim senin ve benim hayatımla ilgilidir. Aramızda bir sır olarak kalacaktır. Eğer dışarıya vurulursa İğiller adı Tavşanlı'dan silinir, beni de mahvedersin, dedikten sonra kendisinin Türk ajanı olduğunu, ay sonlarında gi-

derek rapor vermesi icabettiğini, bu işte kendisine yardım etmesini istemiştir.

Hazırlanan plâna göre belli günde Ethem Ruhi köyleri teftiş bahanesile ve atla Tavşanlı'dan çıkarak Çardaklı köyü üzerinden Güzelyurt köyüne varmış, Kandillerin evinde yemek yedikten sonra Kayı köye geçmiş burada evvelce hazırlanmış olan İçağaların Hüseyin ağa (İçöz) ile atlı olarak Yaylacık dağına çıkmış, arkadaşını yolda bırakarak yalnız başına yoluna devam etmiş bir saat sonra geri gelerek aynı yollardan Tavşanlı'ya dönmüştür.

Ethem Ruhi'nin Tavşanlı'da nahiye müdürü olarak kaldığı yedi ay içinde durum aynı şekilde devam etmiştir. Ermenilerin şüphesi ve şikâyeti üzerine Ethem Ruhi Tavşanlı'dan kaybolmuştur.

Bursa, Harmancık mıntika ve köylerinde pejmürde kıyafetle dolayan ve kurtuluşa kadar görevine devam eden Ethem Ruhi kurtuluştan sonra evvelâ Köprüören, sonra Harmancık nahiye müdürlüklerinde bulunmuş ve sonra da içişleri bakanlığında bir göreve atanarak Ankara'ya alınmıştır.

Mustafa Özkan'ın ajanlığı

Emekli Mal Müdürü Mustafa Özkan'da millî mücadele sıralarında bir kaç defa Tavşanlı köylerine gelmiş haber getirme ve haber alma görevlerinde bulunmuştur.

Harman sonu kârı

1921 senesinin Temmuz ayı ortasında Tavşanlı'yı işgal eden Yunanlılar o sene aşar [bir çeşit aynı vergi] geliri olarak Tavşanlı ve köylerinden toplanan arpa, buğday, nohut, mercimek, mısır, yulaf gibi toprak ürünlerine sahip

çıkışlar, bunların satılarak bedelinin Yunan hükûmeti adına teslimini istemişlerdir.

Satışa memur edilen İğillerin Ahmet ağa [Ünlü], Boyacıların Süleyman efendi [Boyacı] mahsulün Ermeniler tarafından toptan alınmasını önlemek için ellişer kilelik partiler haline getirerek Türklere satış yapmışlardır.

Bu durum Ermeniler tarafından Kütahya'daki Yunan generaline şikâyet edildiğinden Ahmet ağalar muhafaza altında Kütahya'ya sevk edilmişlerdir.

Hıristiyanların büyük yortusu dolayısıyla o günü Kütahya'da Pirinç hanında geçirmişlerdir. Aynı gün Zeytinlerin Emin bey [Zeytinoglu], Moymullu Hafız Ali [Semer] Tavşanlı ileri gelenlerince Kütahya'ya gönderilmişlerdir.

Kütahya'da Küçükçarşı yanındaki kilisede yapılan ayin sırasında Emin bey ve Hafız Ali kiliseye girerek beklemeye başlamışlardır. Ayinin bir duraklaması anında Hafız Ali «Meded ya hey» diye bir Bektaşî gazeli çekmiş, arkasından güzel bir şarkı söylemiştir.

Kilisede bulunanlar Davudî ses karşısında bayran kalkarak bunların etraflarını almışlardır. Toplantıda bulunan Yunan generali de ilgilenerek tercüman vasıtasile Hafız Ali'den tekrar gazel söylemesini istemiş, bunun üzerine söz alan Emin bey:

— General cenabları toplantınızda bulunmak isteriz, ancak burada fazla kalmamıza imkân yok, handa bizi bekleyen arkadaşlarımız var, onların yanına gitmemiz lâzım.

General:

— Arkadaşlarınızı da buraya getirtelim.

Emin bey:

— Arkadaşlarımız bir şikâyet üzerine mevkufen buraya getirildiler, kendileri hükûmete gelir sağlamak isterken baş-

larına bu felâket geldi, diye geçen olayı anlatır: Bunun üzerine Yunan generali:

— Durumu bana bildirdiler, tetkik ettim, onların suçu yokmuş. Şimdi emir veriyorum, tutuklulukları kaldırılсын, der. İki Ahmet ağalarda kilisedeki toplantıya getirilirler. Hafız Ali (Semer) gazel ve şarkıları ile Yunanlıların gönüllerini yumuşatır. Neticesi karanlık olan bir badire de böylece atlatılmış olur.

Vakitsiz patlatılan silâh, Sulye ve Emet ayaklanması

Yaylacık ve Boduğan dağlarındaki Türk kumandanlarının görevleri yanlarındaki asker ve milis kuvvetleriyle Yunanlıların Bursa ve Babkesir ile irtibatlarını kesmek, Afyon cephesinde yapılacak büyük taarruza paralel olarak buralarda harekete geçmekte iken, 1922 senesi ilk baharında Yunanlıların Sulye köylerini basması, burada ve Emet'te Türk halkına karşı eza ve cefa etmeleri üzerine Emet ve Sulye'de ayaklanma olmuş, buralardaki Yunan müfrezeleri imha edilmiştir.

Ayaklanmayı bastırmaya giden Tavşanlı jandarma kumandanı Zamanis ile yanındakilerde Derbent Eşen köyleri civarında pusuya düşürülerek öldürülmüşlerdir.

Yunanlılar tarafından Kütahya'dan getirtilen tam teçhizatlı bir tabur Tavşanlı yolile Sulye'ye sevk edilmişse de bu tabur Çörklen deresinde boğazdan içeriye alındıktan sonra orada toplanmış olan kuvvetlerimiz tarafından arka, ön ve yan ateşine alınarak muharebeye mecbur edilmişler, iki gün fasılasız devam eden savaşta tamamen imha edilmişlerdir.

Bu mağlûbiyetin acısı ile Yunanlılar Emet ve Sulye köylerini yakmışlardır. Tavşanlı'nın yakılması bir gün me-

selesi haline gelmiştir.

Tavşanlı yakılmaktan nasıl kurtarıldı?

1922 senesi ilkbahar ve yaz aylarında Sulye, Emet, Çörkren deresi gibi yerlerdeki mağlûbiyetleri üzerine Yunanlılar Tavşanlı'ya bir tugay asker getirerek burasını merkez yaptılar.

Bu askerin bir kısmı Sulye ve Emet'e sevk edilirken kalanlar ile de Tavşanlı'nın etrafını kuşatarak bunları çadırli ordugâhlara yerleştirdiler. Tavşanlı'yı bu şekilde abluka-ya alan Yunanlılar, kimsenin şehirden içeriye girmesine veya dışarıya çıkmasına izin vermez oldular.

Emet ilçe merkezi ile sulye, derbent, eşen köylerinin yakıldığını Tavşanlı'nın da yakılacağını öğrenen Tavşanlı ileri gelenleri yakılmayı önleme çarelerini araştırıp Tavşanlı'daki Yunan generali ile otuzbeş subayını ve Ermeni ileri gelenlerinden bize yakınlık gösterenleri bir gün akşam üzeri Zeytinlerin Emin beyin [Zeytinoğlu] dere sokağındaki evine davet ettiler, onbeş kadar da Tavşanlı ileri gelenleri burada bulunuyordu. Ramazan ayı içerisinde bulunulduğu için davetlilere kahve verildi, bizimkiler iftarı beklediler.

Emin Zeytinoğlu, Müftü Halil Zeyrek, Belediye başkanı Mehmet Boyacı söz alarak ve Vahdi beyin tercümanlığı ile Tavşanlı'da Yunanlılara ve Ermenilere karşı kötü bir tutum olmadığını, ayaklanma ve öldürme olaylarının sınır dışında meydana geldiğini, Tavşanlı yakıldığı takdirde Türklere ziyade azınlıkların zarar göreceğini ve böyle bir yangın olayı karşısında etraf dağlarda bulunan çetelerin boş durmayacaklarını söylediler.

Ermeniler de bu düşüncelere katıldıklarından Yunan generali bir kere de Ermeni ileri gelenlerle ayrı bir odada

görüştükten sonra yanına davette bulunan Türklerden birisini alarak hükümet konağına gitmiş Türk'ü bir odaya kilitledikten sonra avluya inmiştir.

Sonradan öğrenildiğine göre, telsizle Trikopisi arayan ve Tavşanlı'nın yakılmasından vaz geçilmesini isteyen general müsbet cevap alamayınca, Venizelos'u aramış yakıl-mama emrini Venizelos'tan almıştır.

Kilitli odadaki Tavşanlı'nının yanına gelen general şapkasını çıkararak:

— Zito Venizelos, zito Venizelos diye bağırmiş, yanına aldığı Türkle birlikte Zeytinlerin Emin beyin evine gelmiştir. Generalin salona girmesi ile ayağa kalkan Yunan subayları, Ermeni ileri gelenleri ve Tavşanlı ileri gelenlerine karşı:

— Tavşanlı'yı yakmaktan şimdilik vaz geçtim. Fakat en ufak bir kıpırdama görürsem yakacağım, dedikten sonra sofraya oturulmuştur.

Sofrada Müftü Halil Zeyreği yanına oturtan Yunan generali İslâmiyet hakkında bazı sorular sormuş oruç ve ibadet hakkında bilgiler edinmiştir.

Yatsı namazından sonra Teravîh namazı kılındığını öğrenince kendisinin ve subaylarının cemiye gelerek namazda bulunacağını bildirmiştir.

Bunun üzerine generalin izin kâğıdı ile ve koluna işaret bağlanarak Moymul köyüne gönderilen haberci Hafız Ali [Semer] yi yanına alarak Tavşanlı'ya getirmiş, evine abdest tazelemeye gelen Müftü Halil Zeyrek ile o zaman içerisinde görüştürmüştür.

Müftü Halil Zeyrek, Hafız Aliye:

— Yatsı ve Teravîh namazını uzun âyetler okuyup kıl-

diracaksın, namaz sabah ezanına kadar uzayacak. İbrahim, İsa, Musa ve diğer peygamberleri anan âyetlerden okuyacaksın, âyetler içerisinde [Kâfirun] geçmeyecek, diye talimat vermiştir.

Yatsı ezanından sonra cemaatla birlikte Yunan generali ve subayları da ellerini, yüzlerini, ayaklarını yıkayarak Kurşunlu Camiine girmiş bir saf teşkil etmişlerdir. Vahdi beyin tercümanlığı ile Müftü Halil efendiden okunan âyetler hakkında bilgi alan general sabah gün ağarıncaya kadar devam eden namaz süresince camide kalmıştır.

Namazdan sonra cami önünde general ve subaylara çay ikram edilmiş, Tavşanlı'nın yakılması, halkın, çoluk ve çocuğun yoksul ve perişan hale düşmesi ev ve barksız kalması gibi çok büyük bir felâket böylece önlenilmiştir.

Yunanlıların, Ermenilerin kaçması

26 Ağustos 1922 de Afyon cephesinde başlayan büyük Türk taarruzu Tavşanlı'daki Yunan general, subay ve erlerini şaşkına çevirdi. Ermenilerde de şaşkınlık başladı. 2.Eylül.1922 günü Yunan subay ve askerleri evleri basarak at, araba gibi nakil vasıtalarını topladılar. Ve o gün öğleden sonra partiler halinde Tavşanlı'yı boşaltmağa başladılar.

Akşam ezanından sonra ne bir Yunan askeri ne de bir Ermeni ferdi Tavşanlı'da kalmamıştı, Ancak bunlar Bursa ve Balıkesir yolunu tutan askerlerimizin korkusu ile Kütahya istikametinden kaçtılar. Akşamdan hemen sonra Tavşanlı'ya etraftaki çeteler geldikleri için o gece bir hay huy ve karışıklık içerisinde geçti.

3 Eylül 1922 sabahı, Belediye reisi Mehmet Boyacı Tavşanlı'da eli sopa ve silâh tutan ne kadar kimse varsa toplayıp evvelâ asayışı temin etti. Gece Tavşanlı'ya inen

çeteleri de kaçan Yunanlı ve Ermenileri takip için Kütahya istikametine sevk etti.

Hükûmet kurulup asayişini temin için jandarma müfrezesi gönderilinceye kadar Vahdi bey Nahiye Müdürlüğü, Mehmet Boyacı Belediye reisliği ve diğer ileri gelenler asayiş ve otoriteyi temin maksadile geceli gündüzlü çalışarak her hangi bir sızıntıya ve karışıklığa meydan vermeksizin durumu idare ettiler ve açıklığa çıkardılar.

Yazımızın bu kısmını burada tamamlarken pek çoğu tarihe karışmış olan o günlerin fedakâr ve cefakâr idarecilerini saygı ile anar, hayatta olanlarına da sağlıklı dileriz.

Tavşanlı'nın coğrafi durumu bitkileri

Tavşanlı'nın etrafı, Yaylacık, Domaniç, Boduğan dağlarıyla çevrilidir.

Bu dağlar Eskişehir'in Somdöken dağlarının kolları halinde doğu ve batı istikametinde uzanır, Domaniç dağları ile Uludağda birleşirler. Dağlardaki ağaçların çoğunluğunu çam, meşe, ardıç, köknar teşkil ederler. Kaza çevresinde akar su olarak Kocasu [Adranos çayı] mevcuttur. Bu su Gediz'in Şaphane dağı eteklerinden menba halinde çıkarak güney cihetinden ilçe hududuna girer, ilçede, merkez ilçenin sekiz kilometre kadar güneyinde değirmen çevirecek miktardaki [Güdüllü] suyuna ve merkeze 13 kilometre kadar kuzeyde Yaylacık ormanlarından inen suyu alarak büyük bir çay halinde Orhaneli ilçesinden geçerek [Abolyunt] gölüne dökülür.

İklimi

Tavşanlı'nın iklimi, etraftaki dağların, bilhassa Uludağın tesiri altındadır. Rakımı 860'dır. Bu itibarla kış uzun sürer, sonbahar ve ilkbahar mevsimleri de kış gibi soğuk yapar.

Tn yüksek hararet yazın 38 - 40 derecededir. Kışın soğukluğu eksi 10 dereceye kadar düşer. Ekim başından Mart sonuna kadar kar, Nisan başından Haziran başına kadar yağmur mevsimidir. İlbahar yağmurlu geçer: Nisan, Mayıs, Ağustos, Eylül aylarında kırağı düştüğünden meyva ve sebzeçilik hemen hemen yok gibidir.

Madenler

Tavşanlı maden yönünden zengin bir bölgedir. Tunçbilek ve civarında zengin linyit kömürü olup Garp Linyitleri İşletmesince çıkarılmakta, satış yapılmaktadır. (bak GLI). Derbent, Şapçı köyleri civarında bulunan Linyit kömürleri özel işletmeler tarafından çalıştırılmaktadır. Dudaş köyü civarında Antimuan, merkezin bir saat kuzey batısında Krom bir saat mesafede doğuda Amyant, Yaylacık ormanları civarında Magnezit madenleri bulunmaktadır. Magnezit madeni iki senedenberi çalıştırılmakta olup dış memleketlere satılmaktadır.

Ağaçlar

Ufak su akıntı yerlerinde ve akar su kenarlarında söğüt ağaçları çoktur.

Kavakçılık son senelerde gelişmektedir. Ormanlardan elde edilen çam, köknar emvali Tavşanlı ihtiyacını karşıladıkdan başka diğcr şehirlere de satış yapılarak sevk edilmektedir.

Karapelit, Ören köylerinde kiraz ve vişne ağaçları yetiştirilmektedir.

Hududu

Kütahya'ya bağı Köprüören nahiyesi, Söğüt, Domaniç,

Orhaneli, Emet, Simav ilçelerile hudutlandırılmış olan Tavşanlı'nın yüz ölçüşü 2318 kilometre karedir.

Nüfusu

1965 sayımına göre Merkez ilçenin nüfusu 13.660, köylerle birlikte 59.290'dır. 101 köy Tavşanlı'ya bağlıdır. Ayrıca bucak teşkilâtı yoktur.

Balıköy'de bir bucak teşkilâtı kurulması zarureti vardır.

Belli başlı caddeler

Tavşanlı'da belli başlı caddeler şunlardır: Recep Peker, Domaniç, İstasyon, Kemal Zeytinoglu, Cumhuriyet, Şekerlik, Yukarıçimen, Bay Arslan, Ulucami, Uzunçarşı, Ada, Hüsnü Yeginer, Barutçular, Tayyare, Meydan, Karaca, Işıkveren, Namazgâh, Bahçelievler'dir.

Tavşanlı ovası

Padişahlık devrinde Tavşanlı'ya gelen paşalardan birisi ada yanındaki hüyük'ün üzerine çıkarak Tavşanlı ovasına etraflı olarak bakmış, sonra yanındakilere:

— Bu ova bir kişi için çok gelir, amma iki kişiye de az gelir, demiş.

Tavşanlı ovası budur işte. Bir kişiye çok, iki kişiye az gelecek olan bu ova on binlerce pırçaya bölünmüş, üzerinde bir dönüm, iki dönüm tutarında şeritler, kareler, üçgenler meydana gelmiştir. Veraset kanunu şimdiki gibi devam ettikçe iki üç yüzer metre karelik tarlaları da yakında görmemiz mümkündür, Tavşanlı ovasında...

Tavşanlı ovası verimlidir. Buğday, arpa, nohut, pancar gibi toprak ürünleri yetiştirilir. Ancak ufak araziler mas-

raflarını karşılamaktan uzaktır. Bunların sahipleri anadan, babadan kalan yerleri bölüşe bölüşe bu hale getirdikleri gibi, yine bölüne bölüne küçülmüş ev, dükkân gibi mülkleri bulunan küçük esnaf oldukları için 1 - 2 dönümlük tarladan gelecek olan verimi de kâr saymaktadırlar.

Ayrıca dikkate alınacak önemli bir nokta da, bölünen tarlalar arasındaki hendeklerin, sınırların büyük çapta yer tutmalarıdır.

İstifade edilemeyen bu gibi bölüntüler hesaba katılırsa Tavşanlı ovasının belki üçte biri hendek ve sınırlar yüzünden verimsiz hale getirilmiştir.

Kocası derdi

Kocasuyun her sene taşması, Tavşanlı ovasına her sene pek çok zarar vermektedir.

Derenin temizlenmesi, tali kanalların açılması etütleri senelerce evvel yapılmış olmasına rağmen iş yapım sahasına geçememiştir.

Su akar, siz bakar

1929 senesinde Demiryolu inşaatı zamanında Tavşanlı'ya gelen bir Macar mühendisi bir ziyafet münasebetile adaya götürmüşler. Mühendis bir akan suya, bir de kendisini davet edenlere bakmış, bakmışta:

— Su akar, siz bakar, deyivermiş.

Akıp giden kocasudan faydalanılması o zaman için kimse için aklına gelmezmiş. Zamanla su kenarında dolaplar kurmak, motopomla su çekerek pancar, ağaç sulama gibi işlere girişilmiş ise de bu gün dahi sudan tam manâsiyle istifade edilememektedir.

Tavşanlı Asliye Hukuk Hakimi
İrfan Kınay

Tavşanlı C. Savcısı
Suphi Umud

Narapolit köylüleri kocasudan kanal açmak suretiyle bir kol ayırmışlar, kanal kıyılarına vişne ağacı dikerek yetiştirmişlerdir. Kuruçay köylüleri de yine kanal açarak sulama işlerinde sudan istifade etmektedirler,

Çardaklı, Göbel, Tepecik, Karaköylüler de kanal açmak için teşebbüse geçmişler, kooperatif kurmaya çalışmaktadırlar.

Çukur köylüler de sulama işleri için çalışmaktadırlar.

Merkez Tavşanlı'ya gelince : Kocası kenarındaki tarla sahipleri ağaç dikmek, kazık çakmak, taş duvar örmek suretiyle su mecrasını daraltmakla meşguldürler. Bunun neticesi olarak kocası her sene taşmakta, toprak sürüklemekte

mahsule zarar vermektedir.

Tarım aletleri

Tavşanlı'da genellikle karasaban, pulluk, traktör pulluğu, nadas ve ekim işlerinde kullanılır. Öküz, manda, at, çift sürme ve araba çekme işlerinde çalıştırılır. Traktör, jeep motörlü vasıtaadır. Harman makinesi yoktur.

Fenni çiftçilik

Fenni çiftçilik Göbel köyünde Saffet Karaveyisoğlu tarafından yapılmaktadır. Oğlu Akın Karaveyisoğlu Ziraat Fakültesi mezunu olup ayrıca dış memleketlerde de mesleği ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur.

Diğer çiftçiler atalarından gördükleri bilgiye göre hareket ederler. Yalnız pancar ziraatında pancar ekimi ile görevli ziraat mühendisleri çiftçinin yardımcısıdır.

Arıcılık

Ziraatın bir kolu olan arıcılık ta fenni şekilde yapılmamaktadır. Eski şekildeki arı kovanlarının yanında fenni kovanlarda kullanılmakta ise de yaygın halde değildir.

Adli Teşkilât

Kazanın ilk kuruluşundan bu güne kadar Adliye teşkilâtı olmadığından kazanın adliye işleri Kütahyaya bağlı idi. Şimdi adliye teşkilâtı kurulmuştur. Kârgir bir de ufak tevkifhanesi vardır.

Nahiye halinde iken adli işler hususunda ahali son derece sıkıntı çekmekte iken adliyenin açılmasından beri ge-

niş bir faaliyet baş'lamıştır.

İlk Müddeiumumi (C. Savcısı) Bedrettin bey ve Şeriye kadısı (Hakimi) Hüseyin Hüsnü efendidir. Sair kazalara nisbetle çok miktarda tutuklu yoktur. Suç Tavşanlı'da azdır.

1 Nisan 1923

Öğretmen Rıza Kaynak

Kıymetli hocamız Rıza Kaynak'ın not defterinden Tavşanlı adli teşkilâtına ait kısmı yukarıda yayınladım. Bu kısma ilk girişi böylece aldıktan, o günden bu yana Tavşanlı'ya tayin edilerek gelen ve ayrılan adliye mensuplarının isimlerini mümkün olduğu kadar sıra ile tanıttikten sonra diğer hususlara geçeceğiz.

Hakimler

Hüseyin Hüsnü efendi (Karakadı) 1923 de şer'i mahkeme hakimi olarak Tavşanlıya gelmişlerdir. Bu suretle hem şer'i hem de nizami olarak iki mahkeme kurulmuş iki ayrı hakim göreve başlamıştır.

1924 senesinde şer'i mahkemelerin kaldırılmasile Ahmet Refik bey başka yere nakledilerek ayrılmış, Hüseyin Hüsnü bey hakim olarak 1934 senesine kadar kalmıştır.

Ceza Hakimi
Ahmet Ateş

Hakim	Akîp Salih Alparslan (zorlu hakim)	1934 - 1939
«	Hadi Gürüa	1939 - 1946
«	İhsan Şensoy	1946 - 1950
«	Osman Ertokuş	1950 - 1954

1952 de Hukuk ve Ceza Mahkemeleri ayrılmış, Osman Ertokuş Ceza Hakimi, yine muavin hakim olan Tevfik Fikret Eriş'te Hukuk Hakimi olarak görev yapmışlardır.

Ceza Hakimi	Ali Nurkan	1954 - 1960
" "	Ahmet Ateş	1960
Hukuk "	Tevfik Fikret Eriş	1952 - 1957
" "	M. Emin Ayar	1957 - 1964
" "	İrfan Kınay	1964
Sorgu "	Selâmi Akalın	1959 - 1964
" "	Şükran Pekaydın	1964
Sulh "	Kemal Arıbaş	1964

Savcılar

Bedrettin Köker	1923 - 1925	(Yargıtay birinci reisliğinden emekli)
Yusuf Ziya	1925 - 1927	
Salim	1927 - 1930	
Şerafettin	1930 - 1933	
Memduh Karazincir	1933 - 1935	
Cemal ve Necati	1935 - 1938	
İsmail Çimenoğlu	1938 - 1945	
Selâhattin Erman	1945 - 1948	
Mehmet Barutçu	1948 - 1951	Yargıtay üyesi
Hakkı Müderrisoğlu	1951 - 1954	Danıştay üyesi
Ömer Yöndem	1954 - 1962	
Vedat Pak	1962 - 1964	
Suphi Umut	1964	
Ahmet Karaoğlu	1962	Savcı muavinliği ihdas edilerek

Noter teşkilâtı

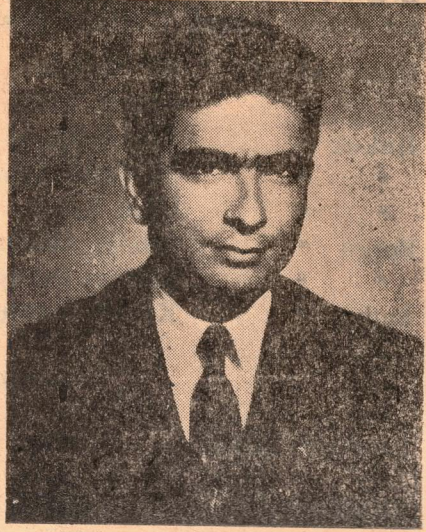
Müstakil Noter teşkilâtı 1953 de kurulmuş olup Noter muavini olarak İbrahim Sirel bu işi yürütmektedir.

Avukatlar

Serbest çalışan avukatlar:

Aynur Işın, Cavit Erdemir, Tarık Dosdoğru Hüsni Davutoğlu, Hüsamettin Alpagut, (Mustafa Korkut dava vekilidir.)

Ayrıca Garp Linyitleri İşletmesi Hukuk Servisinde Avukat Hayrettin Begeç, Orman ve Belediye Avukatı Ekrem Benli müessese avukatlığı yapmaktadırlar.

Hakim Hüseyin Hüsni Bey

Çember sakallı ve sarıklı kadı (hakim) olarak ilçemize gelen kıyafet kanunundan sonra bu kanun uyarınca giyinen Hüsni bey (Karakadı) adıyla ve adil bir hakim olarak biz vatandaşlar tarafından bilinmektedir.

Menemen olayı sırasında orada bulunup sonra Tavşanlı'ya tayin edilmiş olan jandarına yüzbaşı Fahri Tavşanlı beş genci nezarete aldirıp kıyasıya dövdürmüştü. Bu olay mahkemeye intikal edince Hakim Hüsni bey gençlerin suç-

suuzluğunu [sorgular, deliller] karşısında kanaat getirmiş ve gençleri ilk celsede beraat ettirmişti.

Akip Salih Alparslan (Zorlu hakim)

Akip Salih Alparslan kendisine mahsus bir şahsiyeti. Mahkemede kimseye fazla söz söyletmez, hemen [sen sus] diye bağırdı.

Nalbant Halil Nalçakan ağız alışkanlığı (ciğerine okurum] sözünü çok kullanır. Yine bir alış veriş sırasında tanımadığı bir adama aynı sözü söyleyince adam soluğu zorlu hakimin huzurunda alır.

Taraflar teşekkül eder, davacı davasını anlatmaya başlar. Halil Nalçakan yerinde kıpırdanmaya başlayınca hakim:

— Sen sus, diye bağırdı.

Aradan bir müddet geçince Halil Nalçakan sabrı tükenerek:

— Hakim bey ben bu ciğerine okuduğumun herifine bir şey demedim, der. Hakim yine:

— Sen sus, diye Halil Nalçakanı oturtur. Davacı davayı kendisine göre anlatmakta, Halil Nalçakan sinirlenmektedir. Durur duramaz, tekrar ayağa fırlar:

— Canına okuduğumun hakimi, ben bu adama kötü bir şey demedim, diye bağırdı. Bu söz üzerine zorlu hakim yumuşar ve davacıya:

— Oğlum işte bu adam benimde canıma okudu. Dili alışmış başka türlü konuşamıyor, gelin barışın der ve davayı tatlıya bağlar.

İhsan Şensoy

Hakim İhsan Şensoy aynı zamanda [Gediz] adlı bir ta-

nitma kitabı ile [kafamı satıyorum] adında bir şiir kitabı yayınlamıştı. Kafamı satıyorum sözü bazı çevrelerde değişik anlamda alınmış, H. Hüseyin Kır adındaki bir dava takipçisi [Hakim bey sen kafamı satıyormuşsun, artık senden bizlere hayır gelmez diye konuşmuştur.

Hakim Ahmet Ateş

Ceza Hakimi Ahmet Ateş [Zina hakkında] bir kitap yayınlamaktadır. Bu sene içerisinde baskısı bitecek olan kitap satışa çıkarılacaktır.

Suç ve ceza

Tavşanlı memleketimizin en az suç işlenen bölgelerinden birisidir. Ufak tefek cürümler yanında orman davaları çokça yer almaktadır. Hukuk davaları alacak, veraset, tescil ve iş davaları şeklindedir. Bununla beraber Tavşanlı, Domaniç, Orhaneli, Emet gibi oldukça geniş bir çevrenin merkezindedir.

Ağır Ceza mahkemesi teşkil edilirse zaten ağır bir yük altında bulunan Kütahya ağır ceza mahkemesinin işi kolaylaşacak, esasen ilk tahkikatı Emet, Tavşanlı, Domaniç, Orhanelinde tamamlanan dosyalar karar için ağır cezaya gönderilmekte olduğundan davalı ve davacılar da büyük bir külfetten kurtarılacaklardır.

Ağır ceza mahkemesinin Tavşanlı'da kurulması bir zurett haline gelmiştir.

Ceza ve tevkif evi

Yazımızın başında Rıza beyin notlarında belirtilen ceza ve tevkif evi bazı onarımlarla bu güne kadar getirilmiştir.

Ancak binanın elli seneye yakın ömrü yanında bu günkü infaz anlayışı ile bağdaşamayacak durumda bulunması şehrin merkezi yerinde ve okul yanında bulunması yeni bir ceza ve tevkif evinin yapılmasına adli mercileri zorlamaktadır.

Belediye imar plânında yeri belli olan ceza ve tevkif evi ile jandarma bölük kumandanlığı binasının yapılması için teşebbüsler devam etmektedir:

Adiye binası

Adiye binası [şimdiki belediye binasında iken] 1954 de Halk evlerinin devlete geçmesi ile Halk evi binası olan şimdiki binaya nakledilmiştir. Esasen bina özel olarak adliye için yapılmadığı halkevi ihtiyacına göre yapıldığı için her yönden adiye binası olmaya elverişli değildir.

Yeni bir adliye binasının yapılması her yönden mübrem bir ihtiyaç halindedir.

Adliyede Basın davaları

Tavşanlı'da gazetelerin sahipleri veya mesul şahısları bazı suçlarla adliyeye verilmişlerdir. Tavşanlı Postası gazetesi sahibi olarak bizim şansımız daha yaver olmuş, hakkımızda kovuşturma ve mahkemeye sevk yönünden ona yakın dosya tanzim edilmiştir. En mühimi ihtilâlden bir kaç gün önce yazdığımız [Basın yasakları] hakkındadır. Dosya tahkikat komisyonuna sevk edilecekken ihtilâl'in olması ile takipten kaldırılmıştır. 5 Haziran 1964 te de [Bahar yine başka bahara mı kaldı güzelim] adlı yazımız tedbirler kanununa muhalefet yönünden mahkemeye verilmiş ise de sonunda takipsizlik kararı ile neticelenmiştir.

Müstakil Tavşanlı Gazetesi ve Çılgık Gazetesi mesulleri

de bazı yazılar için kovuşturmaya ve mahkemeye tabi tutulmuşlarsa da sonu kedersiz bağlanmışır.

Ayvalı köylülerin davası

Ayvalı köyü ilçenin batısındadır. Ayvalı köylülerinin akıllılarından bir kaç zamanın kadısına [hakimine] çıkarlar ve:

— Biz Ayvalı köylüleri güneşten davacıyız. Sabahları kasabaya gelirken gözümüzü alıyor, kamaştırıyor, akşamları da köyümüze giderken aynı şekilde gözümüzü kamaştırıyor, derler. Kadı [hakim] şöyle bir fetva [karar] verir:

— Bundan sonra siz Ayvalı köylüleri, akşam üzeri kasabaya gelin, sabahları da köyünüze dönün.

Kabayel - Karayel evlenmesi

Tamaz Fatma adında ihtiyar bir kadın şiddetli bir kış gününde Zorlu hakime çıkar ve:

— Hakim efendi Kabayel ile Karayel'in nikahlarını kıyıp evlendir de fakir fukara kurtulsun der.

Hakim yanındakilere sorar. Şöyle izab ederler:

— Bu kadın eskidenberi, kış uzun sürünce mahkemeye gelir aynı şekilde müracaat eder, halk arasındaki inanışa göre Kabayel ile Karayel'in nikahları hakim tarafından kıyılırsa, havanın şiddeti azalır, lodos kar ve donu eritirmiş.

Zorlu hakim:

— Hatun isteğin üzerine kabayel ile karayel'in nikâhlarını kıydım, hayırlı olsun, der.

Değişlerde, türkülerde adliye

Halk, yöneticileri zaman zaman yanında bulmuş, zaman

zamanda ayrılmıştır. Yanında bulduğu zamanlarda acılarına dertlerine merhem olur diye yardım ummuş, zarar gördüğünde de serzenişte şikâyetle bulunmuştur. Bu yüzden adliyecilerde halkın deyişlerinde türkülerinde yer almıştır. Deyişlerden, türkülerden küçük bir iki demetle bu kısmı da kapatıyoruz.

Karanfil olacaksın, sararıp solacaksın,
Ben hakime danıştım, sen benim olacaksın.

Hey mustantik, mustantik, tabancanı ver bana,
Bir hayırsız yar için idamlık diyorlar bana.
[Mustantik, sorgu hakimidir]

Tavşanlı'da asayiş

Tavşanlı, asayiş yönünden Türkiye'nin en iyi bölgelerinden birisidir. 43 senelik müddet içerisinde ağır olay ve suç çok az görülmüştür.

Alagözün öldürülmesi

1917 senelerine doğru Alagöz adında bir eşkiyanın öldürüldüğünü bilirim.

Bu eşkiya soygunculuk, yol kesme, adam öldürme gibi hareketlerde bulunurken civar köylerden birisinde yine bir asker kaçağı tarafından öldürülmüştür. Tavşanlı'ya getirilerek uzunçarşındaki çınara asılan cenazesi ibret için gösterilmişti.

Kabakçının öldürülmesi

Kurtuluş savaşından hemen sonra öldürülmüştür. Dağaçkımış bir eşkiya olup bir müddet Yunanlılarla iş birliği

yapmıştır. Tavşanlı'ya hükümeti kurmaya gelen jandarma kumandanı kendisini yakalatmış, Kütahya yolunda vurularak öldürülmüştür. Bu eşiya hakkında halk arasında bazı efsaneler ve türkülerde düzenlenmişti. Kurşun geçirmeyen tılsımlı muskası bulunduğu, atının ağzı mühürü olduğu için hiç kimseyi yanına yaklaştırmadığı söylenirdi.

Kütahya yolu soygunu

Bu soygun Cumhuriyetin ilk kuruluş devresine rastlar. Uzun müddet Tavşanlı'da kaymakam olarak bulunan Osman Nuri Yılmaz da soyulanlar arasındadır. Şahmelek bayırında Kaya Osman'ın otomobili çevrilmiş içerisindekiler soyulmuştu. Bu olaydan sonra Şahmelek bayırının karşı tepesine bir bekleme yapıldı. Şimdi bu bekleme yıkılmıştır.

Dükkân soygunu

Demiryolunun gelişinden sonra 1930 senesinde saatçı Ahmet Altay'ın (Turan ve Turgut Altay'ın babası) dükkânından saat, saat zineiri, bilezik gibi eşyalar gece çalınmıştı. Şimdi Cumhuriyet Lokantası olan yer arsa idi, buradan duvara çıkan hırsız Cemil Köylünün dükkânının üstünden Ahmet Altay'ın dükkânına girmiş ziynet eşyaları çalmıştı.

Çarşıda adam öldürme

İlçemizin Ayvalı köyünden bir şahıs, yine Ayvalı köyünden birisini Kemal Zeytinoğlu caddesinde, cadde ortasında arkasından bıçaklıyarak öldürmüştü.

Gecekondu yaralama

1965 senesinde, ilçenin gecekondu mahallesinde iki kıp-

ti kardeş arasında çıkan kavgada analarını tüfekle yaralamışlardır.

Jandarma ve Polis teşkilâtı

Tavşanlı'nın kurtuluş tarihi olan 3 Eylül 1922 denberi jandarma bölüğü bulunmaktadır. Doğanaslan, Tunçbilek, Balıköy'de jandarma karakolları vardır. Domaniç'te Tavşanlıya bağlıdır.

1940 da komiser muavini Recep Gezmen dört resmi polisle gelmesile Tavşanlı'da polis teşkilâtı kurulmuştur. Emniyet başkomiserliği halen Recep Peker caddesindedir. Başkomiser Ahmet Şenol'dur. Jandarma bölük komutanı binbaşı Necati Kurtuluş'tur.

Afetler, felâketler

1921 senesi bir yaz gününde Kavaklı mahallesinde Niseler'in evinden çıkan yangın evin bulunduğu bloku tamamen harap etmişti. Bu yangında onbeşe yakın ev kül oldu.

1924 senesinde Ulucami mahallesinde Zeytinlerin taşevinin yanındaki ahşap odalarda da bir yangın çıkmıştı. Bu yangın etrafa sirayet etmeden söndürüldü. Ulucami çeşmelerinin şimdiki bulunduğu yer yangın yeridir.

1960 senesinde Yeni mahalle Hüsnü Yeğiner caddesinde Ömer Boyacı'ya ait kereste atelyesinde çıkan yangın da etrafa sirayet etmeden söndürülmüştür.

1965 senesi Kasım ayında üçeylül ilkokulu yanında Vevis Atak'a ait kereste atelyesi yanmıştır.

Sel

1931 senesinde, sonbaharda Yaylacık'ta yağan yağmur-

dan hasıl olan sel bağık deresinden inerek iki kol halinde Tavşanlı'dan geçmiş tabakhanelere girerek deri kösele gibi malları sürükleyip götürmüştür. Bu selde ayrıca hayvan telefâtı da olmuştur.

Kocasuyun taşması

Bu dere hemen her sene taşmakta olup pek çok zarar meydana getirir.

Zelzele

1934 yazında Tavşanlı'da ve civarında on, onbeş gün devam eden ve günde aralıklı olarak beş on defa tekrarlanan zelzeleler olmuştur. Bu zelzelelerde bazı evlerin bacaları, çatıları yıkıldı. Halk kırlara çıkarak çadırlar altında barındı.

Batıl inanışlar, ay tutulması

1922 senesi, sonbahar ayında bir gece teneke, davul ve tüfek sesleriyle uyandık, sokaklara döküldük, meğer ay tutulmuş, ay'ın cinler tarafından tutularak karartıldığı, kurtarılması için teneke, davul çalındığı, tüfek atıldığı ileri sürülüyordu.

Bundan sonrada ay ve güneş tutulmaları oldu, olmaktadır da. Fakat o zamanki gürültü yapılmamaktadır. Batıl inanış yok olmuştur.

Başka batıl inanışlar

Baş ağrısı için, sıtma için okunur. muska yazılırdı.

Şimdi tedavileri ilâçla yapılmaktadır. Çürük diş kökleri

cami kovuklarına sokulurdu, bu yüzden cami duvarlarında oyuklar meydana gelirdi, bu da şimdi kalkmıştır.

Gökte şeytan gezmesi

Ustam saatçı Ahmet Altay, ileri görüşlü idi. 1930 senesinde demiryolunun Tavşanlı'ya gelmesinden sonra mesleği ile ilgili veya yakın bir çok yenilikleri Tavşanlı'ya getirdi.

Elektrik cep fenerleri, ampulleri, pilleri de bunlar arasındadır. Yapmış olduğum büyük bir uçurtmaya cep ampul ve pili takarak bir akşam şimdiki şubenin bulunduğu yerden havaya uçurdum. O sırada Mülâyim eteğinde oturmakta olan eski hocalar (o zaman öğretmende hoca idi, dini bilgiye sahip olanlara da hoca denirdi. Eski tabiri ikinciler için kullanıldı) gökte sallanan ışığı görünce (gökte şeytan geziyor) diye okuyup üflemeğe başlamışlar.

Bu gibi safsatalar artık tarihe karışmıştır.

Ortaoyunu, tiyatro, temsil ses sanatkârları

1926 senesinde (Naşit tiyatro topluluğu) adında bir grup Tavşanlı'ya geldiler. Programları, evvelâ kadın ses sanatkârları sahneye çıkar, klarnet ve ut'un çaldığı havalara göre bir kaç şarkı söylerler, zamanın modası olan Tango, Charleston oynarlar, sonrada ortaoyunu niteliğinde temsiller yapılırdı.

Balıkçı Abdi veya Dursun adındaki uşaklar her zaman saf adam rolünde oynarlar ve sahne sonu her zaman tatlıya bağlanırdı. 1965 sonuna kadar pek çok tiyatro toplulukları şehrimize gelmişler, zamana uygun piyesler göstermişlerdir.

Tavşanlı Gençlik Spor Kulübünün veya Halkeviinin ha-

zırladığı bir çok müsamerelerde gençlerimiz rol alarak sahneye çıkmışlar, başarılı temsiller vermişlerdir.

Tiyatrodan ayrı yalnız ses sanatkârı olarak Tavşanlı'ya ilk gelenler Şadan ve Yıldız adındaki kadınlardır. Bunlar Gençlik Salonunda [şimdiki itfaiye binası] yukarı parkta, aşağı parkta bir keman, bir klarnet refakatinde şarkı söylerlerdi.

Uzun kavak ne uzarsın boyuna, Batan gün kana benziyor, Akasyalar açarken, Benim gönlüm sarhoştur yıldızların altında şarkıları o iki ses sanatkârı tarafından Tavşanlı'ya getirilmiştir.

Bir çok defalar tiyatro gurupları ile Tavşanlı'ya gelmiş olan Sebabat adındaki oyuncunun en çok tutulan şarkısı

Geminiz limanda
Kafamız dumanda
Çekelim biz rakıyı
İstemez kumanda.

İki Gemici kıyafeti ile sahneye çıkar, sarhoş taklidi yaparak şarkı söyler, sonrada horra teperdi.

Yine pek çok ses sanatkârları da Tavşanlı'ya geldiler, başarı sağladılar. Son günlerde az gelmelerine veya gelmelerine sebep bunlardan Belediye hissesinin fazla alınmasıdır.

Bu itibarla gelecek topluluklar Tunçbileği tercih etmekte oraya gitmektedirler. Temennimiz Belediyenin aza kanaat ederek ses sanatkârlarını Tavşanlı'ya çekmesidir, Altın yumurtlayan tavuk kesilmemelidir. Az gelsin daima gelsin, kâr buradadır.

Karagöz - Meddah - Kukla

Karagöz, şimdiki gençlerimizin pek çoğunun bilmediği

bazılarında da raeyolardan işitip tanıdığı bir hayali perde oyunu idi.

Karagözcü, oyunu mum ışıklarıyla aydınlatılmış perde arkasından idare eder, sesleri de perdede görünen şahıslara göre değiştirirdi. Karagöz ile Hacivat oyunun iki esaslı kişileri idi. Zenne, Tuzsuz Belibekir, Beberuhi, resimlerdeki yardımcılarda oyunlarda yer alırdı. Karagöz oyununa:

Hey hak perde kurdum şem'a yaktım ziili hayale,
Vaki olacak kusurlarımız cümlece af ola.

tekerlemesi ile başlanırdı. Zamanın geleneği olarak Yunanlıların yenilişine değer programlardan fazla yer verilirdi.

Meddah

Meddah, bu günkü neâlin hiç tanımadığı bir tiptir. Meddah tek kimse olarak sahneye çıkar, omuzuna büyükçe bir mendil kor, karşısına da bir sandalye çekerdi. Karşılıklı konuşmalarla geçen bir hikâyeyi konuşmacıların lehçelerine göre ve mimik hareketleriyle, erkek ve kadın seslerini de taklit ederek anlatırdı. Tavşanlı'ya gelmiş olan Kemal baba adındaki meddah kahvelerde, sahnelerde haftalarca kalarak eğlenceli hikâyelerle dinleyicileri eğlendirmişti.

Kukla

Kukla, Karagözün daha modernize edilmiş, resim olmaktan çıkarılarak plâstikten bebekler haline getirilmiş tiplerin yine perde arkasından iplerle idare edildiği eğlenceli bir oyundur.

Kuklacı Kemal adındaki bir sanatkâr Tavşanlı'ya gelerek sahnelerde, okullarda kukla oyunu göstermiştir.

Lûna Park parçaları

İzmir Fuarının açılmasına bir ay kadar kala çeşitli lûna park oyuncuları âletleriyle gelerek Tavşanlı'da kalırlar. Dönerdolap, zincirli sandalye, dolap, küçük tren, küçükler için beşikler, nişan tüfekleri bunlar arasındadır.

Ada köprüsünün karşısında açılacak daimi lunapark zamanla gelişip bu ihtiyacı karşılayabilir.

Mahalli konuşma dili

Tavşanlı konuşma dili İstanbul lehçesine uygundur. Bununla beraber biz Tavşanlı'ların şaka olarak söylediğimiz bir çok sözler vardır. Tekerleme diyebileceğimiz ve zamanla kaybolma yoluna girmiş olan bu sözlerden bir kaç örnek vermek yerinde olur kanısındayız:

— İstanbul'a geldik gali, gali demeyem gali.

— Ana ilimonu alda ırafa bırak, ıramazan gelince ilâzım olur.

— Hadi aman sende pek sasımışın vallaha (kız ve genç kadınlar arasındaki konuşmalarda).

— Saccağımı, tavamı satcamda iki çocuğumu yanıma katcam mırtazı kavağına ciğerli bulgur aşı yemeye gitcem.

Tavşanlı için kaçırılan fırsatlar

Tavşanlı için kaçırılan bir çok fırsatlar vardır. Biz burada mühim gördüğümüz bir kaç misal vermekle yetineceğiz:

Kereste fabrikası

Devlet Orman İşletmesinin Tavşanlı'da kuruluşundan

sonra, İşletme müdürü Sırrı bey tarafından, Karakova yolu üzerinde bir kereste fabrikasının kurulması için yapılan teşebbüs ve çalışma, belediye başkanı ile tarla sahiplerinin anlayırsızlığı yüzünden kaybolmuştur.

Bu gün 150 - 200 işçinin çalışabileceği ve senelik kapasitesi milyonların üstüne çıkacak bir kereste fabrikasından Tavşanlı mahrum bırakılmıştır.

Azot Sanayii tesisleri

Azot Sanayii tesislerinin Tunçbilek'te kurulması, bir fen heyetinin raporu ile belirtilmiş olduğu halde bazı siyasi etkiler yüzünden Kütahya'ya aktarılmıştır.

Tavşanlı - Tunçbilek yolunun asfaltlanması

Tavşanlı - Tunçbilek yolunun asfaltlanması için 1956 dan sonra GLL. ve Termik bölge santrali işletmesince iş programlarına 500 bin liralık bir prim ayrıldığı halde ilgisizlik yüzünden bu yol yapılamamıştır. Bu gün dahi yolun yapılması günü konusudur.

Sosyal Sigortalar Dispanseri

Yine o zamanın belediye başkanı ile milletvekillerinin ve diğer ilgililerin beceriksizliği yüzünden sosyal sigortalar dispanseri Tavşanlı'ya yakın yere getirilememiş, duman içersine kirli havalı yere gömülmüştür.

Hükümet Konağı inşaatı

Tavşanlı Hükümet konağı inşaatı için 480 bin liralık bir ödenek Tavşanlı'ya verilmiş olmasına rağmen yine belediye başkanının arsa temin edememesi, bulunan arsa içinde yardım yapamaması yüzünden ayrılan para iki sene bekletildikten sonra geriye çekilmiştir.

Tavşanlı'nın tipik şahsiyetleri

Kerimoğlu

Kerimoğlu Mehmet ağa, zamanında padişah sarayında bulunmuş hoş sohbet bir adamdı. Mahalle muhtarlığı yapardı. Muhtarlık mühürü hakkındaki bir sözünü almakla yetineceğiz.

Mehmet ağa muhtarlık için kendisine sataşanlara karşı belindeki kuşağının arasından mühürü ihtiyatla çıkarır çekmece üzerine koyarken yavaş yavaş:

— Mehmet ağa bu mühürü bırakiver diyorlar, der ve sonra aniden mühürü kavrayarak:

— Bırakıvermek kolay mı bakalım, yağma mı var, der kuşağının arasına yerleştirdi.

Kahveci Şerif Ali

Kahveci Şerif Ali aşağı park çayhanesini çalıştırdı. Tepcecik köylü yumurtacı Ahmet ile domino oynarlarken kendisine iyi taş gelmezse:

— Oğlum Ahmet, şimdi kancıyivereceğim ha, der, yenileceğini anlayınca da hemen ocaklığa gider, bir bardak çay doldurur:

— Ahmet şu çayı içte kanlan. Ben kancıdım işte, der, bırakırdı.

Hafız Abdurrahman

Hafız Abdurrahman Adıgüzel Ada caddesindeki dükkânda dikicilik yapardı, aynı zamanda Çavuş camiiinde imamı idi. Kaçışında da Ekmekçi Ali onbaşılının Ahmet ağa (Özkul) varı. Bir gün Ahmet ağa Hafız Abdurrahmanı iyice kızdırdıktan sonra:

— Hafız Abdurrahman, sen birde Çavuş caminin imamı-
sın, sonra herkes sana ne der, diye taş koyar.

Hafız Abdurrahman elindeki bastonu yere vura vura
dükkânda bir ileri, bir geri dolaşmaya başlar ve:

— Bana da derler, Çavuş caminin imamı da imamı, diye
tekrar tekrar söylenir.

Kahveci Bilâl

Kahveci Bilâl da ayrı bir tipti. İlk konuştuğunuzda size
Namık Kemal'den, Tevfik Fikret'ten gayet dokunaklı şiirler
okur. Vatan ve Silistre piyesinden sahneler kurardı. Ne var-
ki kafasındaki bu dolgu plâk gibi idi. Eğer tekrar tekrar
karşılaşırsanız aynı şiirleri, aynı sahneleri harfi harfine din-
lemek zorunda kalırdınız.

Abilli Süleyman ağa (Bakirelli)

Süleyman Bakirelli, okuma yazma bilmediği halde bir
çok hususlarda tecrübe sahibi idi, oturaklı lâf söylerdi.

Bakkal İsmail Özkul'un dükkânındaki malların azaldığı-
nı görür, durumu izler ve bir gün İsmail Özkul'a:

— İki çay söylede benim dükkânıma gel, der.

Oturup çay içerlerken:

— Oğlum İsmail, senin dükkânındaki mal gittikçe azalı-
yor, faremi dadandı, bir yeremi veriyorsun, ne oluyor? diye
sorar.

İsmail Özkul:

— Süleyman ağa, ben sermayem kadar iş yapmak istiyο-
rum, sattığım mallarla borçlarımı ödüyοrum, sermayem ne
ise elimde o kadar malım kalacak, diye cevaplandırır. Bunun
üzerine Süleyman ağa:

— Hadi oradan sende, devletlerin bile birbirlerine borçları vardır, itibarın kadar mal getirt, dükkânını doldur, işine bak, diye öğüt verir.

Özkul tekrar mal getirtir, işinin ilerlemesine Süleyman ağanın öğüdü sebep olur.

Halil Benli, Mesut Zeytinoğlu. Halit ağa (Toker)

Üç arkadaş İstanbul'a giderler. Halit ağa çarşıya çıkarak manifatura eşyası alır, diğerleri de kendi işlerini takip ederler. Akşam üzeri otelde bir araya gelince, Mesut beyle, Halil bey, Halit ağaya:

— Halit ağa bugün Beyoğlu'na çıkalım, bir gazinoya girip biraz eğlenelim, derler. Halit ağa:

— Siz bana oyun edersiniz, benim cebimde param kalmadı, dersedeyim, ısrar eder, masraflar bizden der ve götürürler.

Gazinoda eğlenirler ve hafif hafifte içerler. Kapanma saati yaklaşınca, Mesut bey:

— Ben yüz numaraya varıp geleyim der, masadan kalkar Halit ağa pirelense de yanında Halil bey olduğu için pek bir şey diyemez. Biraz sonra da Halil bey:

— Mesut bey nerede kaldı, sakın sızıp kalmasın, diye masadan kalkar, Halit ağa:

— Halil bir oyun yaparsanız sonra karışmam, diye direnirse de Halil bey gider, bir kaç dakika sonra da garson gelip masa yanında dikilir (hesap) diye. Halit ağa:

— Öğtüm arkadaşlar şimdi gelecekler, hesabı onlar verecek, derse de, garson:

— Bey amca, kapanma saati geldi, hesabı görelim, diye direnir, gazino sahibi de gelir, Halit ağa her ne kadar:

— Arkadaşlarım gelecek, hesabı onlar görecek, derse de gazinocular baskın çıkarlar ve pardüseni vestiyere as yarın parayı getirir alırsın, derler.

Halit ağa çaresiz pardüsesini orada bırakır ve o kızgınlıkla dışarıya çıkar, Halil bey ve Mesut bey önünü keserler:

— Halit ağa biz geliyorduk, neye acele ettin, falan derler Halit ağa onlara ağzına geleni söyler, nihayet pardüseyi alır, gülüş çığırtışı otele dönerler.

Manifaturacı Yörük Ahmet

Uzun çarşıda manifaturacılık yapan Yörük Ahmet ağa da sözü sohbeti dinlenir kişilerdendi. Dayısı Yörük köyünden Tavşanlı'ya getirmiş, okutmuş, yetiştirmiş, biricik kızını Ahmet ağaya vermiş, ölünce de serveti Ahmet ağaya kalmış. Şöyle derdi:

— Dayım beni yetiştirdi, kızını verdi, servetini bıraktı pek çok iyilik yaptı. Ben de ona iyilik olsun diye kızının üstüne bir daha evleadım.

Sinirli kim, tırl kim?

Tenekeci Tevfik Çan orta halli idi, amma yokluk sıkıntıları çekmişti, o acıları yansıtan bir sözü şöyleydi:

— Eğer varlıklı birisi kızarsa, hemen arka çıkarlar, sinirlendi efendim, üzerine varmayın, bir fakir kızacak olursa:

— Ne olacak zaten tırlın biridir o, derler...

Neyi bırakmış?

Şerif Boyacı sigarayı bırakmıştı, amma arkadaşlarına ikide bir:

— Bizimoğlan bir sigara versene, ben sigarayı bıraktım da, diye sigara isterdi. Bir gün kardeşi Sadık Boyacı:

— Ağa sen tabakayı mı bıraktın, yoksa sigarayı mı bıraktın? Allah aşkına söyle de anlayalım, dedi.

Lakablar

Soyadı kanunu çıkmadan evvel aileler lâkabları ile anılırdı: Postacılar, Balcılar, Kaytancılar, Zeytinler, Kirazlar, Armutlar, İmamlar, Çakmaklar, Barutçular, Boyacılar, Esmerler, Sakarlılar, Buruklar, Karakafalar, Akkaşlar, Penbeler, Serdarlar, Saatçılar, Kavuncular, Hacıkadılar, Ayrancılar, Cezayerliler, Dolmalar, Tamazlar. Eminefendiler, İftadeler, Nafizler, Carsanlar, Ekizler, Takkasızlar, Aktakkeler, Benliler, Tepecikliler, Ömeroğulları, Semercisalihler, Gedikler, Yörükler, İğilliler, Gevezeler, Börekler, Destanlar, Maşalılar, Alikurnalar, Mestanağalar, Uzunaliler, Çamçarlar, Paldımsızlar, Gemalmazlar, Yamraklar. Paketler, Ayaşlılar, Bahılar, Kayalar, Hacıbrahimler, Alionbaşılar, Demirler, Kasınlar, Sarımsaklar, Karamalaklar, Harmançıklar, Tatarlar, Kantaralmazlar, Niseler, Çakıraliler, Ağdabaşlar, Kızıbaşlar, Ellezler, Kocagözler, Çavdarlar, Çavgalar gibi.

Soyadı kanunundan sonra bazıları lakablarını soyadı olarak aldılar, diğerleri de yeni soyadları aldılar.

Basın ve basınla ilgili olaylar

Basın, bihassa Anadolu basını idarecilerden, politikacılardan pek çok baskı görmüş illallah demiştir. Anadolu basınından üç örnek alarak bir çeşni vermek istedik.

Komünist propagandası

Şark illerimizden birisindeki bir gazete idarehanesi ilgililerce aranarak klişeleri tetkik edilir. Plâstik bir klişe üzerinde orak-çekiç görülerek gazete sahibi hapse atılır. Bir türlü derdini anlatamaz ta ki iş İstanbul basınına akseder. Adalet Bakanlığı durumu tekrar inceletir. Meğer ki

klîşe Amerikan Haberler Merkezinden gönderilmiştir. Komünistlik lehinde değil aleyhindedir. Gazeteci kendisini zorlukla kurtarır.

Sarıköz - Ebe hikâyesi

Allah selâmet versin, Kütahya Vali Vekili Ertuğrul Süer'den bizim gibi Kütahya Ekspres Gazetesi sahibi Nuri Sarıışık'ta çekiyordu.

Ertuğrul Süer Domaniç'e gittiğinde gazetesine 54 kadrat üzerine bir başlık atmıştı (Vali Ertuğrul Süer Sarıközla Ebeye gitti) diye. Oysaki Sarıköz ve Ebe Domaniç'in mesire yeri idi.

Düşen nokta

Yine araları açık bulunan bir idareci için attığı başlıkta bir mahalli gazete İ.T.... ilçelere teftişe çıktı demiş ise de İ ve T harfleri arasındaki nokta baskıda çıkmamış ve gazete mahkemeye verilmişti.

Kor mu, kör mü?

1960 senesi başlarında, ihtilâlden evvelki karışık devrede Ankara, İstanbul ve İzmir'de sıkı yönetim ilân edilmişti. Sıkı yönetim komutanlığınca güde bir kaç bildiri yayınlanıyordu. Bu bildirilerden birisini gazetemize almıştık.

Bildiri altındaki imzada [korgeneral] kelimesi bir harf hatası yüzünden [körgeneral] olarak baskıya girmiş, baskı yarıya geçtiği sırada hatanın farkına vararak hemen düzelttik ve bir tehlikeyi önledik.

Ne demiş?

Eski şair diyor ki:

"Parmakları kalem olsun ol bet tahririn,
Bir nokta hıfziyle (gözü) (kör) eyler."

Bizdeki tertip hatalarını görenler:

“Parmakları kalem olsun ol bet mürettibin,

İki nokta ilâvesile [kor] u [kör] eyler,,

deseler, herhalde verecek cevap bulamayız.

Acı gerçekler

Hayatımda pek çok acılarla karşılaştım, toplumla ilgili üç acı gerçek kadar bana tesir edeni yok desem yalan söylememiş olurum.

Suçlu kim?

Tavşanlı'dan Kütahya'ya otobüsle gitmekte idim. Yarı yarıda benzi sararmış, gözleri çökmüş, hayat cevherini tüketmek üzere bulunan bir genç kadın vardı. Kucağında da bir yaşında kadar bir çocuk.

Bu genç kadın kim bilir ne gibi güzel umutlarla nikâhsız olarak birisi ile evlenmiş, bir de çocuğu olmuş. Kocası olacak adamın Tunçbilek'te çalıştığını öğrenerek Tavşanlı'ya gelmiş. Erkekten yakınlık yerine hainlik görmüş, yolda hem ağlıyor hem de çocuğunu olsun bir kerecik kucağına alsaydı, eline bir çukulatacak olsun alıp verseydi diye dövünüyordu. Kadını götüren Belediye çavuşu hastahaneye yatıracağını söyledi.

Suç kimde idi? Kadında mı? Erkekte mi? Toplumda mı? Yoksa o hiç bir şeyden habersiz yavruda mı?

Tok, açın halinden bilmez

İzmit Kâğıt Fabrikasına gitmiştim. Akşam tatilinde kapılardaki bekçiler işten çıkan işçileri kontrol ediyorlardı. Zayıf, bir deri bir kemik, yaşlıca bir işçi kadın bekçinin önüne gelince, burma bıyıklı tombul yanaklı bekçi haşın bir sesle:

— Sefer tasını aç, dedi.

Kadın açınca da kaçak mal bulmuş gibi, kadını bir kenara iterek bunları nereye götürüyorsun? diye bağırdı. Oysaki sefer tasında yemek ve ekmek artıkları vardı. Belkide sofradan toplamış veya bir işçi arkadaşı vermişti. İşe bekçibaşı karışarak kadını serbest bıraktı.

Cezayı veren kim?

Ankara itfaiye meydanındaki otellerden birisinde yatıyordum. Gece yarısı:

— Yandım Allah beni kurtarın, feryadı ile uyandım.

Karşısındaki haşin ses:

— Hırsızlığı sen yaptın değil mi? diye soruyor, ötekinin ah ve oflarına göre belliki işkence ediyordu. Nihayet ses seda kesildi. Ertesi günü otelden çıktığımda iki kişi arasında benzi sararmış, yarı ölü hale gelmiş bir delikanlı ile karşılaştım. Bu delikanlı belki açlık belki alışmak için yapmış olduğu ilk hırsızlığında, kanun karşısına çıkarılmadan yetkisiz, vahşi kimseler tarafından cezalandırılmış adeta öldürülmüştü.

İdari durum

Tavşanlı, daha evvel bucak merkezi iken 1921 senesinde ilçe merkezi olmuş, ilk olarak kaymakam Kâmil bey adında bir zat gelmiştir. Kurtuluşun sonra yine kaymakam olarak Kâmil bey ikinci defa gelmiştir. Kâmil bey orta boylu, topluca, temiz giyinen, düzgün konuşan bir kimse idi. İlk Cumhuriyet Bayramı onun zamanında kutlandı. Carsanların evinin önündeki açık yerde [şimdi pazaryeri] davul zurnalarla, gece fener alayları tertiplenerek üç gün üç gece devam etmiştir. Bu bayrama köylülerde millî kıyafetlerle ve bazı sembollerle katılmışlardır.

Tavşanlı ve bucakları

Tavşanlı ilçe merkezi olurken Gümüş bucağı da Tavşanlı'ya bağlı idi. Sonra İnegöl'den Kütahya'ya geçen Domaniç bucağı Tavşanlı'ya bağlanmış, Gümüş bucağı Kütahya'ya alınmıştır. Domaniç'te 1956'da ilçe haline getirilince Tavşanlı bucaksız ilçe olmuştur. Simav ilçesinden bazı köyler Tavşanlı'ya verilmiştir.

Dağardı dediğimiz ve Balıköy civarında olan bu köyler halkı için tren yolu ile Tavşanlı'ya gelip gitme Simav'a nisbetle kolaylaşmış ise de Balıköy'de bir bucak kurulması zarureti vardır. 1921'de küçük bir bucak merkezi olan Tavşanlı 1965'de 1. sınıf ilçe olmuştur.

Tavşanlı'ya gelen Kaymakamlar

3 Eylül 1922'denberi Tavşanlı'ya gelen Kaymakamlar sırasile şöyledir:

Kâmil bey, Ali Sabri bey, Hayri bey, Şakir Pınar, Osman Nuri Yılmaz, Raşit Demirelli, Ziya Önder, Ali Akseven, Rauf Öktem, Arif Oya (Onursaç), Azmi Berker, Muhammer Tapucu, Hikmet Ökem Sabri Yorulmaz, Yarbay Macit Gürel, Saip Nalbantoğlu, İhsan Atakan, Salim Çankırı.

Tavşanlı Lise binasının arsa temininde, yapılmasında Salim Çankırı'nın çalışmaları çoktur.

Tavşanlı Kaymakamı
Salim Çankırı

Kaymakam Osman Nuri Yılmaz

Uzun müddet Tavşanlı'da kalmıştır. Bu müddet içerisinde genç neslin yetişmesine çalışmış, Gençlik Spor Kulübünde, Halkevinde istidatlı gençleri teşvik etmiştir. Bir kaç genci evlâtlık olarak almış, köy kâtipliklerinde devlet dairelerinde iş vermiştir. Recep Peker caddesi onun zamanında açılmıştır. Yol üzerindeki tekke ve mezarları o kaldırtmıştır. Zamanına göre başarılı işler yapmıştır.

Kaymakam Ali Akseven

Halen Mülkiye Başmüfettişi oldu Ali Akseven Kaymakam olarak ilçemizde beş sene kadar kalmıştır. Ali Akseven Tavşanlı'ların kalbinde yeri olan bir idarecidir. Programlı ve düzgün çalışmaları etrafındaki elemanları çalışmaya teşvik ve zorlaması, zamanına göre çok çok başarılı olmuştur.

Ortaokul binasının kısa bir müddet içerisinde yapılması, spor sahasının [eski sahaya] yapılması, Elektrik dizel grubunun alınması onun zamanına rastlar.

Ali Akseven

Mektup

«Halkın sözü, Hakkın sözüdür» demişler. Halk arasına girmedikçe, onun düşüncelerine, yaşantılarına değer vermedikçe bir şey öğrenmeye imkân yoktur. Halk ozanları ağlamış söylemiş. Halkın aşıkları sazlarla yokluğu, açlığı,

acıları dile getirmiş, halk arasından yetişen iyi konuşmacılar konuları ayrı yönlerden işlemişler, bazı yermiş bazı övmüşlerdir. Amma halk hiç bir zaman dalkavuk, şimdiki deyimle yağcı olmamıştır. Bugün sizlere yeni bir çeşni vermek için İsmail Demirli'nin mektubunu sunacağım. Takdir veya tekdir hakkınız her zaman bakidir.

A. Kâmil Güvenç

Mektup

Varvara'dan, Sürmene'den, Manisa'dan, Tire'den bir mektup geldi okunacak. Dinlemeyen bundan mahrum kalacak. Kuzluca'nın dağına, Karlıköy'ün sağına, Dudaş'ın haşhaş yağına, Alpanoz'un sarı helvasına, Akşehir taşında şahid eğlenir, Karapelit'te Cuma namazı kılınır, Yağmurlu'da düvensiz bulunur. Seliköy'ün sevgisizleri, Kayıköy'ün kaygısızları, Çukurköy'ü çömlekte çorba pişirenleri, Devekası'nın çalı başı bekleyenleri, Moymul'un yağcıları, İlet (Tunçbilek) boğazına doğru piyade, Moymul'un güzelleri Dedeler'den ziyade, Tepecik köyün ciğercileri, Ağa köyün patatesleri, Emirler köyün sarımsakçıları, Karaköyün kılurgancıları, Göbelliler telli yorgan örtünür, Çardaklıların sinilerini yoklayanları, Kuruçay'ın han ardı bekleyenleri ne dersin şu Karacakaş'ın elâ gözlerine, hepsine ferade ferade selâm eylerim demiş.

Derleyeninin notu : Adı geçen köyler Tavşanlı ovasındadır. Ve böylece Tavşanlı etrafında bir tur yapılmış oluyor.

Tavşanlı Güzelleştirme Derneği

Ali Akseven Tavşanlı Güzelleştirme Derneğini kurarak idare kuruluna getirilen kimselerle ahenkli halde çalışmış ve başarıya ulaşmıştı. Tavşanlı Güzelleştirme Derneğinin o zamanki idarecilerini verirken Tavşanlı için emeği geçmiş bu zatların ölenlerini hayırla anar sağ olanlarına da hayırlı

ve uzun ömürler dileriz.

Kaymakam Ali Akseven halen Mülkiye Başmüfettişi, Belediye Başkanı ve sonra Milletvekili Halil Benli (merhum) Belediye Başkanı Tahsin Buruk (merhum), Ziraat Bankası Müdürü Celâl Vaner (merhum), Askerlik Şubesi Reisi Binbaşı Sabri Tevfik Okyayuz (halen emekli, Gençlik Spor Kulübü başkanı), DDY İstasyon şefi Cavit Tuğ (halen emekli) Malmüdürü İsmail Yılmaz, C. Savcısı İsmail Çimenoğlu.

2. Dünya Savaşının getirdikleri 1940 - 1944

Kötü bir tesadüf olarak, İkinci Dünya Harbinin getirdiği sıkıntılar da Ali Akseven zamanına rastlar. Varlık vergisi, Ofis vergisi, Mükellefiyet, yiyecek be giyecek karnesi bunlar arasındadır.

Varlık Vergisi

İkinci Dünya Harbi içerisinde (1941-1944) senelerinde devletin artan masraflarını karşılamak üzere Varlık vergisi çıkarılmıştı. Bu vergi varlıklı kimselerid gelirleri nisbetinde alınacaktı.

Tavşanlı'da doz biraz fazla kaçırılmış, diğer kazalarda ve Kütahya merkezinde vergilendirme düşük olmasına rağmen Tavşanlı'dan Kütahya merkezi miktarında vergi tahsil edilmişti.

Ofis

Yine İkinci Dünya Savaşı içerisinde ordunun ve büyük şehirler halkının işe durumlarını korumak amacile, senelik mahsulden aynı vergi olarak alındı. Arpa, buğday, nohut, mercimek gibi ürünlerden alınan bu vergi içinde pek çok şikâyetler yapılmıştır.

Ayrıca toplanan hasılatı koyacak anbarların, siloların bulunmayışı yüzünden açıklarda kalan ürünler çalınmış, çü-

rümüş, toprak, kum karıştırılmış, halk yiyecek sıkıntısı çekerken bazı açık gözlerin servet toplamasına yaramıştır ve neticede halk hükûmete karşı soğumuştur.

Mükellefiyet

Yine İkinci Dünya Savaşı içerisinde, askere alınan kalifiye maden işçileri yerine askerlik çağı tutmayan esnaf, rençber, küçük tüccarlar vilâyet çapında mükellefiyet tabi tutularak (Tunçbilek ve Değirmisaz) linyit ocaklarında ücretsiz işçiliğe alındılar.

Pek çok şikâyeti mucip olan mükellefiyette istenilen randıman alınmadı. Kömür ocaklarına sevk edilenler kazma, kürek tutmuş, maden ocaklarında çalışmış kimseler degillerdi. Bu itibarla kömür istihsali artmadı, azaldı. Ücretsiz gibi görünen işçilerin yiyecek, giyecek masrafları ücretleri işçiler seviyesine çıktığı halde randıman düşüklüğü GLİ müessesesini de zarara soktu. Halkta bizar oldu. Mükellefiyet usulü 1946 seçimlerinden evvel kaldırıldı.

Halkın ağziyle mükellefiyet

O zamanlar halk ağzi ile mükellefiyet şöyle yerilmişti.

Kocası mükellefiyete alınan bir köylü karısı, haşaralık yapmaya çalışan öküzü için:

— Çok haşarılık yaparsan seni de mükellefiyete yollarım der.

Ekmek vesikası

Ekmek vesikaya bağlandı. Kalitesi çok düştü, parası olup pazardan tahil alabilenler daha iyi ekmek yerken fakir fukara arpa karışık esmer ekmeği vesika ile alıp yiyebiliyordu.

Tahıl fiyatları da ofis yüzünden çok yükselmişti. Bili-

rim demiryolunda çalışan dayım aldığı yetmiş lira aylıkla ancak bir kile arpa, bir kile buğday alıp karıştırarak öğütür ve aldığı bir aylık ücreti ile ancak 6 nüfuslu evinin ekmeğini sağlayabilirdi.

Manifatura vesikası

Sümerbank mamülleri vesika ile verilirdi. Ancak bunda da bir sistem bir hak gözetilmezdi. Sümerbank malı satan esnafta çok düzenbazdı. Vesika getiren kimsenin kıyafetine bakar, şehirli ise köyde kullanılan basmalardan verir, köylü ise şehirlilere uyan basma verirdi. Sonra bunları sözde hatır için değiştiriverirken fark alır kârını katmerlendirirdi. Bu arada da bizim fabrikalarımızın ihtiyaca göre mal çıkarmadığını söyler, ahkâm keserdi.

Camilerde sıhhi malzeme deposu

İkinci Dünya Harbi sırasında, ihtiyati tedbir olarak Ağalar ve Çavuş camileri askerî ilâç ve malzeme deposu olarak ayrıldı ve kullanıldı. Sonraları camilerimiz kapatıldı diye bu olay Halk Partisi aleyhine propaganda vesilesi olmuştur.

Bunları yazmaktan maksadımız, Allah göstermesin, böyle durum olursa, halkın ve idarecilerin daha uyanık bulunmaları, denenmiş olan kötü sistemlere tekrar itibar göstermemeleridir.

İngiliz görüşü ile İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşından söz açıldığında göre bu savaşa ait hakiki İngiliz görüşünü de tanıtmak istedik.

1940 senesi güz aylarında Kütahya hava alayında ihtiyat askerlik yapıyordum. İngilizler alayımıza (Horrican) uçaklarından vermişlerdi. Bunların bakımı içinde üç İngiliz teknisyeni gelmişti. İngilizler radyodan her saat savaş ya-

yınlarını dinlerler, İngiltere'nin ve Londra'nın Almanlar tarafından bombalandığını yüzlerini buruşturarak anlardı.

Bir gün yine radyo haberlerini dinledikten sonra içlerinden birisi:

— Almanlar bum bum (arkasını göstererek ve elile işaret ederek) İngilizler cart cart, biz burada rahat demişti.

Belediye ve amme işleri

Belediye Aşağı Tekke Medresesine ait binadan [burası şimdi Cumhuriyet meydanına katılmıştır] Yukarı kapan altının üstündeki binaya [Halkevi olan] taşınmış uzun müddet burada kalmıştır.

Şimdiki binasının Adliye tarafından boşaltılması üzerine buraya geçmiştir.

Belediye ait binalar

Zahire pazarı bloku, kasap hali dükkânları ile bloku, sebze pazarı dükkânları, halkevinin durduğu bina ile altındaki dükkânlar Belediyeye ait binalardır. Bunların bir kısmı 1950'den sonra yapılmıştır. Yukarı park, aşağı park, ada gazinosu binalarile belediyenindir.

Belediye Başkanı
Sadık Penbe

Belediye gelirleri

Belediye gelirleri günden güne artmaktadır. 1966 bütçesi 1.931.955 - liradır. Öğretmen Rıza Kaynak'ın notlarına

göre 1922 senesi Belediye geliri 250.000 kuruş yani 2.500 liradan ibaretti. Bu gelirle ancak kâtip ile Belediye başkanının idaresinde bazı icraat yapmakla yetinirken 1966 bütçesinden 250 bin lira kadar bir parayı istimlâk ve imar işlerine ayırmıştır.

Bununla beraber Tavşanlı Belediyesinin gelirlerinin mühim bir kısmı İller Bankasına olan borçlara verilmektedir.

Kanalizasyon

Tavşanlı'da eskidenberi kanalizasyon vardı. 1922 senesine Yeni Hamam önünden Ziraat Bankasının önüne kadar ve Ortaokulun önünden DDU deposunun yanına kadar olan mesafelerde açık kanalizasyon ile girilmiştir. Halil Benli'nin Belediye başkanlığı zamanında buraları da kapatılarak açık kanalizasyon bırakılmamıştır.

Temizlik işleri

Şehrin temizlik işleri ilk zamanlar tek atlı araba ile yapılmakta idi. Şehrin genişlemesi üzerine motorlül kamyonetler kullanılmaya başlanmıştır. Halkın Belediyeye yardımcı olmaması yüzünden temizlik işleri aksamaktadır.

Su

Tavşanlı'da çeşitli kaynaklardan yer altı künkleri ile getirilen içme ve kullanma suları vardı. Şehrin genişlemesi ve nüfusun artması ile su ihtiyacı baş gösterdi. Ayvalı köyü civarındaki menbalardan toplanan (Hotanlı) suyu 1949 - 1951 arası şehre getirildi.

İyi bir içmesuyu idi. Bu da ihtiyacı karşılayamaz hale gelince Ada yanında açılan kuyudan santrafül pompası ile hotanlı deposuna buradan su vermeye başlandı ve şehir suyu karıştırıldı. İçme suyunun vasfı kayboldu. Suyun metre küpü [100] kuruştur.

Eski su yolları

Şehir içi eski su yolları da Belediyece daimi bakım halindedir. Şehir içindeki çeşmelere çamaşırlıklara buradan su verilmektedir. Şehir suyu dışında bazı evlerde de eskiden kalan sular kullanılır.

İçme suyu

İçme suyu olarak bazı meraklılar Mülayim suyu getirip kullanırlar.

Hamamlar

Belediyeye ait Yeni Hamam ile Moymul Hamamı vardır. İkisi de kaynatma hamamlardır.

İşıklandırma

1922 - 1930 seneleri arasında karanlık gecelerde sokak başlarına kapalı camlı birer gaz lâmbası Belediyenin görevli işçisi tarafından yakılırdı. Ancak ikişer saat yanan lâmbalar Yatsı namazı sonunda sönerlerdi. Sonraları geniş meydanlara cadde başlarına lüks lâmbası konulmağa başlandı: Sokaklarda yine gaz lâmbaları yakılırdı.

İlk elektrik

Alman sözü var : «Vat=Got» diye. Alman diyor ki : Elektrik kuvveti Tanrı kuvvetine eşittir. Bir çok buluşlar insana medeniyete hizmet etmiştir. Elektrik ise hepsinden üstündür. Bu itibarla Tavşanlı'ya ilk elektrik getiricileri Tavşanlımızın uyanmasına, ilerlemesine hizmeti geçmiş kimseler olarak yad etmekteyiz. Şunu da hemen belirtelim ki 1930 senesinde Türkiye'nin bir çok illerinde dahi elektrik yokken bu müteşebbisler muvaffak olmuşlardır.

1930 senesinde 21 kişilik bir müteşebbis gurubu beşer yüz lira nakdi beşer yüz lirada itibari sermayeli bir şirket

kurmuşlardır. Şimdi tesbit edebildiğimiz şunlardır:

Saatçi Ahmet Altay [uzun müddet şirket başkanlığı yapmıştır.]

Belediye Başkanı Halil Benli, Mehmet Dağistan, Mehmet Özer, Ahmet Hoşgör, Hakan Gürkan, Eczacı Fuat, Mehmet Boyacı, Şerif Boyacı, Mehmet Serdaroğlu, Hacı Mustafa Saygılı.

Elektrik makinelerinin yeri için Mehmet Dağistanlı şimdiki Recep Peker caddesindeki arsasını verdi. Marangoz Ahmet Altınel'de binayı yaptı.

Buhar lokomotifini, elektrik dinamosu getirilerek bir de değirmen ilâvesile burada ilk tecrübelere başlandı. Caddelere teller çekildi ve lâmbalar konuldu. Sonrada evlere elektrik verildi. Kazan değiştirmek suretile uzun müddet elektrik sağlandı. 1942'de Kaymakam Ali Akseven'in çalışması ile 17 bin liraya Dizel gurubu alındı. Şirket Belediye'ye devredildi. Moymul yolundaki trafo binası yapılarak dizel gurubu buraya yerleştirildi.

Ahmet Altay
Elektrik kurucusu

Ne şehit oldu ne gazi

Bir söz vardır "Ne şehit oldu ne gazi, hak yoluna gitti bizim Niyazi," diye. Tavşanlı'ya elektrik tesisatı yeni kurulmuş tecrübe çalışmalarına başlanılmıştı. Bina içerisinde beş on lâmba varsa da evlere, caddelere verilmemişti. Recep Peker caddesindeki Mustafa Baysal'ın evinin yanı ile İstiklâl okulunun ve Ziraat Bankasının yanlarında açık kanali-

zasyonlar vardı. İstasyona gelip gidenlere bir kolaylık olmak üzere direk dikilmiş elektrik takılacaktı. Ben de tesadüfi olarak orada idim. Elektrik çavuşu Mehmet Dağistanlı direğe çıkararak telleri bağlamamı istedi. Direğe dayanan merdivenin altına takviye için ikinci bir merdiven dikilmişti. Ben yukarı çıkıp alttaki merdiveni geçince direğinde esnemesi ile merdiven kaydı yere düştüm. Bu kazada kolum kırıldı. Şimdi olay aklıma geldikçe kendi kendime, eğer biraz daha ilerideki taş yığınları üzerine düşüp ölseydim benim içinde belki:

— Ne şehit oldu ne gazi, elektrik yoluna gitti bizim Kâmil, diyecekler bulunurdu diyorum.

Şimdiki durum

Dizel gurubunun istihsal ettiği elektrik Tavşanlı ihtiyacını karşılayamaz hale gelince G.L.İ. ile anlaşma yapılarak İller Bankasının da yardımı ile Tunçbilek-Tavşanlı elektrik hattı çekildi ve elektrik Tunçbilek'ten alınmaya başlandı. Termik bölge santralının inşası ile de oraya bağlandı. Ancak hattın zayıflığı ve bakımsızlığı yüzünden, artan elektrik ihtiyacı karşılanamamaktadır. Sık sık vuku bulan arızalar ise daimi şikâyeti muciptir. Elektrik kilovatı 27 kuruştur.

Köylerde elektrik

Halen Tavşanlı'nın on iki köyünde elektrik vardır. Bunlar Tunçbilek, Güragaç, Kayaarası, Beyköy, Dedeler, Çukurköy, Tepecik, Göbel, Çardaklı, Kuruçay, Güzelyurt, Kayı köyleridir.

Belediyenin yeni teşebbüsleri

Belediyece 1965 senesinde eski spor sahası Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünden alınmış, buna karşı Aaa yo-

lunda duvarları çekilmiş olan spor sahasını Beden Terbiyesine vermiştir. Belediye şimdi bu sahaya her ihtiyaca cevap verecek bir çarşı kurmak için çalışmaktadır.

Ayrıca Cumhuriyet meydanındaki boşluk ve viranelik yerleri istimlak ederek altına ticarethane ve üstüne resmi daire binası yapmak için teşebbüs halindedir.

1965 yılında Domaniç caddesindeki dar sokağı [oradaki binaları istimlak ederek] açmış olan Belediye 1966 programında da Ada caddesinde Tepecik oteli hizasında istimlak yapmak suretile caddeyi genişletmek ve yine aynı cadde üzerinde ve merkez kahve karşısındaki üçgen şeklindeki sahada bulunan dükkânları istimlak ederek meydanı açmak üzere çalışmaktadır.

Muvakkat garaj zahire pazarı yanında yapılmaktadır. Kuruçay yolu üzerinde yapılacak esas garajın projeleri hazırlanmaktadır.

İnşaat durumu

1965 senesi içerisinde Belediyece 80 yeni bina yapımı 35 onarım için ruhsat verilmiştir. 1966 senesinde de buna yakın inşaat yapılacağı anlaşılmaktadır.

İtfaiye teşkilâtı

Belediye itfaiyesi bir motopomp ve bir arazoza sahiptir. Yalnız itfaiye erleri bilgi, tecrübe, taim yönlerinden kifayetli değildir. İşinin ehli bir itfaiye amirine ihtiyaç vardır. İtfaiye binası Kütahya caddesi üzerindedir.

Mezbaha

Mezbaha binası Ada yolu üzerinde ve Ada yanındadır. Yaz günleri Adaya gelip gidenleri yoldan geçenleri rahatsız etmektedir. Esasen 1944'de yapılan bina artık müddetini doldurmuş olduğundan Moymul altında yeni bir mezbaha

binası yapılması zaruret halindedir.

Mezbaha yanına 1963 senesinde sucukhane binası yapılmış ise de işe yaramamaktadır.

1922 Senesindenberi Belediye başkanları

1922 Senesindenberi Tavşanlı Belediye başkanlığı yapmış olanlar şunlardır:

İgillerin Ahmet ağa [Ünlü], Mehmet Boyacı, Mehmet Serdaroğlu, Halil Benli, Tahsin Buruk, Ethem Serdaroğlu, Mehmet Çakmak, Mustafa Baysal, Cemil Köylü, Tahsin Buruk [ikinci defa], Hüseyin Kulluk, İbrahim Çırak, Yarbay Macit Gürel [İnkilâpta], Kaymakam Saip Nalbantoğlu, Kaymakam İhsan Atakan, Sadık Penbe.

Mehmet Boyacı

Boyacı oğlu Mehmet efendi Yunan işgali gibi en buhranlı zamanlarda Belediye reisliğini başarı ile yürütmüştür. Kendisi hayırla yadedilen bir simadır.

Mehmet Boyacı

Halil Benli

Halil Benli, 1930'dan 1941'e kadar üç devre Belediye başkanlığı yapmıştır. Recep Peker caddesinin açılması kanalizasyonların kapatılması, Recep Peker ve Ada caddeleri kenarlarının ağaçlandırılması, Elektrik şirketinin kurulması, ilçenin elektriğe kavuşması, Hotanlı suyunun projelerinin yapılması gibi mühim işler onun Belediye reisliği ve Milletvekilliği zamanına rastlar.

Nerede konuşulur?

Halil Benli Belediye başkanı iken Belediye üyeleri de Ali Düzgün, Ali Kasım Köylü, Ali Osman Boyacı'dır.

Toplantılarında başkan yapılacak işleri anlatır ve karara bağlatır. Ne var ki, daha başkan odasından çıkar çıkmaz Ali Kasım Köylü:

— Şöyle olsaydı daha iyi olurdu, işabetsiz karar aldık, böyle olmamalı idi, gibi itirazlara başlar, bu bir, iki, üç, beş kere devam eder. Nihayet bir gün Ali Kasım aynı şekilde konuşmaya başlayınca Ali Düzgün ile Ali Osman Boyacı, Ali Kasım kollarından tutarak zorla Halil beyin odasına sokarlar ve:

— İşte reis burada, dışarıda söylediklerini burada söylede düşüncelerini hep beraber öğrenip istifade edelim, derler.

Tahsin Buruk

Tahsin Buruk'ta Belediye reisi olarak faydalı eserler bırakmıştır. İlk Belediye başkanlığı ikinci dünya savaşının kritik zamanına rastladığı için hakkında bazı şikâyetler ve sitemler yapılmıştır.

Tunçbilek Belediyesi

İlçenin Tunçbilek köyünde, GLİ bölgesinin, Termik bölge santralının kurulmasıyla meydana gelen genişleme ve ihtiyaç üzerine 1964 senesinde Belediye teşkilâtı kurulması kararlaştırılmış olup 15 Mart 1964'de ilk seçim yapıldı. Belediye başkanı Ahmet Özkara'dır. 1964 bütçesi 620 bin lira iken 1965 bütçesi 950 bin liraya yükselmiştir. İller Bankasına ve diğer teşekküllere borcu olmayan belediyenin gelir durumu iyidir. İki senedenberi bir çok mahalli hizmetler başarılmıştır.

Sinema

Tavşanlı'ya ilk sinema seyyar araba üzerinde olarak 1938 senesinde Selâhattin Zeytinoglu tarafından getirilerek [şimdiki itfaiye binasının olduğu yerde] haftada iki gün olmak üzere gösterilmeye başlanılmıştır.

Daimi sinema yine aynı binada Selâhattin Zeytinoglu tarafından açılmıştır. 1948'de o zaman halkevi olan şimdiki binanın hazineye geçmesi ile Selâhattin Zeytinoglu tarafından kiralanarak sinema buraya nakledilmiştir. Yine o sıralardır itfaiye binasında Şafak sineması Foto İsmail Erkmen tarafından açılmış ve iki sene kadar devam etmişse de binanın küçüklüğü yüzünden kapanmıştır.

Halen Tavşanlı'da bir tek sinema vardır. İhtiyaca kâfi değildir. GLİ müessesesine ait Tunçbilek'te bir sinema varsa da müessese mensuplarına ve işçilerine aittir.

Mahalli düğünler, evlenmeler

Medeni kanunun kabulünden evvel evlenmeler imam nikâhları ile dinî esaslara göre olurdu. İslâmiyetin sağlam temeller üzerine kurduğu evlilik müessesesi zamanla bazı kimseler tarafından zedelenmiş niteliğini kaybetmişti. Benim bildiğime göre, imam nikâhı ile evlenmelerde bir çok mesut aileler kurulmuş olmasına rağmen, yine yıkılmış bir çok yuvalar da vardır. Bu evlenmelerde son zamanlarda her şey erkeğin iki dudağı arasından çıkacak:

— Boş ol veya şartolsun boşadım, sözüne kalmıştı. Artık kadın erkeğinden ayrılmış olurdu.

Medenî evlenmelerin kabulü ile imam nikâhı esas olarak ortadan kalkmıştır. Şâkli olarak dua kısmı devam etmektedir.

Düğünler

Tavşanlı'da kız tarafı ile oğlan tarafı aileleri arasında söz kesildikten sonra Cuma günü kına eğlencesi başlamakta Cumartesi akşamı sona ermektedir. Kına da kızın arkadaşları, hısımlar, akraba ve mahalle gelin ve kızları bir araya gelip türküler söylerler, oynarlar, eğlenirler. Bu eğlencilere oğlan tarafı da hediyelerle katılır. Pazar günü davul ve zurnalarla, delikanlıların oyunlarıyla gelin kız evinden taksi ile alınarak Mülâyim dede yanından bir tur yaptırılıp oğlan evine getirilir.

Bu törene bir kaç otobüs, taksi, münibüste katılır. Yatısı namazından sonra damat dualarla gerdeğe salınır.

Mülâyim etrafındaki turun sebebi

Mülâyim etrafında topluca yapılan tur bir gösteri ve gezi isede buna [gelinin yumuşak huylu olması temennisi] ni katanlar da vardır.

Eski ve yeni âdetler

Eskiden yapılmakta olan ve bugün niteliğini kaybeden bir çok cihaz eşyası ile gelin alırken para serpmeye usulleri yavaş yavaş kalkmaktadır.

Kız ve gelinlerin yeniliğe hevesleri çok olmakla beraber halâ şalvar, entari, yazma gibi giyim eşyaları devam etmektedir. Bu giyim eşyaları ipekli ve yünülerden olup kendisine göre bir modanın etkisi altındadır. Kızlar gelin oluncaya kadar fistan giymekte ve açık yüzle gezmekte iselerde gelin olur olmaz kapanmakta şalvar giymektedirler. Fakat son zamanlarda gelin eşyaları arasına manto ve rop-larda girmeye başlamış ve evlenmeden sonrada medeni kıyafeti devam ettirenler çoğalmıştır.

Cihaz (Çeniz) savaşı

Kayın valide ikide bir gelinine:

— Ne çeniz getirdin, ben oğluma çenizi çok kız bulurdum, diye takaza eder. Nihayet bir gün gelin, kaynanasının karşısında kendisini göstererek:

— Ana oğluna işte bak iki ayaklı gardrop getirdim. Kilitini de tertemiz kendisine verdim. Anahtarı oğlunda duyuyor, daha ne istersin... der.

Gençlerin istekleri

Gönç kızların evlilikte aradıkları bir kaç satırlık tekerleme içerisinde şöylece toplanmıştır:

Asri pencere,
Düdüklü tencere,
Dumansız baca,
Anasız koca.

Acep neden ki?

Yeni geline, evdeki kayın biraderlerin yaşları ne kadar küçük olursa olsun [Ağabey] diye hitap etmesi öğretilir. Gerekşesi şudur ki: [Kayın büyür, gelin büyümez].

Bazı düğünlerle sünnet törenleri GLİ Tunçbilek Memurlar veya Madenciler Lokallerinde Termik Lokalinde cazlı olarak yapılmaktadır.

Yollar ve nakil vasıtaları

1921 senesi sonuna kadar Tavşanlı'dan Kütahya'ya muntazaman bir şose yolu yoktu. Yarı kaldırım yarı toprak yoldan Kütahya'ya 10-12 saatte gidilirdi. Kışın ve yağmurlu havalarda gitmek ise imkânsızdı.

1922'den sonra Kütahya - Tavşanlı şosesi ikmal edildi.

İlk zamanlar yaylı at arabaları ile, binek veya yaya olarak yolculuk yapılırken, şoför hafız Süleyman Demir tarafından birinci dünya harbinden kalma [Prag] marka otomobilin getirilmesi ile motörlü nakliye başladı.

Bugünkü nakil vasıtaları

Taksi, jeep, minibüs, kamyon, kamyonet, traktör ve her çeşit motörlü nakil vasıtaları kullanılmaktadır. At arabaları da eşya nakli işlerinde kullanılır.

Yollar ve mesafeler

Kütahya - Tavşanlı 50 kilometrelik yol olup muntazam şosedir. 1966 yazında yolun asfaltlanması başlanmıştır. Her men her saatte vasita bulunur, ücret 260 kuruştur.

Tavşanlı - Tunçbilek arası 17 kilometredir. Her yarım saatte bir vasita bulunur. Yol muntazam şosedir. Ücret 1 liradır.

Tavşanlı - Domaniç muntazam şose olup mesafe 42 kilometredir. Her gün karşılıklı otobüs seferi yapılır. Ücret 250 kuruştur.

Domaniç üzerinden İnegöl'e kadar makadan yol vardır. Yaz aylarında motörlü vasıtalar çalışır. Tavşanlı İnegöl arası 90 kilometre olup yol Domaniç'ten sonra arızalıdır. İnegöl Bursa arası 45 kilometrelik asfalt yoldur.

Tavşanlı - Harmancık arası 38 ve Tavşanlı - Dursunbey arası 96 kilometrelik yoldur. Her gün Harmancık'a otobüs seferi yapılır.

Tavşanlı - Emet arası 50 kilometrelik muntazam şosedir ve her gün karşılıklı otobüs seferi vardır. Ücret 300 kuruştur.

Tavşanlı - Örencik arasında kısmen şose ve kısmen toprak yol vardır. Mesafe 45 kilometredir.

Otobüs ve minibüsler

Tavşanlı - Kütahya arasında her saat Doğan veya Uçar otobüsleri sefer yapmaktadır. Günde bir defa Tavşanlı - Eskisehir otobüs seferi karşılıklıdır. Tunçbilek - Tavşanlı arasında daimi minübüs ve otobüs seferleri yapılır. Yaz aylarında Tavşanlı - Bursa otobüs yolculuğu çok zevkli geçer.

Şoförler Derneği ve kayıtlı vasıtalar

Tavşanlı'da motörlü nakil vasıta sahiplerinin ve şoförlerinin birleştikleri [Şoförler Derneği] vardır. Başkanı Polat Onat'tır.

140 üyesi olan derneğe kayıtlı 15 otobüs, 10 minibüs, 10 jeep, 1 taksi ve 70'den fazla kamyon vardır. Resmi daire ve müesseselerle özel şirketlerde de 6 otobüs, 4 minübüs, 25 jeep, 100'den fazla kamyon ve diğer motörlü araçlar bulunmaktadır. Kömür, pancar, tomruk, kiremit ve ticari eşya nakli için Tavşanlı'ya hergün yüzlerce vasıta gelip gitmektedir.

Şoförler Derneği Başkanı
Polat Onat

İster inan, ister inanma!

Ankara'dan hareket ettikleri anlaşılan bir ecnebi gurubu bir kaç gün evvel, bir taksi ve bir kamyonetle Tavşanlı'nın içirisine kadar geldiler.

Alâkalı memura Tavşanlı - Domaniç şose yolu ile Bursa'ya gitmek istediklerini söylediler. Tavşanlı'dan Bursa'ya şose olmadığı söylenince de haritayı göstererek [burada yol yazıyor] dediler.

Haritada olan, fakat yaz gününde bile araba ve motörlü vesaitin işlemesine yaramayan bu şosenin var olduğuna ey okuyucu sen:

İster inan, ister inanma!

Yukarıdaki yazı [Son posta] gazetesinin 18 Eylül 1948 tarihli sayısında bizim adımızla yayınlanmıştır. Aradan 18 sene geçmiş olmasına rağmen bu yol eski halini devam ettirmektedir. Yolun yapılması Tavşanlı'ya çok şeyler kazandıracaktır.

Devlet Demiryolu

Kütahya - Balıkesir demiryolunun 1929 senelerinde Tavşanlı'da geçmesi o günün önemli olayları arasındadır Riva-yete göre Tavşanlı ileri gelenleri demiryolunun şehirden 3-5 kilometre uzaktan geçmesini ve istasyonun uzakta olmasını istemişlerse de başmühendis Halil bey adındaki zat şimdiki güzergâhı ve istasyon binasının olduğu yeri uygun bulmuştur.

Tavşanlı'ya demir yolunun ve trenin gelmesi ile iktisadî ve ticarî hareket başlamış balkta uyanıklık görülmüştür.

T C D D

Demiryolu travers demir-lerinin üzerinde eski yazı ile ve birbirlerine ekli TCDD harfleri vardı ve birlikte okununca [Teceddüd] yenilik anlamına geliyordu. Demiryolu ve tren Tavşanlı'ya yeniliği getirmişti.

*O zamanki durumu
tanıtan bir olay*

Tavşanlı DDY Gar Müdürü
Mustafa Çevik

Demiryolu inşaatındaki müteahhitlerin nakliyecilerine arpa ve saman veren Mehmet Uygun'un dükkânına gelen müteahhit borcunu sormuş hesabını kapatmış ve çıkarken de:

— Teşekkür ederim, demiştir.

Bunu fena manâya alan Uygun Mehmei'in kardeşi Efe Abdullah:

— Sen bize bir şey yapamazsın, diyerek müteahhidin arkasından bağırmıştır.

Tavşanlı istasyonundaki tören

Demiryolunun döşenmesile Tavşanlı istasyonuna ilk lokomotifin gelişi törenle karşılandı. Törende o zaman Bayındırlık Bakanı olan Recep Peker ile Tavşanlı adına Belediye başkanı Halil Benli birer konuşma yaptılar ve lokomotifin makinisti [Tatar Şaban'a] bir halı seccade hediye edildi!

Demiryolcular

Eskişehir'den hareket eden trenle Tavşanlı'ya gelen personel burada kalır, tren personel değiştirerek Balıkesir'e devam ederdi. İşte bu arada demiryolcular sabahtan akşama kadar Merkez kahvede, Safa kahvesinde ve diğer çayhanelerde çeşitli kâğıt oyunları ile vakit geçirirlerdi. Remi, Poker, Prafa, Altmışaltı bu oyunlar arasında idi. Demiryolcuların lâkabları da uygundu bu oyunlara. Tatar Şaban, Anam Hüseyin, Ördek Ali, Ateşi Nazım gibi.

Oyun oynarlarken birisi kâğıt iyi gelmediğinden şikâyet edecek olursa hemen Tatar Şaban:

— Daha beter ol, beddua mı edeceğiz yani diye espriyi sallardı.

Gelişmeler

İstasyon binası ile teşkilâtı genişletilerek gar haline ge-

tirilmiştir. DDY makine deposunda da gelişmeler olmuştur. Personel için evler lojmanlar yapılmıştır. Halen Tavşanlı'ya bağlı demiryolu personeli 350 civarındadır.

Tavşanlı - Tunçbilek hattı

1939 - 1940 Senesinde Tavşanlı - Tunçbilek demiryolu yapılarak linyit kömürü nakliyatı hızlandırılmıştır. Bu yolda işçiler için gelip gitme seferleri de yapılmaktadır. Tavşanlı Tunçbilek arası 14 kilometredir.

Tavşanlı'ya gelen ve giden günlük trenler

Tren No.	Geliş ve Gidiş saati			İşlediği günler
301 Motorlu	15.06	1	15.07	Çarşamba günü yok sair günler işler. İzmir - Ankara arasında sefer eder.
302 "	13.38	3	13.41	Salı günü yok. diğer günler işler. Ankara - İzmir arası sefer eder.
307 Ekspres	2.30	1	2.21	Pazartesi, Perşembe, C.tesi işler. İzmir - Ankara arasında sefer eder.
308 "	23.53	1	23.54	Salı, C.tesi, Perşembe işler Ankara - İzmir sefer eder.
309 Posta	18.14	7	18.21	Hergün işler Balıkesir - Eskişehir sefer eder. Ankara ve İstanbul'a irtibatlıdır.
310 "	9.56	10	10.06	Hergün işler Eskişehir - Balıkesir arasında sefer eder. İzmir ve Bandırma ile irti.

Not : Ankara cihetine motorluda 4, İzmir ciheti motorluda 3, adet garımıza ait yer kontenjanı vardır. Bir hafta evveline kadar müracaat vukuunda yer ayırılabilir.

Gar Müdürlüğü

Yolcu ve eşya nakliyatı

Tavşanlı garından her gün memleketin her tarafına yolcu gitmekte ve eşya nakliyatı yapılmaktadır. 1965 senesi ortalama yolcu adedi 40 bin ve eşya nakliyatı 19 bin ton civarında olup 504 bin liralık gelir sağlanmıştır. Tunçbilek istasyonundan işçi ve yolcu olarak günde 1500 kişi trene binmekte ve senelik 868 bin ton linyit kömürü sevk edilmekte ve hariçten mal gelmektedir. Bunların karşılığı 40 milyon liralık gelir sağlanır.

DDY. Tavşanlı deposu

Tavşanlı DDY. 15 makinelik depo olup bu makinelerin bakımları ve yol hazırlıkları yapılmaktadır.

Önümüzdeki senelerde Dizel makineleri bu hatta da çalıştırılacaktır.

Tenezzüh treni

1933 - 1934 Senelerinde, Hareket memuru İbrahim bey adındaki bir müteşebbisin çalışmaları ile yaz aylarında Pazar günleri sabah Eskişehir'den hareket eden tenezzüh treni Kütahya Çamlıca, Yoncalı ve Tavşanlı mesire yerlerine yolcu getirir ve akşamları Tavşanlı'dan hareketle Eskişehir'e dönerdi.

Bu Tenezzüh treninin yeniden ihyası çok faydalar sağlayacaktır.

Sosyal çalışmalar

DDY. kendi sahası içerisinde çocuk bahçesi, aile bahçesi

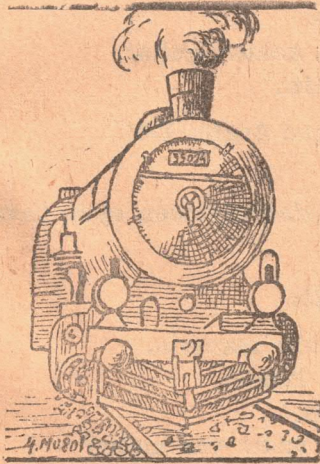
gibi sosyal tesisler kurmak için çalışmalar yapmaktadır. Devlet Demiryolları memur ve müstahdemleri sendikası başkan ve idarecilerinin teşebbüslerinin başarıya ulaşması beklenilmektedir.

Atatürk'ün Tavşanlı'ya gelişi

1931 Sonbaharında Atatürk İzmir dönüşü Balıkesir üzerinden Tavşanlı'ya gelmiş, törenle karşılanmıştı. Bu tarihin tesbiti Atatürk'ün bu seyahatinin tarihçesini öğrenmekle mümkündür.

Şiirlerle, Şarkılarla - Türkülerle Tavşanlı

Bir yeri dile getiren hiç şüphe yok ki şiirler, şarkılar türkülerdir. İşte bizde Tavşanlı'yı yansıtan bunlardan bir kaç tanesini sunuyoruz.

Tavşanlı

Şehir güzel ama yaşayana.
İşini ocağını sev!
Temiz hava, bol su
Gez dolaş Anadoluyu!
Ben orada gördüm,
Sen orada bulursun,
Kömürün bol olduğunu.
Bir yolunu uğrat demem,
Sen onu görür onu işitirsin.
Tavşanlı, kara elmas diyarı
Eksik olma dersin.

Hasan 1955

Tavşanlı

Gün

Eğrigözün
Çatal tepeleri ardında kaybolunca
Bulutlar penbeleşip solunca,

Adranosun

Yosun
Renkli söğütlerinde kuşlar sevişir.

Ada

Ve karşıda
Büyük
Bir gölge halinde duran höyük
Üstünde yıldızlarla
Bir tablo olur çizgileşir
Ve hülyalara daldırır bizi

O zaman

Domanıç dağlarından
Gelen kayın ve çam kokulu yollar
Doldurur göğüslerimizi.

Cemal Argun 1955

Kına gecelerinde kızlar tarafında söylenen oyun havalarından :

Moymul altı

Moymulun altından gelir aman geçersin,
Savura, savura tütün aman içersin,
Ya beni alır ya vaz geçersin,
Aman aman Eminem bahar mıdır yaz mıdır?
Koynundaki oğlan mıdır, aman kız mıdır?

Moymulun altında balıklı pınar,
Çıkarma çorabını ayağın donar,
Alem sevdiğine aman böyle mi yanar?
Aman aman Eminem bahar mıdır yaz mıdır?
Koynundaki oğlan mıdır, aman kız mıdır?

[Moymul Tavşanlı'nın bir mahallesi olup Balıklı bu mahallenin alt tarafında etrafı duvarla çevrili geniş bir kaynak ve çeşmedir.]

Erkekler tarafından koro halinde söylenen :

Osmanın yazması

Osmanın yazması saman da sarısı,
Osmani vurdular gece, gece yarısı
Osmani vurduran kendi karısı,
Süpürün hanları Osman geliyor,
Giyinmiş kuşanmış aslan geliyor.

Osman yükünü yıkmış yolun sağına
Atım işlemiyor Bursa dağına,
Adam teslim mi olur bir tek kurşuna
Süpürün hanları Osman geliyor,
Giyinmiş kuşanmış aslan geliyor.

[Bursa dağı, Uludağ'dır.]

Ses sanatkarı Saniye Can tarafından radyolarda söylenen :

Yumurtanın sarısı, yere düştü yarısı
Tunçbilek'te çalışır Tavşanlı'nın yarısı
türküsü de Tavşanlı'ya aittir.

Tavşanlı

Severim şirin kasaba, mutlu Tavşanlı'yı
Trenin geliş gidişindeki şahlanmayı
Canlı, cansız güzel varlık, adası, badisi
Suyu gibi mülâyim huyludur ekserisi
Çay kenarı, badi sadası. yalı safası
İpek şalvar, lüks terlik, naylon çorap modası.

Ağaçlar altı, grup grup papatya tarlası
Ne satmaz peşin, veresi Carsan Mustafası
Bahar onda yeşerir, mehtap gümüşler çayı,
Dut yememiş bülbül sesi çınlatır her yanı
Kuytu gölgede sofrası, meyva, badeler taşar.
Hey, Tavşanlı sen unutsan da o bende yaşar.

Dört yıl ne günler geçirdik kardeşçe genç, ihtiyar
Giden günler gelmez geri, ah, olsa ihtimal,
Yıldırılmaz bizi gurbet, haşret, eza, cefa
Vakitsiz ayırmanı anmakta bence fena
Anılmağa değer dost çok, sığmazlar sayıya
Ayırmak mümkün değil düşmiyelim hataya.

Hepinizin hâtırası yaşıyor yaşıyor gönlümde
Onları unutmaya imkân yoktur ömrümde
Delikli bilârdı, aznif, tavla, lâtif şaka
Yaz boz tahtada şeytanlarla köşe kapmaca
Zaman bizi, biz zamanı yürüttük başbaşa,
Sizin için işte şu bir kaç damla gözyaşım da.

13 Şubat 1957
Mahir Günşiray

Milletvekilleri

Milletvekili ve Senato seçimlerinde iller [seçim bölgesi] olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber seçimlerde politik sağlamlığı, seçmen çoğunluğuna [göre ilçelerde aday listelerine kendilerinden birer adayın girmesine ve kazanmasına çalışırlar.

Aday gösteremiyen ve seçtirmeyen ilçelerde seçilenlerden birisinin kendilerinden olduğuna inanır ve kabullenirler.

1941 senesine kadar, tek parti milletvekilliklerinden Kütahya'yı temsilen seçilen Recep Peker ve Hakkı Naşit Uluğun Tavşanlı'ya yakınlıkları göz önüne alınarak kabullenil-

Halil Benli
Milletvekili

müddet Tunçbilek'te çalışmış olan maden mühendisi Ahmet Canbilgin'i aday gösterdiler. Şimdi Ahmet Canbilgin Kütahya listesinden Tavşanlı'yı temsilen seçilen milletvekilidir.

İl Genel Meclisi üyeleri

1963 Senesinde yapılan İl Genel Meclisi seçiminde Tav-

şanlı üyeleri Ethem Sakarlı, Halil Alışkan, Emin Güneş'tir. İl Genel Meclisleri halk arasında küçük meclis olarak adlandırılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinden sonra gelen en selâhiyetli organ İl Genel Meclisleridir.

Siyasi teşekküller

Millî Mücadelenin başlangıcında, Atatürk ve arkadaşlarının çalışmaları ile, Devletleşmenin ilk şartı olan siyasi teşkilatlanmaya önem verilmiş [Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti] adile parti kurulmuştu. Bu cemiyetin Tavşanlı'da ilk kurucuları daha evvelde belirttiğimiz gibi Doktor Reşit Galip, Doktor Hasan Ferit Gansseven, Bucak Müdürü Hüsnü Yeğiner delâletile Müftü Halil Zeyrek Başkanlığında Mehmet Boyacı, Mehmet Serdaroğlu, Ahmet Ünlü, Halil Benli'dir. Kurtuluş savaşından sonra yine Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet Halk Partisi, siyasi bir hüviyet taşımak suretile memleket yönetiminde, reformların inkilâpların yerleşmesinde, kökleşmesinde mühim rol oynamıştır. Cumhuriyet devrimizin eski ve köklü siyasi teşekkülü Cumhuriyet Halk Partisi elan memlekette söz sahibidir.

Serbest Fırkanın kurulması

1930 senesi yaz aylarında ikinci bir siyasi teşekkül olarak Serbest Cumhuriyetçi Fırka kuruldu. Çift partili hayata girmemizi isteyen Atatürk kendi partisi olan CHP'nin eksik ve kusurlarını kontrol ve mürakabe edecek olan ikinci bir siyasi teşekkülün faydalı olacağına inanarak [Serbest Fırkayı] en yakınlarına kurdurmuştu. Ne var ki kısa zamanda serbeet fırka siyasi bir teşekkül olmaktan çıktı. Din bezirgânlarının at koşturdukları meydan haline geldi.

[Din isteriz, Şeriat isteriz] avazeleri bir tehlike haline gelince yine Atatürk'ün isteğile parti kapatıldı. O günlerin

soluganı ve parolası [Dini ihya edeceğiz, şeriat getireceğiz, gâvur yazısını kaldıracamız] idi.

Demokrat Partinin kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı batı demokrasisinin zaferile sona erince bizde de bir batı temayülü başladı. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün isteği ile siyasi partilerin kurulmasına izin verildi.

1946 da Demokrat Partinin kuruluş ve gelişmesi çok hızlı oldu, bir çığ gibi büyüdü. Buna sebep tek parti devrinin uzun sürmesi, İkinci Dünya Savaşının getirdiği mecburiyetler, sıkıntılar yüzünden halkın bunalmış bulunması idi. Din İstismarcılığı, serbest fırka zamanı kadar olmamakla beraber etki yapmaktan da geri kalmadı. Kısır dar şartlar altında yapılan 1947 seçimlerinde seçimlerin % 70 yakını Demokrat Partiye oy verdi.

Seçim propagandaları

Muhalefetin elinde seçim propagandası için pek çok malzeme vardı. Ofis, Mükellefiyet, uzun süreli askerlik, varlık vergisi, mal darlığı, yatırım azlığı, bütün bunların üzerine alt kademelerin din gibi mukaddes bir inancını da gıdıklamak oy sandıklarını Demokrat Parti adına doldurup taşıyordu.

Buna karşı Cumhuriyet Halk Partisinin kuvvetli kozu yoktu. Yegâne tutanak, memleketi harp felâketine sürüklememek, fabrikalar kurmak, yollar yapmak, paranın kıymetini düşürmemek idi. Bu temada ilmi yönden yapılan açıklamalar ve konuşmacıların sözleri halk tabakasına etki yapmaktan uzaktı.

Çeşitli zamanlarda ve çeşitli yönlerde yapılan konuşma ve geçen olayları örnek olarak göstermek suretile konuya açıklık vermek istediğiz.

C. Halk Partisi propagandaları

CHP. Halkla çeşitli sebepler yüzünden irtibatını kaybetmişti. Onun karşısına çıktığında söyleyecek sözü hudutlu idi. Esasen doktrin partisi olmadığı için de konuların ilmi şekilde izahını yapamıyordu, yapsada halk anlamıyordu.

1950 seçimlerinden evvel spor sahasında yapılan bir açık hava toplantısında, halk partisi adına konuşan İlhami Kaymak, halkı coşturucu, inandırıcı ve partisine yaklaştıracı söz bulamayınca:

— Yaşasın Atatürk, yaşasın Türk milleti, yaşasın bayrağımız gibi genel sevgi kaynağı sözlerle konuşmasını süslemiş ve zoraki alkış toplamıştı.

Demokrat Parti propagandası

1950 seçimlerinden evvel Domaniç köylerine gitmiştik. Bizim propaganda malzememiz çoktu. Köylüler için biz gökten zenbille inmiş birer melek kadar kıymetli idik.

Bizim konuşmacılar malûm ofis, mükellefiyet, varlık vergisi, askerlik temalarını işledikten sonra sözü din duyguları ile takviye etmek istemişlerdi.

— Soldan sağa doğru yazı olmaz, sağ yazıyı getireceğiz, Kur'anı okutacağız, okullara din dersleri koyduracağız, diye gümbür gümbür konuşuyorlardı. Bu sırada köyün eğitmeni gözüme ilişti. O da vecde gelmiş köylülerle birlikte aynı şeyleri tekrarlıyor, kabulleniyordu. Bir aralık eğitmeni dışarıya çağırdım:

— Sen eski yazı bilir misin? Kur'an okur musun? Dini bilgin var mıdır? diye sordum.

Hepsine hayır cevabını verdi.

İçeriye girdik ve bizimkiler ateşe devam ettiler, eğitme bu atışa tempo tutuyordu.

İsmet Paşa da kim oluyor?

O sıralarda Fevzi Çakmak [paşa] Demokrat Partiye geçmişti. Fevzi Paşanın ağzından şöyle bir söz uydurulmuştu:

— İsmet İnönü, İnönü savaşları sırasında cepheden kaçmak isterken Fevzi Paşa tabanca zoru ile çevirmiş.

Biz bunu aldık ele, çıktık yola, artık her yerde, her toplantıda bizimkiler İnönü'nü cephe kaçağı olduğunu söylüyorlardı.

Bir köyde yaşlıca bir vatandaş:

— Arkadaşlar, İsmet Paşa, İnönü ve Garp Cephesinin kumandanıdır, ben maiyetinde bulundum, sizin yalan söylediğiniz meydanda amma ben de Demokrat Partiye gönül verdim, reyimi size vereceğim, dedi.

Destan çavuşun göl kurutması

Gümüş köylerinde idik. Köylüler arazi darlığından bahsediyor, göllerinin kurutulması ile arazi kazanacaklarını sa-
nıyorlardı.

Bizim propagandacı destan çavuş [İbrahim Destanoğlu]:

— Eğer reylerinizi bize verirseniz, iktidara gelirsek gölü kurutup sizi bataktan kurtaracağız ve hemde arazi sahibi yapacağız, dedi. Seçimden sonra köylüler destan çavuşu yazıhanesine gelerek gölün ne zaman kurutulacağını sordular. Destauda cevap hazırdu:

— Sizler camız [manda] besliyorsunuz, erkeğini çift hayvanı olarak kullanıyor dışisinin südünden, yağından, kaymağından istifade ediyorsunuz, biz gölü kurutmak istedik amma velâkin sizleri düşünerek bundan vazgeçtik. Göl kurusa camız besleyemeyeceksiniz, istifade de edemeyeceksiniz, onun için vaz geçtik, dedi.

Köylüler memnun [hay Allah sizden razı olsun] deyip ayrıldılar.

Dropagandanın daniskası

1954 seçimlerinden evvel D.P. Milletvekili olan Besim Bâsin paşasında katıldığı bir kafile köy gezilerine çıkarlar. Bir köyde Besim paşa, Demokrasinin faziletinden, seçimin kudsiyetinden bahseden bir konuşma yapar, konuşma yavandır, köylüyü sarmamıştır. İbrahim Küçük [Destan çavuş] Besim paşayı bir kenara iterek [Paşa bir de ben konuşayın] der ve belli atmasyonlardan sonra:

— Ulan D...lar, Ulan P...lar hep sizin için bu işler, diye sözü bağlar: Köylülerin neşesi yerine gelmiştir. Anladığı dille hitap edilmiştir. Bir alkış tufanı kopar.

Nereden geldik, nereden çıktık?

Demokrat Parti temsilcileri milletin bağrından geliyor sandıktaki oylardan çıkıyorlardı, amma temel kaygan idi. Seçmen kolay kolay tatmin edilemiyordu. Kütahyalı bir seçmenin zamanın başvekili Adnan Menderes'e yazdığı mektup enteresandır.

Mektubu yazan Demokrat Parti Kütahya kurucularındandı. Parti kademelerinde çalışmıştı. Adnan Menderes'in Başvekil olmasile, Kütahyalı bir işsize iş bulmak istedi ve a'dı kalemi eline, bakalım ne dedi:

“Oğlum Menderes. Öküz Mehmet bizdendir, kendisine rûnasip bir iş veriniz. İmza Malûm,

D.P. Kütahya Milletvekillerinden Remzi Koçak, kendisine gelen ve yerli yersiz isteklerde bulunan heyetlerden bıkar usanır ve bir gün:

— Arkadaşlar istekleriniz yersiz ve yapılması da imkânsız, bana verdiğiniz reyler cebimin bir köşesinde duru-

yor, isterseniz çıkarıp vereyim.

Remzi Koçağın bu sözü o günlerin dedikodusu haline geldi ve bir daha seçilmemesine sebep oldu. Ama bence bir fazilet örneği olarak kabul edilmeli ve tarihe geçmelidir.

Cemal Zühtü Aysan'ın Belediye Meclisi adaylığı

1950 Belediye Meclisi seçimlerinde GLİ. Müessese müdürü Cemal Zühtü Aysan'ı D.P. listesine almak için Tahsin Buruk, Kâmil Güvenç, Mehmet Diler prensip kararına vardık. İdare kurulundaki diğer arkadaşlara da söyleyip bunu idare kurulu kararı haline getirdik. Gayemiz müessese müdürü olarak, yüksek mühendis olarak Tavşanlı için kendisinden ve dolayısıyla müessese imkânlarından faydalanmaktı.

Parti bünyesinde aday yoklaması yapıldı. Cemal Zühtü Aysan listede beşinci sırada yer aldı. Tahsin Buruk 8, Kâmil Güvenç 13, Mehmet Eiler 14 cü sıraya gelmiştik. Yoklamadan sonra, dış tesirlerin altına giren ve yoklamada liste düzeni için oy kullanmış bulunan ocak, bucak, ilçe idare kurulu üyeleri ve delegeleri aleyhimizde birleştiler. Seçimde, silme ve yazma mevcut olduğundan Cemal Zühtü Aysan, Tahsin Buruk, Kâmil Güvenç, Mehmet Diler'in isimleri silinmiş oy puslaları kullanıldı ve neticede bizler belediye meclisine yedek üye olarak dahi seçilemedik. Ve böylece de müessesenin teknik bilgisinden ve imkânlarından Tavşanlı bir müddet yararlanamadı.

CHP.'li olduğu iddia edilerek belediye meclisi dışı bırakılan Cemal Zühtü Aysan sonradan D.P. Milletvekilliğine seçildi, idi.

1961 - 1965 Seçimleri

1960 İnkilâbı ile Demokrat Parti iktidarı sona ermişti. 1961 seçimlerinde Tavşanlı'yı temsil edecek bir milletvekili

adayı üzerinde A.P. ittifak edemedi. CHP. Ahmet Yumurtacı'yı gösterdi. Buna rağmen A.P. diğer partilerden çok oy topladı.

1965 Milletvekili seçiminde Adalet Partisi, mühendis Ahmet Caubilgin'i Tavşanlı adayı olarak kabul ve empoze etti. Cumhuriyet Halk Partisinin adayı Eczacı Haşim Benli idi; Halk Partisi iç bünyesinde çıkan aulaşamamazlıklar yüzünden parti olarak daha evvel almakta oldukları kontenjanı dahi dolduramadılar.

Her sandıktan A.P. oyları fazla çıkıyordu. Bir sandık yerinden çıkan müfrit bir Adalet Partili:

— Allaha şükür, kıratın gözü kör değilmiş, burada da kazandık, diyordu. Amma aynı Adalet partili sandık başına giden seçmenlere, A. Allah, P. Peygamber, kırat cennetten geldi, İslâmiyet şahlandı demekte idi.

Bu konu uzundur, yaygındır, şimdilik sözü burada keselim, hem belki zülfüyara da dokunuruz.

Partiler ve Başkanları

Tavşanlı'da hemen hemen her siyasi teşekkülün tarafı vardır, seçimlere katılırlar ve oy alırlar.

Adalet Partisi Başkanı Enver Girgin
Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı İbrahim Ekiz
Cumhuriyetçi Millet Partisi Başkanı Hikmet Dinçer
C. Köylü Millet Partisi Başkanı Cemalettin Serdaroğlu
Yeni Türkiye Partisi Başkanı Halil Korkmaz
İşçi Partisi kurulmadı.

Adalet Partisi ile C. Halk Partisi dışındaki diğer partiler tampon vazifesini görürler.

Memleket mi, Parti mi?

1954 Milletvekili seçimlerinden evvel Kütahya D.P. Mil-

letvekilleri başlarında Ahmet Gürsoy olmak üzere idareba nemize geldiler. Konuşmalar arasında bir konuda Ali Galip Bobik ile aramızda şöyle bir söz geçti. Ben:

— Ali bey, sizce memleket işi mi önde gelir yoksa parti mi?

Ali Galip Bobik:

— Azizim ben evvelâ partimi düşünürüm.

Bu söze cevabım şu oldu:

— Azizim bende evvelâ memleketimi düşünürüm.

Sosyal teşkilâtlanma

Millî Kurtuluş savaşından dönen genç subaylar, öğretmenler sosyal teşkilâtlanmaya hız verdiler. Cumhuriyetin ve inkılâpların fikri yapısını kurmak için canla başla çalıştılar.

Türk Ocağı, İhtiyat Zabitler, Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti bunlar arasındadır. Tavşanlı'nın uyanması ve fikri gelişmesi için bu dernekler mensuplarının çalışmaları çok faydalı olmuştur.

Gençlik ve Spor Kulübü

[İdman ve Musiki Cemiyeti] adile ilk gençlik kulübü 1925 tarihinde kuruldu. Sonradan Tavşanlı Gençlik ve Spor Kulübü adını alan teşekkülün ilk kurucuları Mehmet Ayhan [Evkaf memuru], Avni [jandarma kumandanı], Avni [orman memuru] ve arkadaşlarıdır.

Gençlik ve Spor Kulübünün geçmiş günlerinde acı ve sevinçli günler pek çoktur. Kulüp, ilgisizlik, mali imkânsızlık, ayrılık gibi serüvenler içerisinde kalmış bir kaç defa kapanma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Her seferinde kulübü sevenlerin çalışmaları ve yeni bir hızla toparlanmıştır.

Halen Gençlik ve Spor Kulübü Başkanı Emekli Binbaşı Sabri Tefvik Okyayuz'dur.

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü

29 Ekim 1933 tarihinde Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü şenliklerine Tavşanlı sporcuları 11 kişilik bir ekip halinde katıldılar.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünce Kütahya'ya ayrılmış olan 20 kişilik sporcu kontenjanına karşı Kütahya'nın bize üç kişilik yer vermesi üzerine Kulüp Başkanı Maliye veznedarı Kemal Bursel'i Ankara'ya gönderdik. Kemal beyin Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile anlaşması üzerine bayramdan üç gün evvel durum bize ve DDY.'na telgrafla bildirildi.

11 kişilik kabile hazırlanarak trenle Ankara'ya hareket ettik. Bu kabilede kulüp veznedarı Kâmil Güvenç, Ahmet Kavuncu, Celâl Köylü, Nuri Kalemli, Yusuf Kıyıcı, Mehmet Demirkol, İsmail Şirin, İbrahim Şirin şimdi hatırlayabildiklerimizdir.

Ankara, hakikaten bir bayram içerisinde idi o günlerde. Türkiye'nin kâlbî Ankara'da çarpıyordu. Yurdun her yönünden gelen sporcular, izciler, davetliler, askerler Ankara'yı doldurup taşırıyordu

Çok canlı idi Ankara'nın havası, Vatanın kurtarıcısı, yeni Türkiye'nin kurucusu ve başmimarı Mustafa Kemal Atatürk'ün idaresinde ilerleme ve muasır milletlere ulaşma yarışı bütün yurda Ankara'dan yayılıyordu.

Her Cumhuriyet Bayramında dinlediğimiz Atatürk'ün Onuncu yıl konuşmasını bugün dahi dinlerken o günlerin ve onun havasını bulmakta, hafızamda canlı bir hatıra olarak saklamaktayım.

Gençlik spor kulüpleri

Tavşanlı'da federe 6 spor kulübü vardır. Bu kulüpler zaman zaman Kütahya birincilik ve ikinciliklerine yükselmekte rakip sporculara ter döktürmektedirler.

Gençlik Spor Kulübü Başkanı	Sabri Tevfik Okyayuz
Linyit " " "	Hayri Telatar
Üçeylül " " "	İbrahim Eren
Moymul " " "	Faik Vural
Işıkspor " " "	Şevki Şekerci
Akıncılar " " "	İsmail Başoğlu

Cemiyet ve Dernekler

Tavşanlı merkezinde ve köylerinde seksene yakın cemiyet ve dernek vardır. Bunlar dışında millî sosyal ve yardım derneklerinin şubeleri de bulunmaktadır. Mahalli derneklerin hemen hepsi kalkınma, yol yaptırma, su getirtme, cami minare yaptırma, güzelleştirme dernekleridir.

Dernekler ve Başkanları

Türk Hava Kurumu Tavşanlı Şubesi Başkanı	Hüseyin Tarhan
Kızılay Derneği « « «	Sabahattin Serdaroğlu
Çocuk Esirgeme Kur. « « «	M. Ali Uygün
Yardım Sevenler Der. « « «	Leman Ergün
Halkevi « « «	Ali Soykan
Tavşanlı Kadınlarını Koruma Dern. «	Neclâ Kınay
Turizm ve Tanıtma Derneği «	A. Kâmil Güvenç
Türk Musikisi Derneği «	Ferit Akyol
Öğretmenler Derneği «	Ahmet Gürsoy
Kütahya İkinden Yetişenler Derneği «	Azmi Sirel

Bunlar dışında [Müzmin Bekârlar Derneği], [Kılıbıklar Derneği] gibi gayri resmi dernekler de vardır. Başkanlarını bildirmeğe mezun bulunmamaktayız.

Sendikalar

1946'dan sonra çok partili sisteme geçilince işçi hareketlerinde de gelişmeler kaydedilmiştir. Bunun sonucu olarak işçi sendikaları kurulmaya başlandı. GLİ. Tunçbilek Maden İşçileri Sendikası 1950 tarihinde ve Tavşanlı'da ilk kurulan işçi teşekkülüdür. O zamanlar işveren ve hükümet baskısı gibi problemlerle mücadele etmek ve işçideki korkuyu yenmek kolay olmadı sendikanın kuruluş günlerinde. Şimdi iki bine yakın üyesi bulunan Tunçbilek Maden İşçileri Sendikasının başkanı Ahmet Yavuz'dur. Kuruluş tarihinden bu yana sendikada bazı ayrılımlar ve bölünmeler olmuşsada bu kolda isim değiştirerek yeni kurulan sendikalar gelişmemişlerdir.

Tunçbilek Termik Bölge Santralının 1956'da faaliyete geçmesi ile bu kolda Tunçbilek Enerji Sendikası kuruldu. Teknik elemanın fazla olduğu sendikada hareketler ve istekler daha ölçülü olmakta üyelerine köklere dayanan haklar sağlanmaktadır.

Tunçbilek Enerji Sendikası Başkanı Yurtışığı Demiryol'dur.

Manyazit İşçileri Sendikası

1965 Senesinde işletmeye açılan Comag Magnezit Maden İşletmesinde çalışan işçileri kapsayan [Manyazit Maden İşçileri Sendikası] kurulmuştur. Sendika Başkanı Şevki Yılmaz'dır.

Sendikacılarla aramızda geçen olaylar

Tunçbilek Maden İşçileri Sendikası 1950 Milletvekilleri seçiminden sonra D.P. nin iktidara gelmesiyle daha da güçlendi. Sendika idarecileri işverenle yaptıkları münasebetlerde ve kongrelerde daha atak hareketlere başladılar. Nitekim Tavşanlı Yeni sinemada yapılan bir kongrede Sendika başkanı:

— İşverende kim oluyor? Bizim isteklerimizi yerine getireceklerdir. Getirmedikleri takdirde birer tekme vurup kendilerini kapı dışarı ederiz, şeklindeki konuşmasını gazetemize konu olarak aldık, taşkın hareketlerden sakınılması gerektiğini, bunun aksinin hem memlekete hem de işçiye zararlı olacağını yazdık.

Müstakil Tavşanlı gazetesininde aleyhimizdeki körtüklemesi ile konu yön değiştirdi. Eskişehir'deki İşçi Federasyonu aleyhimizde (Komünizmi Tel'in Mitingi) düzenledi. İşçilere Komünist dediğimiz ileri sürülerek mitingde Tavşanlı Postası Gazetesi yakıldı. Aleyhimizde söylenilmedik söz bırakılmadı.

Sendikalar liderleri idarecileri çeşitli seminerlere katılmakta, toplantılarda bulunmakta, iç ve dış gezilerde görgü ve bilgilerini arttırmaktadırlar. Bu itibarla o zamanki taşkın hareketler, ataklıklar artık görülmemektedir.

Zeytinoglu kitaplığı

İlçemizde Zeytinoglu Hasan efendi tarafından kurulan ve içerisinde eski ve yeni eserler bulunan zengin bir kitaplık vardır. Ancak bu kitaplık halkın istifadesine verilememektedir. Kitaplık okuma salonu yoktur. Memuruda her zaman kitaplığı açıp okuyuculara faydalı olamamaktadır.

Mesut Zeytinoglu kitaplığı ihya etmek için, yeni bir bina yaptıracağını söylemekte ise de şimdiye kadar başarılımamıştır.

Lise, Ortaokul sitesinin bulunduğu yerde yapılacak her okurun ihtiyacına cevap verecek bir kitaplık Mesut Zeytinoglu'nun adını hayırla yad ettirecektir.

Tavşanlı ormanları

Tavşanlımız tabii servetlerimizden orman bakımından

zengin bulunmasından 24.Nisan.1944 tarihinde Devlet orman işletmesi kurulmuştur.

Merkezi Tavşanlı'da bulunan Devlet orman işletmesi bugünkü kuruluşunda 6 bölgeye ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla: Balıköy, Alabarda, Dereçarşamba, Domaniç, Tunçbilek, Merkez bölgeleridir.

İşletme ormanları kuru ormandır, bununla beraber baltalık ormanları da vardır. Karaçam ve kayın hakim ağaç cinsleridir.

Umum işletme sahası 293.921 hektar olup bunun 86.467 hektarı kuru, 45,608 hektarı baltalık, 131.846 hektarı alan ve ziraat arazisidir. Mintika sahasının % 51'i ormanlıktır.

Tavşanlı Devlet orman işletmesi sahası : Tavşanlı ve Domaniç ilçe sahalарının tamamını Sımav ve Emet ilçelerinden de bir kısım orman sahasını içine alır.

İşletme senelik normal 21.000 m³ çam ve kayın yakacak ile, 87.285 ster yakacak kayın ve karışık odun istihsalı yapar.

Ormanda avcılarının eğlencesi

İşletme orman sahalarından her yıl 1.640 hektarının imar, islah, bakım ve temizlenmesi yapılır.

İstihsal işleriyle beraber senede 100 hektar sahada ağaçlandırma da yapılmaktadır.

İstihsallerin kıymetlendirilmesi ile senelik vasatı 35 kilometre yeni yol inşa olunmakta, bu yollardan civar sakinleri de istifade etmektedir.

Orman işletmesi bütün faaliyetlerini mahalli köylünün iş gücü ile yapmakta bunun içinde senelik ortalama 3.117.230 lira ödenmektedir.

Orman İşletmesi Müdürü orman yüksek mühendisi Ahmet Meriç'tir.

G. L. J. Müessesesi

1.1.1940 tarihinde Tunçbilek, Değirmisaz, Soma Linyit işletmelerinin birleştirilmesi ile Etibank GLİ. Müessesesi kurulmuştur. Müessese merkezi Tavşanlı'dadır.

İlk Müessese müdürleri sırasile:

Nadir Hakkı Önen, Cemal Kıpçak, Cemal Zühtü Aysan, Nevzat Yerdel, Abdurrahman Aydın, Fahri Genç'er'dir.

Halen Müessese müdürü Fahri Ergun, Müdür yardımcısı Tefik Fikret Eriş'tir.

Bölge müdürleri ve idarecileri:

Tunçb. Bölge Müdürü Abdülkadir Erkmen idr.: Hayri Telatar
Değirmisaz " Mustafa Katrancı " Muharrem Çıtak
Soma " Cemalettin Çandarlı " Ömer Taşpınar
Seyitömer " A. Şefik Ozanoğlu

Bölgelerin durumları

Tunçbilek müessesesinin gerek kalite bakımından gerek-

se istihsal yönünden en verimli bölgesidir. Açık ocaklardan yapılan istihsal müesseseye kâr temin etmektedir.

Değirmisaz linyit kalori bakımından üstün vasıfta ise de yataklardan istihsal azalmaktadır, bu itibarla bölge tasfiye halindedir.

Soma, Linyit cevheri uzun ömürlüdür, istihsal normal tempo ile devam etmektedir.

Seyitömer, GLİ. yeni bir bölgesidir. Düşük kalorili kömür cevheri boldur. Azotlu gübreler istihsalinde ev ve fabrikalarda yakıt olarak kullanılmaktadır. İstihsal günden güne artmaktadır.

Yatırımlar

1964 yatırımları, teknik malzeme, 15.5 milyon, bina 4.5 milyon, sair yatırımlar 4 milyon olmak üzere senelik 24 milyon T.L. sıdır.

İşçi durumu

1964 senesine göre : Tunçbilek 3 bin, Değirmisaz bin Soma 2 bin ve Seyitömer 500 işçi çalışmaktadır.

İşçi yevmiyeleri

GLİ. 1964 senesi ortalamasına göre işçi ücretleri 19,5 liradır. Sosyal yardımlar ortalaması 9 liradır.

Rüşvet mi, hediye mi. prim mi?

1950 seçimlerinden sonra GLİ. Müessese müdürü Cemal Zühtü Aysan ile samimiyet kurmuştuk. Müessese olarak karşılaştıkları zorlukları anlatmıştı bize. Bunlardan bir iki örnek vermek yerinde olacaktır.

Vagon tahsisi için

İkinci Dünya Savaşı sıralarında ve daha sonraları (1940

1947) İşletme olarak günlük istihsalimizi memleketin her yönüne göndermek ve değerlendirmek zorunda idik. Nakil vasıtası olarak yalnız DDY. ndan faydalanabiliyorduk. Oysaki DDY. nda vagon darlığı vardı ve bize az vagon ayırıyorlardı. Vagon tevzi memuru Eskişehir'de idi. Vagon ayrılması için çalışıyor, çırpınıyor, hattâ şikâyetler ediyorduk. Çaresiz kalınca tevzi memuru ile anlaşmak, ayrılacak her vagon için Eskişehir'deki memura bir ücret ödemek mecburiyetinde kalıyorduk. Açıkca, bir devlet müessesesi olarak diğer bir devlet müessesesindeki memura rüşvet veriyorduk.

Kamyon plâkaları

Yine kömür istihsalı için elimizde daimi çalışan 50-60 kamyon ve motörlü vasıta bulunuyordu. Bunların üç ayda bir fre n muayeneleri yapılması, bunun içinde vasıtaların vilâyete taşınması gerekiyordu. Bir vasıtanın işyerinden, Tunçbilek'ten, Soma'dan, Değirmisaz'dan ayrılışı, vilâyete gidiş ve dönüşü bir güne maloluyor, bu hesaba görede her gün iki vasıtanın alıkonması gerekiyordu.

Vasıtalar esasında atelyelerimizde her zaman tamir ve bakım içinde olduklarından muayene bir formalite idi. Trafik bürosuna müracaat ettik, masrafı müessesemize ait olmak üzere memur gönderilmesini ve fren muayenelerinin işyerinde yapılmasını istedik, razı olmadılar ve nihayet el altından ilgililerle anlaşmaya vardık.

Muayene devresinde de bir kamyona bütün plâkaları yükletip vilâyete gönderiyorduk. Tek kamyon üzerinde plâka değişimi yapmak suretile bir gün içinde muayane formalitesini yerine getiriyorduk. Buna karşı da trafikçilere prim ödenmekte idik.

Tek parti devrinin, kapalı kutu devrinin gerçekleridir bunlar.

Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi Müdürü Muhlis Sem-
bul'dür.

Tunçbilek Termik Bölge Santrali

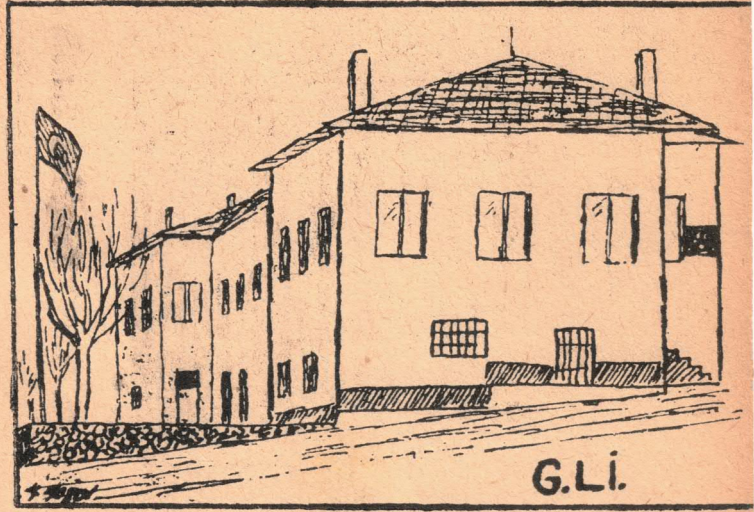
Mevcut yeraltı enerji kaynaklarından yerinde faydalan-
mak suretile memleketin elektrik ihtiyacını büyük bölge
santrallerinden sağlamayı düşünen ETİBANK 3x32.000 kw.
olarak projelendirdiği Tunçbilek Santralının ilk ünitesini
2x32.000 kw. takatla 6.4.1956 tarihinde memleket hizmetine
koymuştur. 47,5 milyon TL.
sarfile yaptırılan bu santral
kuruluşundan 30.60,1965 tari-
hine kadar Kuzeybatı Anado-
lu tüketim merkezleri için 3
Trilyon kw. elektrik enerjisi
üretmiştir.

Dünya Milletleri arasında
pek az görülen % 13-15 ara-
sındaki yıllık enerji tüketim
artışı karşısında, bir taraftan
İstanbul Ambarlı Yakıt Yağı
Santralının inşası ile Sarıyer
ve Hazer Santralının tevsiine
başlanılmış, diğer taraftan
Tunçbilek santralının 3. gurubunun toprak hafriyatına 21.5.
1963 tarihinde başlamıştır.

Cafer Taşkınsu
Termik Bölge Sant. eski Md.

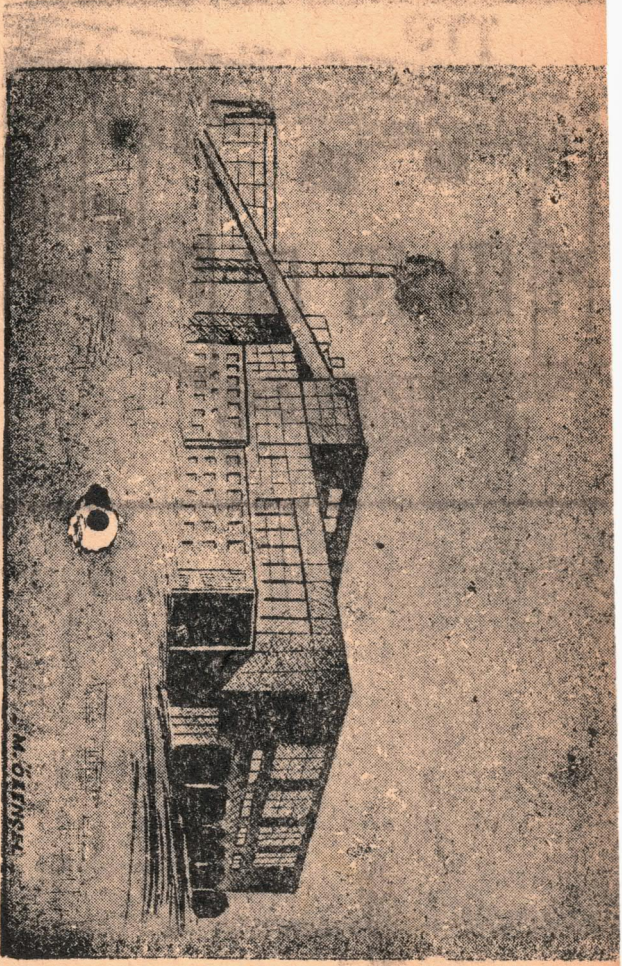
Santralin 3. grubu 65.000 kw. takatında olup tek üni-
teden ibaret ve halen memleketimizin en büyük ünitesini
teşkil etmektedir. Üçüncü grubun ilâvesile 129 bin kw. ta-
kata erişen Tunçbilek santrali mevcut santrallerin en bü-
yük takatlı santrali haline gelmiştir. Binaların tamamı 106
milyon keşif bedeli üzerinden yapılmış olup bedeli tama-
men iç finansman olarak sağlanmıştır.

Garp Linyitleri İşletmesi Müessesesi

Merkezi : Tavşanlı

Tif : 7

Tuncbilek Termik Bölge Santrali

Yıf : Tavşanlı 4

Senelik brüt üretimi 380 milyon kw. iken yeni tesis ile 780 milyon kw. çıkmıştır. Günlük 800 ton 0-18 mm. ilâve kömür yakan santralin ek tesisden sonra 1.600 tona yükselmiştir.

Tunçbilek Termik Bölge Santralının ilk inşaatı için 1955'de gelen Abbas Alöç şantiye ve işletme müdürlüğü yapmış, yerine Cafer Taşkınsu getirilmiştir. Cafer Taşkınsu ikinci ünitenin inşaatını tamamlamış, hem işletme müdürü hem de şantiye şefi olarak görev almıştır. Şubat 1966 tarihinde Cafer Taşkınsu Santrallar Genel Müdürlüğü yardımcılığına tayin edilerek yerine Santral İşletme Başmühendisi Celâlettin Üstün atanmıştır.

Comag Magnezit İşletmesi

Tavşanlı bölgesindeki Magnezit cevherini işlemek ve haric memleketlere sevk etmek üzere 1964 yılında faaliyete geçen COMAG Maden İşletmesi her geçen gün biraz daha gelişmekte ve faydalı olmaktadır. 250 işçi çalışan işletmede senelik kapasite 10 bin ton kalsine magnezit'tir. Bunu elde etmek için 25 bin ton ham cevher kamyonlarla ocaklardan Moymul altındaki fırına taşınmakta ve ilk işlem yapılmaktadır.

Bu sene yeni bir döner fırın inşası ile iş hacmi üç misline çıkartılacaktır. Nakliye için 1 ve işçi ücretleri için de iki milyon lira senelik ödeme yapılmakta olup yeni fırın inşası ile bu ücretler artacaktır.

İşletme Müdürü Uğur Bilgin'dir.

İdareciler

Kütahya Valisi
Kaymakam
J. Bl. Komutanı

İhsan Aras
Salim Çankırı
Bn. Necati Kurtuluş

Emniyet Başkomiseri
Malmüdürlü
Maliye Tahakkuk Şefi
« Muhasebe Memuru
« Tahsilât Şefi
Nüfus Memuru
Tapu Memuru
Veteriner
Ziraat Teknisyeni
Tekel Memuru
Özel İdare Memuru

Ahmet Şenol
Kâmil Birlik
Mustafa Çelikten
İbrahim Kalender
Ali Pınar
Ahmet Tüzün
Nail Ağaçlı
Mehmet Nalçacı
Mehmet Mutafoğlu
Ahmet Gürpınar
İsmail Tokar

Diğer idareciler ilgili kısımlarda gösterilmiştir:

Sıcak demir atelyesi

İlçemizin üç müteşebbis demir ve kaynakçı ustası tarafından, Ada yolunda kurulmuş olan (Sıcak demir atelyesi) faaliyete geçirilmiştir. Hurda saç demirleri kızdırıp hadde-den geçirmek suretile tel ve inşaat yuvarlak demiri haline getirmekte olan atelyenin günlük kapasitesi iki ton civarında olup, bazı tesisler ilâvesile hurda demiri eritmek suretiyle tel ve inşaat demiri yapma işine girişileceğini müteşebbisler söylemektedirler. Tavşanlımızın ihtiyacının bir kısmını karşılayacak olan atelyenin kurucuları İbrahim Gültekin, Bahri Ulusoy, Hasan Alyüz'dür.

Tavşanlı'nın ihtiyaçları

Birinci sınıf ilçe olmasına rağmen Tavşanlı'nın hal edilmemiş pek çok problemleri, işleri vardır. Belli başlıları şunlardır:

Hükümet binası,
Adliye binası,
Ceza ve tevkif evi,
Jandarma Bl. Komutanlığı binası

Sanayi Çarşısı yoktur.

Salhane binası,

Elektrik şebekesi yeniden yapılması gereklidir!

Akşam Kız Sanat okulu binası,

Özel İdare binası yoktur.

Kocasuyun mecrasının açılması temizlenmesi gereklidir.

Domaniç - İnegöl arası şose yolu güzergâhının değiştirilmesi ile Tavşanlı'nın Bursa'ya bağlanması bir ihtiyaçtır.

Ve SON

Kütahya Ziraat Bankası Müdürü Abdullah Herkmən bir senelik gazete abone bedeli olarak on lirayı banka havesile göndermişti. Ortanca oğlumla birlikte bankadan parayı aldık, kasaba giderek karşılığında et aldık, akşam yemeğinde dedim ki:

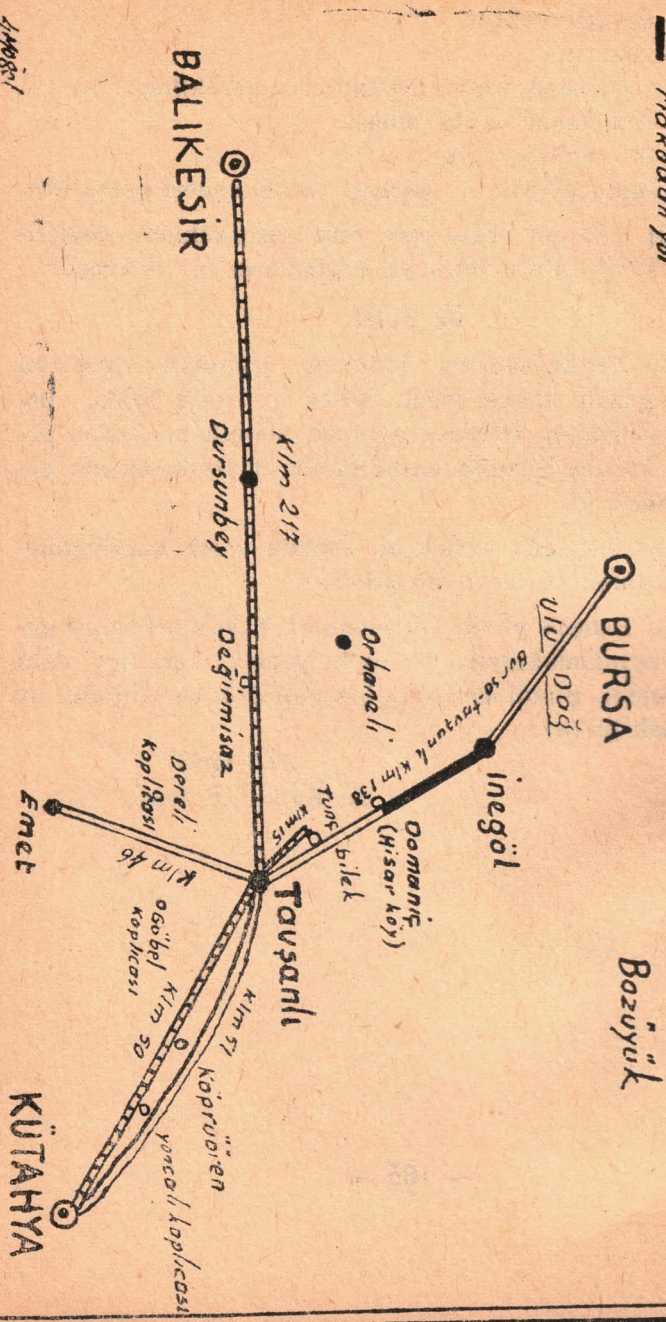
— Bu gördüğünüz yemek bir senelik emek karşılığıdır. Bir senelik emek ve bir övün yemek..

«Dikenli Bahçe» yi bir senedenberi Tavşanlı Postası gazetesinde yayınlamaktayız. Bir övün yemek karşılığı dahi ücret getirmedi. Şimdi kitap haline getirdik, karşılığının ne olacağını bekliyoruz.

20.7.1966

A. Kâmil Güvenç

Demiryolu
 Sose
 Makodan yol

4198/1

Tavşanlının köyleriyle irtibatı, okul, su, yol durumları

Tavşanlının 101 köyü vardır. İlçe merkezinde 7, köylerde 69 olmak üzere 76 ilkokul, 2 Ortaokul, 1 Akşam kız sanat okulu, 1 lise mevcuttur.

İlçe merkezinde ve 81 köyde yeter su, 15 köyde yetmez su ve 5 köyde yok denecek kadar az su vardır.

50 köye yaz kış nakil vasıtası işlemektedir. 51 köy kış aylarında nakil vasıtasından mahrum kalır.

Mahalle ve köy nüfusları (1965 sayımı)

Mahalleler	Nüfusu
Durak mahallesi	3204
Kavaklı :	3280
Moymul :	2496
Ulucamı :	2582
Yeni :	2098

13660 yekün

Köy adı	Nüfusu	okul	yol	su
Ağaköy	354	v	v	v
Akça	208	y	:	:
Akçaşehir	246	v	:	:
Ali	906		:	:
Alpagut	204	y	y	:
Altınova	277	v	:	:
Arifler	202	y	v	y
Artıranlar	288	v	:	v
Avcalar	191	y	y	:
Aydınlr	196	:	:	:
Ayvalı	1046	v	v	:
Balı	532	v	DDY	:
Baş	1090	v	v	v
Beke	268	v	;	v
Bey	576	v	;	v
Bozbelen	682	v	;	tamir

Köy adı	Nüfusu	okul	yol	su
Burhan	285	y	y	v
Çakılı	229	;	;	;
Çaltılı	590	v	:	y
Çamalan	331	:	:	v
Çardaklı	399	v	v	:
Çıkrıcak	232	y	y	:
Çınarcık	233	:	:	:
Çırgalar	212	:	DDY	:
Çoban	693	v	v	:
Çobanlar	305	:	y	:
Çukur	1149	:	v	:
Dağ temirli	191	y	DDY	:
Develer	303	v	v	:
Demirbilek	836	:	;	:
Dörtent	712	:	:	;
Derecik	631	;	:	;
Doğanlar	236	y	y	:
Dudağ	632	v	v	;

Dulkadır	297	y	y	:
Dümrek H Paşa	382	v	:	:
Dümrekulu	426	;	;	:
Eğrigöz	297	:	:	:
Elmaağacı	393	.	:	:
Elmalı	72	y	y	y
Emialer	365	v	v	v
Erikl	226	y	y	v
Eşen	571	v	:	y
Gazelyakup	623	y	y	v
Gevrekler	177	v	y	v
Göbel	730	v	v	v
Gökçeyurt	68	y	y	:
Gölcük	180	;	v	;
G. Gölcük	231	v	;	;
G. Yeni	251	;	y	;
Gürağaç	1219	;	v	:
Güzelyurt	651	;	;	;
Hamitabat	269	;	:	;
İsa	540	;	y	

Kadı	146	y	DDY	:
Karacakaş	293	v	v	:
Karakaya	209	y	y	:
Karakişi	223	:	:	:
Kara	301	v	v	:
Karapelit	494	:	:	:
Karşehir	170	y	y	:
Karlık	316	v	:	y
Kargılı	279	:	:	w
Karlı	296	:	v	:
Kayarası	292	:	:	:
Kavaklı	293	:	y	:
Kayı	442	:	w	:
Kıranşeyh	695	:	y	:
Kırkavak	376	:	:	:
Kışla	325	:	:	:
Kışlademirli	388	:	DDY	:
Kızılçukur	896	:	y	:
Kocayeri	153	y	.	:
Kozluca	196	:	:	:
Köprücek	715	w	v	:
Köreken	110	y	y	:
Köseler	377	w	:	:
Kuruçay	1166	:	w	:
Nusretler	248	y	y	:
Openözü	273	w	v	:
Ovacık	518	:	y	:

Öksüzler	70	y	:	:
Ömerler	761	v	v	:
Ören	237	:	:	:
Sekbandemirli	319	:	y	:
Soluganlar	222	y	:	:
Şahin	327	:	hiç yok	:
Şahmelek	459	v	v	:
Şapçı	342	:	:	:
Şapçidede	111	y	:	:
Şenlik	517	v	y	:
Tepecik	1500	:	v	:
Tunçbilek	4398	2	v	PTT var :
Uluçam	237	v	y	:
Üyücek	334	:	:	:
Vakıf	154	y	:	:
Yağmurlu	291	v	v	:
Yataklı	218	y	v	yatmıyor
Yeni	813	v	v	:
Yörgüç	541	:	y	:

Elektriği olan köyler

Tunçbilek, Gurağaç, Kayaarası, Beyköy, Dedeler, Çukur, Tepecik, Göbel, Çardaklı, Kuruçay, Güzelyurt, Kayı.

Güvenç Matbaası - Tavşanlı

Fiyatı : Ciltli 15 TL.

Ciltsiz 10 TL.